

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lastensuojelun suuntautumisvaihtoehto

2016

Laura Welin

# JOTAIN JONKA VUOKSI HERÄTÄ JA MITÄ MUUTA?

– Ohjaustyö Vanajan vankilan perheosastolla  
työntekijöiden näkökulmasta

Laura Welin

# JOTAIN JONKA VUOKSI HERÄTÄ JA MITÄ MUUTA?

- Ohjaustyö Vanajan vankilan perheosastolla työntekijöiden näkökulmasta

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on nostaa näkyväksi ohjaustyöhön liittyviä ideoita, asenteita, uskomuksia ja käytäntöjä. Tutkimuksessa on etsitty vastauksia kysymyksiin: millaista ohjaustyötä Vanajan vankilan perheosastolla tehdään ja mitä perheosaston työntekijät itse ajattelevat ohjauksesta.

Tutkimus on laadullinen ja toteutettu haastattelututkimuksena ja täydentävää taustatietoa on saatu Kanta-Hämeen perhetyön toiminnanjohtajalta sekä Vanajan vankilan henkilökunnalta. Tutkimusluvan on myöntänyt Kanta-Hämeen perhetyö ry. Aineiston analyysi toteutettiin sisällön analyysin menetelmällä.

Vanajan vankilan perheosasto on Kanta-Hämeen perhetyön johtama lastensuojelulaitos Vanajan vankilan sisällä. Perheosastoon kuuluu myös Hämeenlinnan vankilassa sijaitseva tutkintavangeille tarkoitettu perheosasto.

Sosiaalialan ohjaustyö on ammatillista ja tavoitteellista toimintaa, joka on asiakkaan toimintakykyä edistävää, luottamuksellista, tasavertaisuuteen perustuvaa, voimaannuttavaa ja sen tavoitteena on asiakkaan omien voimavarojen löytäminen sekä ajan, huomion ja kunnioituksen antaminen asiakkaalle. Ohjaustyötä ei voi määritellä yksinkertaisesti ja ohjaustyö muotoutuu asiakasryhmän ja tarpeen mukaiseksi. Ohjaustyötä tehdään moniammatillisesti ja tiimityönä. Ohjaus liittyy kiinteästi sosionomin kompetensseihin.

Tutkimuksesta käy ilmi mm. millaista ohjaustyö perheosaston henkilökunnan mielestä on, millaisia haasteita toimintaympäristö sekä asiakaskunta asettaa toiminnalle, millainen usko henkilökunnalla on oman työnsä vaikuttavuuteen sekä mitä henkilökunta ajattelee asiakkaiden ja perheosaston työntekijöiden rooleista suhteessa ohjaustyöhön. Haasteena nousee esiin seurantatutkimuksen puute, jolloin ohjaustyön vaikuttavuuden arviointi on työntekijänäkökulmasta haasteellista. Tärkeimpinä kehittämisen kohteina esiin nousee yhteisen kannan löytäminen suhteessa yhteisöllisyyteen sekä dialogisuuden ja jo hallussa olevien menetelmien käytön lisääminen.

## ASIASANAT:

perhetyö, vankila, ohjaus, lastensuojelu

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in social services | Bachelor of social services

2016 | 60 + 9

Laura Welin

## REASON TO WAKE UP AND WHAT ELSE?

- Counseling work in Vanaja prison's family department

The purpose of this bachelor's thesis is to bring in to focus ideas, attitudes, beliefs and practices that are connected with counseling work. In this study there has been searching answers for questions: what kind of counseling work is done in Vanaja prison's family department and what do the family department's employees themselves think about counseling.

The study is qualitative and carried out interviews and additional background information have been gathered from Executive Director of Kanta-Hämeen perhetyö registered association and from Vanaja prison staff. Permission for the study has been granted by Kanta-Hämeen perhetyö registered association. Analysis of the study has been done by the method of analysis of the subject matter.

Vanaja prison's family department is child welfare department inside Vanaja prison and is led by Kanta-Hämeen perhetyö registered association. The family department for remand prisoners in Hämeenlinna prison is also part of Kanta-Hämeen perhetyö registered association's child welfare department.

Counseling in social work is professional and goal-oriented activity which increases customer's ability to perform, is confidential, based on equality, is empowering and its aim is to find the customer's own resources as well as it is giving time, attention and respect for the customer. Counseling work can't be defined easily and counseling work takes shape according to the customers and needs. Counseling work is done multi professionally as well as teamwork. Counseling is closely linked with competencies of the bachelor of social services.

From the study becomes evident example what kind do the personnel thinks the counseling work is, what challenges does the operating environment and customer group create for action, do the personnel trust in the effectiveness of their own work and what do the personnel think about the roles of the customers and the personnel themselves in relation with counseling work. Challenge is the lack of long term follow-up study and that causes it difficult to estimate effectiveness of counseling work from the point of view of personnel. The most important improvement issues are finding a common opinion in relation to community, increasing the use of dialogue and increasing using held by methods.

### KEYWORDS:

family work, prison, counseling, child protection

# SISÄLTÖ

<b>1 JOHDANTO</b>	<b>6</b>
<b>2 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS</b>	<b>8</b>
2.1. Rikosseuraamuslaitos, Vanajan vankilan osasto ja Hämeenlinnan tutkintavangeille tarkoitettu perheosasto	9
2.2. Naisena ja äitinä vankilassa	12
2.3. Kanta-Hämeen perhetyö ry:n vankilatyö	15
2.4. Työntekijät	16
<b>3 MITÄ ON OHJAUS?</b>	<b>19</b>
3.1. Ammatillinen ohjaustyö vankilassa	20
3.2. Perhetyön ohjaaminen vankilassa	21
3.3. Ohjaustyö sosionomin kompetenssien viitekehyksessä	22
<b>4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN</b>	<b>25</b>
<b>5 KENELLE OHJAUSTYÖTÄ TEHDÄÄN, MITEN SITÄ TEHDÄÄN JA MITEN SE VAIKUTTAA?</b>	<b>27</b>
5.1. Kuka on ohjaustyön kohde?	27
5.1.1. Vanki, äiti vai asiakas?	29
5.1.2. Ohjaustyö vanhemman ja lapsen kanssa	30
5.2. Ohjaustyön menetelmät perheosastolla	34
5.2.1. Palveluohjaus	36
5.2.2. Kuntouttava ohjaus ja muutosmotivointi	38
5.2.3. Toiminnallisten menetelmien käyttö ohjauksessa	40
5.2.4. Ryhmäohjaus	41
5.2.5. Yhteisöllisyys, asiakkaiden tasa-arvoisuus ja vallankäyttö ohjauksen taustalla	43
5.3. Työntekijöiden ohjaustyön taustalla olevat arvot ja asenteet	49
5.3.1. Työntekijöiden usko ohjaustyön vaikuttavuuteen perheosastolla	50
5.3.2. Työntekijöiden ajatuksia ohjauksellisen tuen jatkumisesta vankeusajan jälkeen	53
5.3.3. Työntekijöiden ajatuksia ohjaustyön kehittämisestä	54
<b>6. TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS</b>	<b>56</b>

<b>7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI</b>	<b>58</b>
---------------------------------------	-----------

<b>LÄHTEET</b>	<b>62</b>
----------------	-----------

## **LIITTEET**

Liite 1. Kuvat, kuviot ja taulukot

Liite 2. Taustatiedot haastatteluista ja haastatteluissa käytetty kysymysrunko

## **KUVAT, KUVIOT JA TAULUKOT**

Kuva 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiokaavio	Liite 1 (1)
Kuva 2. Vanajan vankilan perheosaston Kanta-Hämeen perhetyö ry:n organisaatio	Liite 1 (1)
Kuva 3. Rosi Enroosin taulukko ”Aineisto koskien lapsia vankilassa vanhempansa kanssa Suomessa”	Liite 1 (2)
Kuva 4. Reetta Kekkosen luentomateriaali ”Yksilö – Yhteisö/tiimi”	Liite 1 (3)
Kuva 5. Jukka Oksasen kuvio ”Työntekijä saa tietoa monesta suunnasta”	Liite 1 (3)

# 1 JOHDANTO

"Tarvitset kattilan ja patjan ja vettä. Ja mitä muuta?

Jotain jonka vuoksi nukkua tai sitten tuijotella kuuta.

Tarvitset katon pääsi päälle ja seinät. Ja mitä muuta?

Jotain jonka vuoksi herätä kun aamu soittaa pihapuuta.

Ja sinä aivan yksinkertaisesti tänäänkin hengität.

Jokin elää. Kuulet äänet, monet äänet kuulet ainakin lähimmät.

Tarvitset lujan päätöksesi, sen minkä olet tehnytkin –  
että täällä minä elän enkä käänny takaisin."

(Tiihonen, I. 2005.)

Ilpo Tiihonen pohtii runossaan ihmisen tarpeita. Fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tarpeemme ovat aina hyvin konkreettisesti läsnä, kun sosiaalialan työtä tehdään. Sen lisäksi, että ympäristömme tulisi olla sellainen, että se tyydyttää fyysiset tarpeemme, meillä on myös psyykkisiä ja sosiaalisia tarpeita. Ihmisellä on perustarve kokea elämä merkitykselliseksi. Löytää jotain jonka vuoksi nukkua, jotain jonka vuoksi herätä. Vanhemmaksi tuleminen on luontaisesti meistä useimmille niin voimakkaasti iloa, huolta, vastuuta ja elämänhalua tuova seikka, että se antaa toisinaan motivaation muuttaa elämän suuntaa silloin, kun olemme joutuneet vaikeuksiin oman elämämme hallinnan kanssa. Vanhemmuus voi synnyttää voimakkaan tahtotilan kantaa vastuu omien tekojen seurauksista, jotta voisi tarjota lapselleen hyvän elämän. Esimerkiksi silloin, kun ihminen on tuomittuna vankeuteen.

Tämä opinnäytetyö käsittelee ohjaustyötä Vanajan vankilan perheosastolla. Perheosastolle sijoitetaan Rikosseuraamuslaitoksen Arviointikeskuksen ja kotikunnan lastensuojelun harkinnan mukaisesti vankeusrangaistusta suorittava vanhempi ja alle 3-vuotias lapsi tai lapset. Perheosastolle sijoittumisessa vanhemman oma halu suorittaa vankeusrangaistuksensa yhdessä lapsensa kanssa perheosastolla on hyvin tärkeä. Perheosaston toiminta on suhteellisen nuorta ja tutkimuksellinen huomio on tähän mennessä kiinnittynyt lapsiin ja äitiyteen vankilassa sekä lastensuojelun ja rikosseuraamuslaitoksen rajapintaan.

Nostamalla ohjaustyön tutkimuksen kohteeksi olen pyrkinyt saamaan esiin tietoa ja perusteita ammatillisen ohjaustyön tekemiselle. Tavoitteena on löytää perheosastolla toteutettavan ohjaustyön taustaideoita, arvoja, vahvuuksia ja kehittämisen kohteita. Ohjaustyön tutkiminen palvelee omaa ammatillista kehittymistäni, mutta tarjoaa myös perheosastolle mahdollisuuden pysähtyä arkisten toimintojen ohessa hetkeksi pohtimaan työn tekemistä.

Lähdeaineistonani toimi heinäkuussa 2016 tehdyt haastattelut, kahden kuukauden harjoittelun aikana saamani tiedot, perheosaston toiminnanjohtajan kanssa vaihdetut sähköpostiviestit ja sosionomikoulutuksen ammatillinen kirjallisuus ja luentomateriaalit. Suurin heikkous tutkimuksessani on se, että mahdollisesti oman koulutukseni ja rajallisen ajan takia minulla on saattanut jäädä joitain ohjauksellisia näkökulmia huomioimatta, koska en ole yksinkertaisesti ollut niistä tietoinen. Samoin kielitaitoni rajallisuus on rajoittanut käytettävät kansainväliset lähteet suppeiksi, lähinnä englanninkieliseen lähdemateriaaliin rajautuen.

Opinnäytetyö etenee avaamalla aluksi tutkimuksen toimintaympäristöä ja ohjauksen taustaideoita. Seuraavaksi määrittelen tarkemmin tutkimuksen tavoitteen. Tämän jälkeen seuraa aineiston analyysi, jossa käyn läpi tutkimuksen aineiston ja pohdin sitä reflektoiden ja käyden myös vuoropuhelua lähdeaineiston kanssa. Sitten pohdin tutkimukseni eettisyyttä ja lopuksi teen yhteenvedon aineiston tarkastelussa esiin nousseista seikoista.

## 2 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS

Länsimaat ovat ratkaisseet eri tavoilla lapsen ja vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman aseman vankilajärjestelmässä. Esimerkiksi vankilassa vanhemman kanssa olevan lapsen ikä vaihtelee maakohtaisesti. Vanhemman ja lapsen/lasten olosuhteetkin vaihtelevat. Esimerkiksi Saksassa on olemassa naisvankila, jossa lapset ovat päivällä hoidossa, jotta äidit voivat työskennellä päivän ajan. Vankila, jossa lapsilähtöisyys on viety Suomeakin pidemmälle, löytyy samaten Saksasta. Kyseisessä vankilassa vangit lapsineen (jopa kuuteen ikävuoteen saakka) elävät asuntolaolosuhteiden tapaisessa vankilassa. Espanjasta löytyy vankilan osasto pariskunnille, jossa molempien vanhempien ollessa suorittamassa tuomiotaan, vanhemmat asuvat vankilan osastolla yhdessä ja heidän kanssaan voi olla alle 3-vuotias lapsi. (Fair 2009, 5.)

2000-luvulla Suomessa havahduttiin tutkimuksen seurauksena lasten vankilassa oloon (Enroos 2008, 137). Vuonna 2010 perustettiin Kanta-Hämeen vankilan perhetyön toimintayksikkö, jota kutsutaan Vanajan vankilan perheosastoksi. Perheosasto koostuu kahdesta eri toimipisteestä kahdessa eri vankilassa Etelä-Suomessa Hämeenlinnan kaupungissa. Perheosasto on vankilalaitoksen sisäinen erillinen laitos. Perheosasto koostuu Vanajan vankilan kymmenpaikkaisesta perheosastosta sekä tutkintavangeille tarkoitusta kolmepaikkaisesta osastosta Hämeenlinnan vankilassa. Perheosaston toiminnan järjestää ja ylläpitää Kanta-Hämeen perhetyö ry. Perheosasto toimii Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuudessa. (Kanta-Hämeen perhetyö ry 2016.)

Rosi Enroos on tutkinut instituutioiden tiloja ja rajoja vankilan perheosastolla. Lähtökohdista osaston sijainnin valinnassa, sisustuksessa ja muissa yksityiskohdissa on ollut lapsilähtöisyys. Lapsi ei ole vanki, joten hänelle pyritään mahdollistamaan niin tavallinen pienen vauvan tai lapsen arki kuin mahdollista. (Enroos 2014, 145–146.) Hämeenlinnan vankilan tutkintavankien perheosasto on sisustettu mahdollisimman lapsiystävälliseksi ja viihtyisäksi ja nimenomaan lasten edun pohtiminen ja lasten huomioiminen tekee osaston täysin erilaiseksi ympäristöksi kuin muut suljetun vankilan osastot ja tilat. Vanajan vankilan Vanajan osaston perheosasto sijaitsee rivitalossa hieman erillään muista vankilan rakennuksista. Perheosastolla jokaisella vangilla on oma huoneisto tai solu, joissa vangit pyrkivät elämään mahdollisimman tavallista elämää. Tämä tarkoittaa sitä, että vangit mm. valmistavat ruoat itse ja ovat lastensa ensisijaisia huolenpitäjinä.



Sijoitus perheosastolle tapahtuu Rikosseuraamuslaitoksen Arviointikeskuksen ja kotikunnan lastensuojelun päätöksellä (Portti vapauteen 2016). Lapsen sijoittaminen avohuollon tukitoimena vankilan perheosastolle on määritelty lastensuojelulaissa. Tällöin lapsi sijoitetaan vankeusrangaistusta suorittavan tai tutkintavankeudessa olevan vanhempansa kasvatettavaksi ja hoidettavaksi vankilan perheosastolle. Sijoitus koskee alle kaksi- tai kolmevuotiaita lapsia. (Lastensuojelulaki 417/13.4.2007, 13 a §, 37 §, Portti vapauteen 2016.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sivuilla Lastensuojelun käsikirjassa sanotaan: "Vankilan perheosasto on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen lastensuojeluyksikkö, jonne voidaan sijoittaa alle 2-vuotias lapsi lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä vankeusrangaistustaan suorittavan vanhempansa kanssa. Lapsen sijoitusta voidaan jatkaa kunnes lapsi täyttää kolme vuotta, jos se on lapsen edun mukaista." (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Avohuollon tukitoimenpiteillä turvataan lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja turvalliseen kasvuympäristöön (Araneva 2016, 259).

## 2.1. Rikosseuraamuslaitos, Vanajan vankilan osasto ja Hämeenlinnan tutkintavangeille tarkoitettu perheosasto

Rikosseuraamuslaitos on Suomen lain määrittelemä vankeuden täytäntöönpanosta vastaava taho. Rikosseuraamuslaitos on jakautunut rikosseuraamusalueisiin, joilla on arviointikeskus sekä vankiloita. (Vankeuslaki 767/23.9.2005, 4 § (735/17.6.2011).) Hämeenlinnassa sijaitseva Vanajan vankila kuuluu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen (katso liite 1 kuva 1). Vanajan vankila sekä Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimisto, jonka toimipisteet ovat Hämeenlinnassa ja Lahdessa, muodostavat hallinnollisen yhdistelmäyksikön (Rikosseuraamuslaitos 2016). Yhdistelmäyksiköllä on yhteinen johtaja ja apulaisjohtajien työnjakoa on muokattu yhdistelmäyksikön tarpeiden mukaisesti. Vanajan avovankila vankila koostuu Ojoisten osastosta (miesten osasto) ja Vanajan osastosta (naisten osasto ja perheosasto).

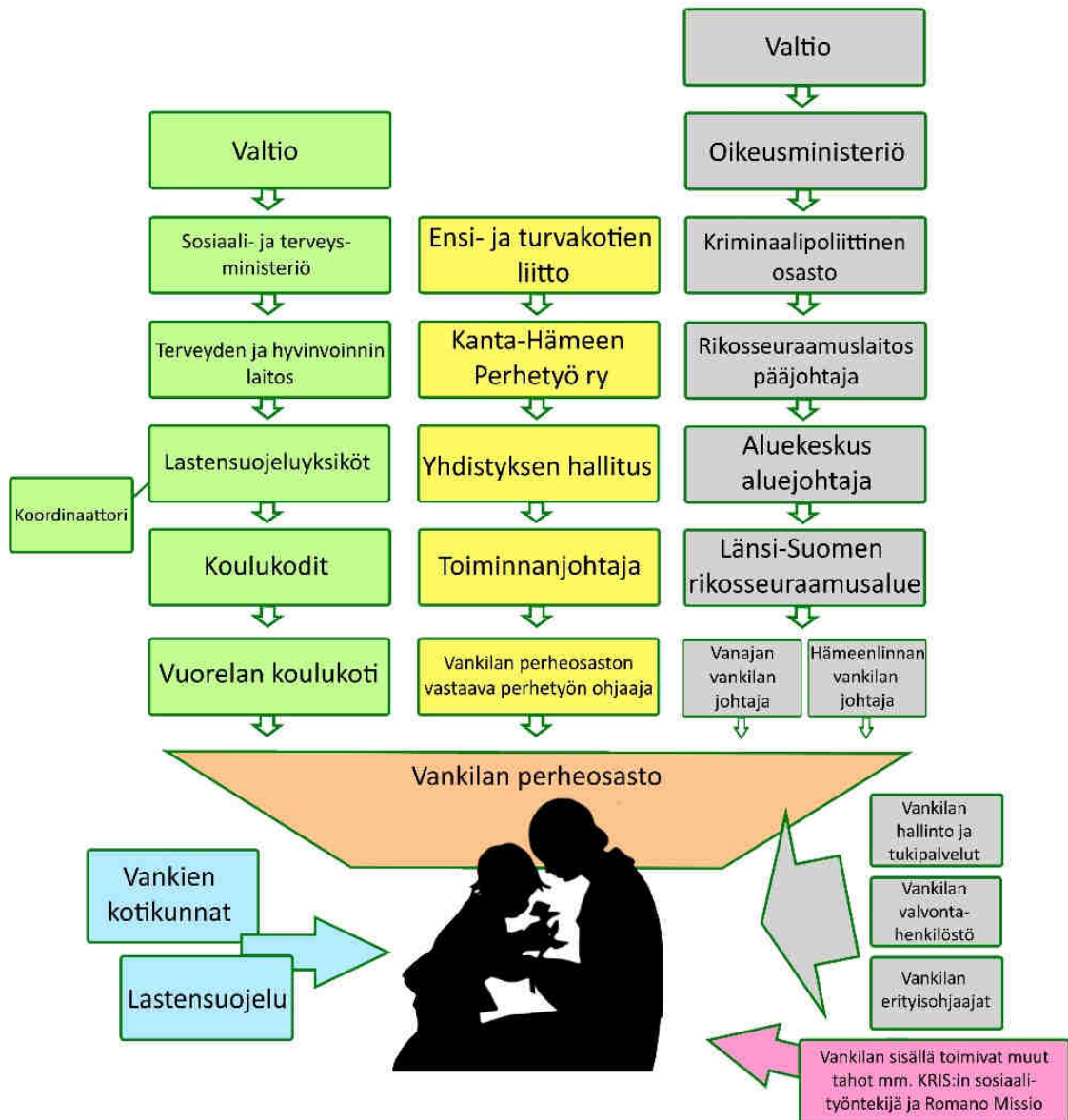
Avovankila on rikosseuraamusalueella omana yksikkönään toimiva vankila tai suljetun vankilan avo-osasto. Avolaitokseen sijoittamiseen otetaan kantaa rangaistusajan suunnitelmassa. Rangaistusajan suunnitelma on lakisäätäinen ja yksilöllinen vangille laadittu suunnitelma, joka käsittelee rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja se tehdään myös ehdonalaista vapautta varten. Rangaistusajan suunnitelmassa määritetään vangin

sijoittamisesta, valvotusta koevapaudesta, poistumisluvan myöntämisestä sekä ehdonalaisesta vapauttamisesta. Ennen todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. (Vankeuslaki 767/23.9.2005, 6 §.) Suljetussa vankilassa rangaistustaan suorittava vanki voi hakea kirjallisesti pääsyä avovankilaan. Tutkintavanki ei voi sijoittua avovankilaan. Avovankilassa vangit käyttävät omia vaatteitaan ja osallistuvat rangaistusajan suunnitelmassa määriteltyihin päivittäisiin toimiin. Liikkuminen vankilan alueella on suljettua vankilaa vapaampaa esimerkiksi ulkoilun tai vapaa-ajan suhteen. (Portti vapauteen 2016.)

Hämeenlinnan vankila on Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluva suljettu vankila, jonne sijoitetaan suurin osa Suomen naisvangeista. Tutkintavankeuden ajaksi voi vanhempi olla sijoitettuna yhdessä pienen lapsensa kanssa Hämeenlinnan vankilan perheosastolle. (Rikosseuraamuslaitos 2016.) Tutkintavankeus on lailla määritelty pakkokeino rangaistuksen tai tutkinnan toimeenpanon turvaamiseksi (Tutkintavankeuslaki 768/23.9.2005). Tutkintavanki on syytteen vuoksi pidätetty ja vangittu, mutta hänen asiansa ei ole vielä käsitelty oikeudessa ja tutkintavankia ei ole tuomittu rikoksesta. Tutkintavankeus voi kestää korkeintaan siihen asti, kunnes käräjäoikeuden tuomio tulee lainomaiseksi. (Portti vapauteen 2016.)

Vanajan vankilassa ohjaustyötä vankien parissa tekevät käytännössä kaikki työntekijät, mutta Perheosaston vankien kanssa työskentelevät erityisesti Kanta-Hämeen perhetyö ry:n omat työntekijät. Kanta-Hämeen perhetyön työntekijöiden lisäksi perheosaston vankien kanssa työskentelevät jotkin kolmannen sektorin vapaaehtoistyöntekijät, Vanajan vankilan valvontahenkilöstö, hallinnon ja tukipalvelujen henkilöstö, KRISin sosiaalityöntekijä, Vanajan vankilan erityisohjaaja ja Vanajan vankilan perhetyöntekijä (katso kuva alla).

## Perheosaston toiminnan taustalla vaikuttavat viranomaiset sekä muut merkittävät tahot.



Kuvio 1. Vanajan vankilan perheosaston toiminnan taustalla vaikuttavat tahot.

Yhdyskuntaseuraamus on rangaistus, joka suoritetaan ilman vankilaa. Täytäntöönpanon muotoja ovat yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus, ehdollinen vankeus (jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan) ja nuorisorangaistus. Laki yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanosta määrittää myös Rikosseuraamuslaitoksen asettamaa ehdonalaisten vapauden valvonnan täytäntöönpanoa. Tavoitteena on rangaistuksen aikana tukea tuomit-

tua hänen sosiaalisessa selviytymisessään ja edistää hänen valmiuksiaan elää rikokse-  
tonta elämää. (Laki yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanosta 400/2015, 1 § – 2 §.) Yh-  
dyskuntaseuraamustyössä on käytössä lyhytkestoisia muutokseen motivoivia toiminta-  
ohjelmia. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitut ovat kuitenkin kaikkien yhteiskunnan ta-  
vanomaisten hoito- ja kuntoutuspalvelujen piirissä, jolloin he saavat esimerkiksi päihde-  
palveluja ja voivat osallistua näiden palvelujen tarjoamaan kuntoutukseen ja ovat myös  
oikeutettuja niiden palvelujen mukaiseen ohjaukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2015.) Yh-  
dyskuntaseuraamusta suorittavat vanhemmat ja heidän lapsensa ovat myöskin oman  
kotikunnan lapsiin, vanhemmuuteen ja lastensuojeluun liittyvien palvelujen piirissä yksi-  
löllisen tarpeen mukaan (palvelutarpeen arviointi) (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos  
2016). Tästä syystä Vanajan vankilan perheosasto ei ole tekemisissä yhdyskuntaseu-  
raamustyötä suorittavien vanhempien kanssa.

## 2.2. Naisena ja äitinä vankilassa

### **Naisen historialliset roolit**

Jotta voimme ymmärtää äitiyteen kohdistuvia rooliodotuksia, täytyy tarkastella äidin roo-  
lia historiallisen kehityskulun jatkumon valossa. Äidin ja lapsen välinen suhde on histori-  
assa aina mielletty merkitykselliseksi ja 1800–1900-luvuilta lähtien lapsuus on alettu  
nähdä erillisenä elämänvaiheena ja tästä syystä äidin roolia alettiin arvioida uudelleen,  
sillä äidin velvollisuudeksi tuli kasvattaa lapsestaan ihanteen mukainen aikuinen (Ollila  
1990, 287). Lapsenhoito tieteellistyi tutkimuksen ja tiedon lisääntymisen myötä ja syntyi  
ajatus asiantuntijoista, jotka tieteellisen tutkimuksen perusteella kehittivät sääntöjä, joi-  
den mukaisesti äitien tuli lapset kasvattaa. Esimerkiksi Englannissa 1900-luvun alkupuol-  
ella perustetuissa neuvoloissa tavoitteena oli opettaa äitejä oikeanlaisessa lastenhoi-  
dossa. Neuvolatoiminta kohdistettiin työläisväestölle, jota pidettiin erityisen tietämättö-  
minä. Huomiota ei valitettavasti tuolloin kiinnitetty siihen, että köyhyys ja hyvinvoinnin  
epätasainen jakautuminen oli suurempi ongelma teollistuneessa yhteiskunnassa kuin  
pelkkä tietämättömyys. Naisille suunnattu neuvonta oli ylhäältä alaspäin suunnattua ja  
keskiluokkaisten normien mukaista ja vaatimukset usein epärealistisia. Lisäksi työläis-  
naisten taakkaa lisäsivät ihanteet oikeanlaisesta kodin hoitamisesta mm. käsitykset siitä,  
mitä on terveellinen ruoka ja miten kotia tulisi siivota (Ollila 1990, 289–290.)

Toisen maailmansodan jälkeen psykologisessa tutkimuksessa päädyttiin siihen tulok-  
seen, että äiti on lapsen tärkein henkilö tämän ensimmäisten elinvuosien aikana. Oltiin

sitä mieltä, että äiti ei saa jättää lasta hetkeksikään, jotta lapsi ei saa traumaa hylkäämiskokemuksista. Jos lapsessa havaittiin jotain poikkeamaa ideaalista, syytä etsittiin äidistä ja väärästä kasvatuksesta. Myöhemmissä tutkimuksissa on todettu, että lapsi kestää erot kiintymyksen kohteena toimivasta aikuisesta (joka ei aina ole äiti), jos hän on turvallisesti kiintynyt ja voi luottaa aikuisen pysyvyyteen. (Ollila 1990, 293., Nolen-Hoeksema, ym. 2009, 92–93.)

Naisten sosiaalinen asema on rakentunut jo pitkään työn ja perheroolin ihanteiden vaaraan. Äitiys on yhä edelleen eräs naiseutta merkittävästi määrittävä tekijä. Naisille suunnatut palvelut voivat tästä syystä edelleenkin palvelujärjestelmässämme rakentua äitiyden ja hoivavastuiden kautta, jolloin naisen yksilökohtaiset tarpeet saatetaan sivuuttaa esimerkiksi päihdehoidossa, jolloin palveluita ei suunnata naisille itselleen. (Virokangas & Väyrynen 2015, 9; Karttunen 2015, 224–225.)

### **Nainen ja äiti lapsen kera vankilassa**

Suomen Vankeuslaki korostaa suunnitelmallisuutta, riski- ja tarvearviointia, vankien sijoittelua ja rangaistusajan suunnittelua (Vankeuslaki 767/23.9.2005; Rantanen & Toikko 2014, 123). Riskiarvio kartoittaa tekijöitä, jotka lisäävät vangin riskiä syyllistyä uudelleen rikoksiin. Vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman kanssa pyritään laatimaan suunnitelmaan sellaisia tavoitteita, jotka pienentävät rikoksenuusimisriskiä. (Portti vapauteen 2011.) Vankeuslaki velvoittaa myös yhteistyöhön rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa esimerkiksi lastensuojelun viranomaisten kanssa (Vankeuslaki 767/23.9.2005, 7 § (393/10.4.2015)). Lainmuutos 10.4.2015 painottaa eri viranomaisten yhteistyötä. Länsi-Suomen rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskus toimii viranomaisyhteistyön koordinaattorina. Jokaisella toimijalla on sijoitusprosessissa ja perheosastojakson aikana selkeästi määritellyt tehtävänsä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016).

Naisten syrjäytymistä pidetään miesten syrjäytymistä syvempänä. (Karisto, Takala & Haapola 2009, 113.) Vankilaan tuomittu nainen ei aina ole vapaudessa elämässään syrjäytynyt, mutta vankinaiset ovat leimautuneet paitsi vankeuden takia, usein myös moninkertaisesti leimautunut vähemmistö ja Riitta Granfeltin sanoin ”marginaali miesten kansoittamassa marginaalissa” (Granfelt 2015, 203, 200). Perheosastojaksolla äiti voi Granfeltin mukaan ”saada osakseen sellaista huomiota ja huolenpitoa, jota ei ole koskaan aiemmin saanut ja jota hän vapautumisen jälkeen kaipaa” (Granfelt 2015, 204). Vankeuteen joutuminen on ihmiselle kriisi, joka tuottaa vangille itselleen ahdistusta sekä häpeää.

Läheisten häpeä ja suru lisäävät tuomitun äidin huonouden ja epäonnistumisen kokemusta. (Granfelt 2015, 205.)

Vankila ympäristönä on itsessään ahdistusta tuottava, mutta tämän lisäksi vankiloihin kerääntyy naisia, jotka jo ennen vankeuttaan on syrjäytetty tai joita on hyväksikäytetty eri elämänvaiheissaan. Vankiloihin päätyy naisia, jotka ovat itsekin muuttuneet toisinaan hyväksikäyttäjiksi ja ovat sekä väkivallan uhreja että sen tekijöitä (Granfelt 2015, 207). Syrjäyttäminen yhteiskunnasta lisääkin merkittävästi rikosten todennäköisyyttä (Granfelt 2015, 210). Vankeus voi kuitenkin toimia myös suunnan kääntäjänä. Nainen, jolla omat rajat ovat kadonneet voi saada turvaa vankilan kontrollista ja rajoituksista. Nykymuotoinen valvottu koevapaus mahdollistaakin vangille asteittaisen vapauden lisääntymisen, jonka tavoitteena on paitsi rikokseton elämäntapa, myös tukea ja auttaa naista vapautumisprosessissa määrittämällä toiminnan rajat. (Granfelt 210–211.)

Äidin ja lapsen prosessia vankilaan tulemisesta, vankilan perheosastolla olemisesta ja vankilan perheosastolta lähtemisestä ovat viimeisimpänä tarkastelleet joukko sosionomiopiskelijoita oppimistehtävässään Vankeus ja perhe – Äiti ja lapsi Vanajan vankilan perheosastolla (Ahonen ym. 2016). Oppimistehtävä kuvailee vankiäidin ja lapsen polkua, sekä käsittelee myös työmenetelmiä luettelomaisesti, mutta ei pohdi syvemmin ohjaustoiminnan ideologisia taustoja tai vaikuttavuutta. Näkökulma oppimistehtävässä on prosessinkuvauksellinen. Oppimistehtävän tekijät olivat haastatelleet oppimistehtävää varten Vanajan vankilan perhetyön ohjaajaa, Vanajan vankilan rikosseuraamusesimiestä sekä Kanta-Hämeen perhetyö ry:n perheosaston vastaavaa ohjaajaa. Oppimistehtävä ei käsittele ohjaustyön kokemusta työntekijänäkökulmasta. (Ahonen ym. 2016.)

Rosi Enroos on väitöskirjassaan Vankila, vanhemmuus ja lapsi – näkökulmia perheikäytäntöihin tutkinut myös perheen ja äitiyden rooleja uudessa institutionaalisessa tilassa vankilan perheosastolla (Enroos 2015). Hän kertoo tutkimuksessaan olleensa ”kiinnostunut siitä, miten perhe näkyy eri tavoin eri osapuolten (instituutioiden, ammattilaisten ja perheenjäsenten) toiminnan ja neuvottelun kohteena erityisesti silloin kun vankilassa on äiti lapsensa kanssa.” Enroos tuo väitöskirjansa alussa selkeästi esiin instituutioiden roolia perheen roolien määrittelyssä. Instituutiot kuten vankila tai lastensuojeluyksikkö toiminnassaan tukevat ja vahvistavat suomalaisessa tämän ajan kulttuurissa niitä perheenä ja vanhempana olemisen tapoja, joita pidämme ideaalina ja pyrkivät muuttamaan ongelmallisiksi koettuja tapoja (vanhemmuuden vahvistaminen, rikokseton elämäntapa). Tätä tehdään siitäkin huolimatta, että ideologisen hyvän vanhemmuuden tai hyvää elämää tuottavan perheen määrittely on kiistanalaista eikä yksiselitteisesti määriteltävissä.

Määrittelyn ja ideaalin vanhemmuuden filosofinen moninäkökulmaisuus asettaakin täten haasteita vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman ja heidän lastensa kanssa työskenteleville. Lisäksi perheitä tarkasteltaessa ratkaisukeskeisen tarkastelutavan sijaan keskiöön nousevat tutkimuksissa ongelmat (Enroos 2015, 24, 26–27, 36, 55).

Enroos toteaa lisäksi, että Pohjoismaissa on tehty tutkimusta lapsista vankilassa vanhemman suorittaessa vankeusrangaistustaan varsin vähän ja, että tutkimus on painottunut kehityspsykologiseen kiintymyssuhteenäkökulmaan. Enroos kertoo tutkimuksessaan Vanajan vankilan perheosastosta, että äitiyden tehtävää arvioidaan ja äitiys hallitsee työntekijöiden puhetta. Lisäksi vankilan ja lastensuojelun yhteinen institutionaalinen tila rakentaa äideille velvoitteita sekä vankeusrangaistuksen että lastensuojelun näkökulmista. Enroos kuvailee yhteiskunnan olevat uudessa institutionaalisessa tilassa, jonka perheosasto muodostaa, äidin ja lapsen suhteen olevan yhteiskunnallinen asia, joka edellyttää viranomaistoimia. Viranomaistoimien tarve puolestaan synnyttää keskustelua siitä, miten lapsen etu toteutetaan ja mitä on hyvä äitiys. Tutkimuksessa osoitetaan, että yhteiskunnan tultua tietoiseksi lapsesta vankilajärjestelmässä, on alettu tuottaa uutta moraalista järjestystä vangin vanhemmuuteen liittyen, ja että sekä äidit itse että organisaatioiden työntekijät arvottavat vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman ja lapsen/lasten suhteiden laatua. (Enroos 2015, 53, 108, 115, 117).

### 2.3. Kanta-Hämeen perhetyö ry:n vankilatyö

Vankilan perheosasto on lastensuojeluyksikkö. Kanta-Hämeen perhetyö ry (katso liite 1 kuva 2) toteuttaa perheosaston toimintaa. Kanta-Hämeen perhetyö kuuluu Ensi- ja turvakotien liittoon (Ensi- ja turvakotien liitto 2016). Perheosasto perustettiin Vanajan vankilan Vanajan osastolle 2010 (Kanta-Hämeen perhetyö ry 2016). Ymmärrys perheosaston perustamisen tarpeesta nousi mm. Rosi Enroosin lasten asemaa vankeusrangaistuksen aikana käsittelevän tutkimuksen tulosten johdosta (Enroos 2008, Enroos 2015, 76). Perheosasto koostuu kahdesta toimipisteestä: Vanajan vankilan (avovankila) Vanajan osastolla sijaitsevasta perheosastosta sekä lapsen kanssa tutkintavankeudessa olevien vanhempien kolmipaikkaisesta perheosastosta, mikä sijaitsee Hämeenlinnan suljetussa vankilassa (Kanta-Hämeen perhetyö ry 2016).

Vanajan vankilan perheosasto on, toiminnanjohtaja Sini Stoltin sanoin, ”laitos laitoksessa”. Perheosasto on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen lastensuojeluyks-

sikkö. Stolt kertoo, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kilpailutti perheosaston toiminnan ja Kanta-Hämeen perhetyö ry on vuodesta 2011 lähtien toiminutkin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen palveluntuottajana (Portti vapauteen 2016). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa toiminnan ohjauksesta ja koordinoinnista sekä linjaa toimintaa, vastuunjakoja sekä työkäytäntöjä mm. Lastensuojelun käsikirjassa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Perheosasto ei nimestään huolimatta ole suomalaisen ydinperhemallin mukainen perheosasto, vaan sinne sijoittuu vankeusrangaistusta suorittava äiti tai isä alle 3-vuotiaan lapsen/lasten kanssa. Vangilla voi olla useita lapsia, jotka on sijoitettu vankilajakson aikana muualle.

Enroos on listannut julkisia dokumentteja liittyen lapsen vankilassaoloaikaan Suomessa (katso liite 1 kuva 3) tutkiessaan lasten vankilassaolon muotoutumista sosiaalisiksi ongelmaksi (Enroos 2015, 73–75). Nämä lait ja dokumentit määrittävät taustalla rajoja sille, mitä ja millaista toimintaa perheosastolla on ja tulisi olla. Stolt kertoo, että Rikosseuraamuslaitos/Vanajan vankila on vastuussa vanhemmasta ja vanhemman rangaistusajan suunnitelmasta ja sen käytännöistä. Kanta-Hämeen perhetyö ry on lastensuojelun toimijana vastuussa erityisesti lapsen asioista ja on vastuussa perheosaston asiakassuunnitelman sekä tavoitteiden laatimisesta osastojaksolle. Nämä tavoitteet liitetään vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman rangaistusajan suunnitelmaan. Perhe on perhetyön kannalta jaetulla alueella, jossa perheen kanssa työskentelevät sekä Vanajan vankilan perhetyöntekijä että Kanta-Hämeen perhetyö ry:n Vanajan vankilan perheosaston henkilöstö.

#### 2.4. Työntekijät

Kanta-Hämeen perhetyö ry:n toiminnanjohtaja rajasi opinnäytetyössä haastateltavat henkilöt vakinaisiin työntekijöihin, joita oli tuohon aikaan töissä perheosastolla kuusi. Yksi vakinainen työntekijä lähti perheosastolta ennen heinäkuuta 2016 jolloin opinnäytetyön tutkimushaastattelut pidettiin, ja haastattelut koostuvat viiden vakinaisen työntekijän yksilöhaastatteluista.

Perheosastolle oltiin hakemassa uutta vastaavaa ohjaajaa ja haastattelujen ajankohtana heinäkuussa 2016. Työpaikkailmoituksessa vastaavan ohjaajan työtä ja sen vaatimuksia kuvailtiin muun muassa seuraavasti: ”Tehtävä on monipuolinen ja vaatii valitulta henkilöltä monien asioiden yhtäaikaista huomioimista. Vastaava ohjaaja on Vanajan ja Hämeenlinnan vankiloissa olevien perheosastojen esimies. Vastaava huolehtii siitä, että



työntekijöiden on hyvä tehdä työtään ja vastaava osallistuu myös itse arjen työhön...Työ koostuu arjen johtamisesta henkilöstö-, asiakas- ja taloushallinnon osalta. Lisäksi tärkeänä työtehtävänä on tiivis yhteistyö rikosseuraamusalan toimijoiden kanssa, etenkin vankiloiden henkilöstön kanssa. Vastaava on johtoryhmän jäsen ja osallistuu myös koko yhdistyksen toiminnan kehittämiseen oman osaamisensa kautta.” (Kanta-Hämeen perhetyö ry 2016.)

Työyhteisö oli haastattelujen ajankohtana ikään kuin välitilassa. Välitilalla on merkitystä ohjaustyön tutkimisen kannalta, sillä vastaavan ohjaajan tehtäviin kuuluu olennaisena osana myös työn kehittäminen. Työn kehittäminen puolestaan vaatii työn ja työtapojen, arvojen ja työpaikan perustehtävän tarkastelua ja kirkastamista sekä luovaa johtamista. Jokainen vastaava ohjaaja tuo työyhteisöön oman taustaideologiansa sekä omanlaisensa leiman ja vaikuttaa täten esimiesasemassaan siihen mitä ja millaista ohjaustyötä perheosastolla tehdään.

Haastateltavana oli peruskoulutuksiltaan lähihoitaja (mielenterveys ja päihteet), lastenhoitaja, mielisairaanhoidtaja, lastentarhanopettaja (opisto) ja sosionomi AMK. Kaikilla haastateltavilla oli taustallaan useita erilaisia ja vaihtelevia täydennyskoulutuksia. Perhetyötä ennen perheosastolle työllistymistä oli tehnyt kaksi haastateltavaa ja haastateltavista kaksi on työskennellyt aikaisemmin päiväkodissa. Kaksi työntekijää on tehnyt työtä lastensuojelun kentällä ennen työllistymistään perheosastolle ja neljä työntekijää oli tehnyt yhteistyötä lastensuojelun kanssa ennen perheosastolle työllistymistään. Yksikään haastateltavista ei ollut ennen perheosastolle työllistymistään työskennellyt rikosseuraamusalalla. Haastateltavat kertoivat saaneensa mm. seuraavia koulutuksia: vauvahieronta, vauvasirkus, imetyskoulutus, vauvakynkkäkoulutus, voimauttava valokuvaus, lapset puheeksi, ICDP – kannustava vuorovaikutus, ensiapu, reflektiivinen työskentely, odotus- ja pikkulapsiaika, dialogisuus, kriisi-traumakoulutus, dokumentointi, ymmärtävä kohtaaminen, ideointikoulutus, väkivaltakoulutus, sensorinen integraatio perus- ja jatkokoulutus, ratkaisukeskeisyys, vaativan vauvatyön prosessikoulutus ja kohtaaminen (asiakkaan, lastensuojelun). Haastattelussa kävi ilmi, että haastateltavat ovat saaneet monipuolisesti erilaisia menetelmäkoulutuksia jo ennen perheosastolle työllistymistä ja kertovat myös, että Kanta-Hämeen perhetyö on järjestänyt mahdollisuuksia päästä koulutuksiin ja osallistua kehittämispäiviin. Haastatteluista selviää, että koulutuksiin voidaan hakeutua vuorotellen. Lisäksi koulutuksiin hakeudutaan tai ollaan hakeutumatta paitsi työnantajien tarjoamien mahdollisuuksien puitteissa, myös henkilökohtaisen mielenkiinnon perusteella.

Haastattelussa lueteltujen koulutusten lisäksi sosionomiopiskelijat, jotka olivat tehneet oppimistehtävää perheosastosta 2016, luettelivat oppimistehtävässään entiseltä vastaavalta ohjaajalta Timo Jantulta saamansa luettelon perusteella koulutusta vaativia työmenetelmiä ja tapoja, joita ovat edellä mainittujen lisäksi elämänjана ja vanhemmuuden roolikartta, 5-pisteen korva-akupunktio, musiikkileikkikoulu ja Move! -menetelmä. Osa käytettävistä menetelmistä ei vaadi menetelmäkoulutustodistusta, jotta sitä voisi käyttää asiakastyössä esim. Nalle -kortit. Sosionomiopiskelijat listaavat myös yhteisöllisyyden, mutta haastattelussa ei käy ilmi, onko joku haastateltavista käynyt yhteisöhoidon koulutusta. (Ahonen ym. 2016.) Opinnäytetyöhaastatteluissa heinäkuussa 2016 kerrotaan, että akupunktion käyttö menetelmänä on poistunut vankiterveydenhuollon otettua kantaa sen käyttämiseen. Menetelmän käytöstä poistamista on perusteltu terveydenhuollon puolelta sillä, että akupunktiossa neula puhkaisee ihon. Tällä perusteella akupunktion käyttö on lopetettu.

Vankeusrangaistusta suorittavat vanhemmat käyvät yksilöllisesti vankilan puolella tekemässä yksilötyöskentelyä sekä ohjelmatyöskentelyä kuntoutumisen ja perhetyön tavoitteiden puitteissa. Vankilan puolella he tapaavat perhetyön ohjaajaa ja erityisohjaajaa. Rikosseuraamusesimies vastaa rangaistusajan suunnitelman päivityksistä sekä osallistuu myös vankien toiminnan rajaamiseen ja KRISin sosiaalityöntekijä ohjaa ja neuvoo etuisuuksiin ja tukiin liittyvien käytännön asioiden hoitamisessa. Talousasioissa vankeusrangaistusta suorittava vanhempi voi saada ohjausta ja neuvontaa vankilan virastosihteeriltä. (Tyni 2016, Muurinen 2016, Mäkinen 2016.) Vankilan sekä vankiterveydenhuollon henkilökunta osallistuu vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman ja perheyhteisön palavereihin tapauskohtaisesti ja tarpeen mukaan. Vankeusrangaistusta suorittava vanhempi voi käytännössä valita kenen kanssa mistäkin asiasta, huolesta tai tarpeesta keskustele, vankilan henkilöstön, yhteistyötahojen vai perheosaston työntekijöiden. Perheosaston työntekijöiden toimintaan ja ohjaustyöhön vaikuttavatkin paitsi heidän peruskoulutuksensa ja saadut lisäkoulutukset, monet ympäröivät tahot, velvoitteet, työnjaolliset kysymykset ja tavoitteet. Vankilan vartijoiden kanssa vankeusrangaistusta suorittavat vanhemmat ovat tekemisissä vankilan asettamien rajoitusten yhteydessä esimerkiksi tarkastuskierrokset, ilmoittautumiset, yms.

### 3 MITÄ ON OHJAUS?

Ohjauksen lähikäsitteitä ovat neuvonta ja opetus. Ohjaus ei kuitenkaan ole näistä kumpaakaan. Ohjauksen tavoitteisiin ja toteutukseen vaikuttavat muun muassa ohjaustyön toimintaympäristö, ohjaajan koulutustausta sekä asiakaskunta. Ohjausta käsitellään tässä opinnäytetyössä ammatillisen auttamisen metodina (Paasanen 2008).

Suomessa on yleisesti hyväksytty Lauri Rauhalan ihmiskäsitys ihmisestä fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena olentona (Rauhala 2014, 32). Ohjaustyöllä halutaan vaikuttaa ihmisen hyvinvoinnin lisäämiseen ja pahoinvoinnin ennaltaehkäisyyn tai poistamiseen pyrkien huomioimaan työskentelyssä kaikki kolme ihmisen olemuksen ulottuvuutta.

Ohjaustyötä voidaan perustella vastauskeinona Sosiaalihuoltolaissa määriteltyihin sosiaaliviranomaisia velvoittaviin tuen tarpeisiin, joita ovat:

1. jokapäiväisestä elämästä selviytyminen
2. asumiseen liittyvä tuen tarve
3. taloudellinen tuen tarve
4. sosiaalisen syrjäytymisen ennaltaehkäisy ja osallisuuden edistäminen
5. lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutunut tuen tarve
6. äkillisiin kriisitilanteisiin liittyvä tuen tarve
7. lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukeminen
8. päihteiden ongelmakäytöstä, mielenterveysongelmista tai sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä johtuva tuen tarve
9. muu fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen tai kognitiivinen toimintakykyyn liittyvä tuen tarve
10. tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukeminen  
(Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, § 11).

Ohjauksen tavoitteena on asiakkaan tilanteen selkeytyminen ja asiakkaan tukeminen ongelmallisissa elämäntilanteissa ratkaisujen löytämiseksi. Ohjaustyötä tehdään vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa (Jyväskylän yliopisto 2016). Ohjauksessa työvälteinä voidaan käyttää myös tiedon jakamista, neuvoja ja opetusta, mutta vain jos asiakas on niitä valmis vastaanottamaan ja ne tukevat asiakkaan omien päämäärien saavuttamista.

(Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry 2016.) Ammatillinen ohjaustyö linkittyy myös kokemukSELLISEEN oppimiseen, jossa tavoitteena on ohjaajan ja asiakkaan yhteisen todellisuuden tarkastelun avulla oivaltaa, oppia ja muuttaa yksilön käyttäytymistä (Ojanen 2016). Sosiaaliohjauksella puolestaan tarkoitetaan prosessinomaista ammatillista työskentelytapaa, jossa prosessin osat ovat arviointi, tavoitteen asettelu, suunnittelu, seuranta ja dokumentointi (Helminen 2016, 18). Sosiaaliohjaus on neuvontaa, ohjausta ja tukea, jonka tavoitteena on edistää osallisuutta, ylläpitää sosiaalista toimintakykyä sekä vahvistaa elämäntähtäyksiä (Araneva 2016, 60).

### 3.1. Ammatillinen ohjaustyö vankilassa

Ohjaustyö tarkoittaa asiakkaan kanssa tehtävää ammatillista vuorovaikutusta, joka lähtee asiakkaan tavoitteista ja tarpeista. Ammatillinen ohjaustyö on muutokseen pyrkivää ja keskeisiä työskentelytapoja ovat kuuntelu sekä reflektio. Ohjaustyö voi sisältää monenlaisia työskentelymenetelmiä ja toimialasta ja paikasta riippuen erilaisia työorientaatioita. Ohjaustyö voi olla esimerkiksi aikuiskasvatusta, kuntoutusohjausta, palveluohjausta, arviointia, ym. (Laukkanen 2015). Kaikki sosiaalialan ammatilliset vuorovaikutustilanteet sisältävät ohjaustyön elementin. Ohjaustyön tavoitteisiin ohjaajan näkökulmasta vaikuttavat lakisääteiset velvoitteet (esim. katso liite 1 kuva 3), historiallinen kehityskulku, nykyhetken kulttuuriympäristö, ohjausta antavan tai antavien henkilöiden koulutustausta ja ohjausta antavan henkilön henkilökohtainen arvomaailma ja eettisyys. Ohjattavan asiakkaan puolelta ohjaustyön tavoitteisiin vaikuttavat ohjattavan kokemukset ja tausta, ohjattavan sosiaaliset kyvyt sekä ohjattavan henkilökohtainen arvomaailma. Ohjaustyö on parhaimmillaan dialogista, jolloin todellisuus syntyy ohjaajan ja ohjattavan yhteisen vuorovaikutuksen tuloksena.

Ohjaustyö liittyy kuntoutuksen ajatukseen. Kuntoutuksen katsotaan tuottavan hyötyä sekä yksilölle että yhteiskunnalle. Kuntoutus lisää tuottavuutta, vähentää yhteiskunnalle syntyviä kustannuksia ja parantaa yksilön mahdollisuuksia työhön sekä aktiiviseen elämään laitosten ulkopuolella. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 24.) Vankien oikeus sosiaaliseen kuntoutukseen on myös kirjattu lakiin (Vankeuslaki 767/23.9.2005, 6 §).

Rikosseuraamusalan näkökulmasta kuntoutus voidaan jakaa uusintarikollisuuden ennaltaehkäisyyn, päihdetyöhön ja muuhun sosiaaliseen kuntoutukseen. Tavoitteena on rikoksettomaan elämäntapaan tähtääminen, työ- ja toimintakyvyn lisääntyminen ja päihdeettömyys. (Kuntoutusportti 2016.) Vankeusaikana tehtävällä kuntoutustyöllä tähdätään

sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta vankeuden ja menneisyyden tuottaman syrjinnän ja leimaamisen ehkäisemiseen ja asiakkaan valtaistumiseen (Järvikoski & Härkäpää 2011, 148). Saadun ammatillisen kuntoutuksen ydin on siinä, miten asiantuntijoiden antama sosiaalinen tuki auttaa sosiaalisen osallisuuden ja valtaistumisen prosessissa (Järvikoski & Härkäpää 2011, 152). Tästä syystä työntekijöiden tekemällä ohjaustyöllä on suuri merkitys vangin kannalta.

### 3.2. Perhetyön ohjaaminen vankilassa

Varhaislapsuudella on suuri merkitys yksilön kehitykselle. Varhaisessa vuorovaikutuksessa rakentuvat lapsen kokemukset itsestä ja muista. Nämä kokemukset vaikuttavat voimakkaasti lapsen aivojen kehitykseen. (Bardy 2014, 206.) Vauvan ja äidin tai vauvan ja muun ensisijaisen kiintymiskohteen välinen vuorovaikutus luo vauvan osallisuutta ja tämä perusasetelma osoittaa myös paikan vauvaperheen kuntoutukselle (Bardy 2014, 209–211). Vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman kuntoutuksen lisäksi on tärkeää tavoittaa kuntoutuksessa vauvan näkökulma (Bardy 2014, 215). Vankilan perhetyö tarjoaa vaikeassa elämäntilanteessa olevalle vanhemmalle mahdollisuuden sellaiseen kuntoutukseen, jossa suhde lapseen on keskiössä (Bardy 2014, 219).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos listaa perhetyön tavoitteiksi vanhemmuuden tukemisen, lasten hoidossa ja kasvatuksessa ohjaamisen, kodin arjen ja rutiinien hallinnan lisääntymisen, perheen toimintakyvyn vahvistamisen, perheen vuorovaikutustaitojen vahvistamisen, perheen sosiaalisen verkoston laajentamisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Johanna Hurtig puhuu väitöskirjassaan Tihkuvan auttamistavan mallista. Tihkuvan auttamistavan mallilla hän kuvaa ilmiötä, jossa lastensuojelun vanhemmalle kohdistettu ohjauksellinen tuki ja apu tihkuu vanhemmalta myös lapselle. Kritiikkiä hän antaa Tihkuvan auttamistavan toimintamallille siitä, että lapsen näkökulma voi unohtua. Hän mainitsee kuitenkin, että vanhemman auttaminen tai kokonaisuuteen keskittyminen ei sulje pois sitä, etteikö lapsi voisi tulla autetuksi. (Hurtig 2003, 39–40, 81.) Olennaista Tihkuvan auttamistavan mallin hyödyllisyydelle perhetyössä on se, minkä ikäisten lasten kanssa työskennellään. Pienen lapsen kohdalla Tihkuvan auttamistavan malli palvelee hyvin. Erityisen toimivaa malli voi olla, jos vanhempi on osastojaksolla ja elää arkeaan esimerkiksi juuri vankilan perheosastolla. Koska vauvan ja alle 3-vuotiaan lapsen keskeinen tarve on turvallisen kiintymyssuhteen muodostaminen ensisijaiseen kiintymiskohteeseen, työntekijä painottaa ohjaustyössään lapsen

perusturvallisuuden rakentamista (Järvinen ym. 2012, 37.) Koska ohjaustyön tavoitteena on lisäksi pitkäjänteinen positiivinen ja tavoitteellinen muutos, ohjaustyötä joudutaan vankilan perheosastolla laajentamaan kiintymyssuhdetyöskentelyä laajempaan ohjaukseen.

Yhdysvaltalainen Joycelyn Pollock manitsee kirjassaan *Counselling Women in Prison*, että vankiäidille suurin motivoiva tekijä muutoksessa on yleensä lapsi. Pollockin mukaan siihen mennessä, kun äiti on päätenyt vankilaan, hän on usein jo joutunut kohtaamaan useita vastoinikäymisiä ja epäonnistumisen kokemuksia elämässään, usein myös äitinä olemisessa. Tällöin tavoitteissa menestyminen ja lapsen rakkauden saavuttaminen, on usein hyvin palkitsevaa. (Pollock 1998, 119.) Pollock muistuttaa ohjaajaa myös siitä, että kaikki vankilassa olevat eivät koe tarvitsevansa muutosta, vaan ovat täysin tyytyväisiä itseensä sellaisena kuin ovat (Pollock 1998, 177). Tämä taas haastaa ohjaajaa ja muuta perheosaston ja yhteistyötahojen henkilökuntaa ongelman äärelle: miten saadaan vankeusrangaistusta suorittava vanhempi sitoutumaan tavoitteisiin.

Vankilan työssä näkyvät sekä rikosseuraamusalan ideologiset perustat (*What works* -ajattelu) ja strukturoidut ohjelmat että sosiaalialan joustavammat kehittämisen synnyttämät ideologiset käytänteet (*best practices* -ajattelu) (Rantanen & Toikko 2014, 121). Sosiaalialan työtä ei perustetakaan selkeisiin teoriaoletuksiin ja siitä tuotettuihin käytännön menetelmiin. Työskentelytavat eroavat myös esimerkiksi tavoitteiden asettelussa, jotka rikosseuraamusalalla on määritelty selkeämmin (rikokseton elämä). Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolella on myös kehitetty kuntoutumista edistäviä ohjelmia ja toimintamalleja ja ne eroavat Rikosseuraamuslaitoksen kuntoutuksesta, joka painottuu toimintaohjelmiin. Niissä lähtökohtana on asiakkaan sosiaalisen tilanteen kokonaisvaltainen huomioiminen eikä asiakkaan käyttäytymiseen vaikuttaminen kongnitiivisen työskentelyn keinoin. Työntekijän ammatillinen rooli korostuu, koska käytännöt eivät ole yhtä strukturoituja kuin rikosseuraamuslaitoksella. (Rantanen & Toikko 2014, 122–123.) Kuitenkin erilaisten työorientaatioiden voidaan katsoa täydentävän toisiaan, jolloin moniammatillisuudesta on selkeästi hyötyä (Rantanen & Toikko 2014, 129).

### 3.3. Ohjaustyö sosionomin kompetenssien viitekehyksessä

Ohjaustyötä tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon tarkkailijan oma tausta ja tässä tapauksessa sosionomin ammattikorkeakoulutus ja sen mukana tulevat kompetenssit.

Kompetenssilla tarkoitetaan ”työntekijän kykyjä, taitoja ja ominaisuuksia suoritua tiettyistä tehtävistä.” (Mäkinen ym 2011, 17). Sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutusohjelmassa saatavat kompetenssit ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen.

Opinnäytetyötutkimuksessa haastatellut perheosaston työntekijät ovat olleet työelämässä jo pitkään. Tämä voidaan nähdä etuna, kun kyseessä on haastava työympäristö, jossa tarvitaan vahvaa ammatillista otetta. Heidän saamansa peruskoulutukset ovat sisältäneet oman aikakautensa kompetenssit ja oman oppilaitoksensa painotukset. Täten ohjaukseen liittyvien yksittäisten työntekijöiden teorioiden osaamisen vertaaminen suoraan sosionomin tutkinnon tuomaan osaamiseen on lähtökohtaisesti mahdotonta. Työntekijöillä on haastattelun perusteella ollut mahdollisuus täydennyskoulutuksiin, joilla kompetensseja on lisätty tai täydennetty. Työntekijän perustutkinto on kuitenkin kuin aurinkolasit, joiden läpi työntekijä tarkastelee työtään ja työympäristöään ja se vaikuttaa siten väistämättä siihen, miten esimerkiksi käsitteet ohjaus tai kuntoutus ymmärretään. Katse toki muuttuu jatkuvan oppimisen myötä ja uusia näkökulmia syntyy vuorovaikutuksessa muiden ammattilaisten kanssa, täydennyskoulutusten myötä, työkokemuksen karttuessa ja ajantasaisen ammatillisen kirjallisuuden tutkimisen myötä.

Eräs sosionomin keskeinen ammatillinen työtehtävä on ohjaus. Ja neuvonta ja sosiaaliohjauksen tehtävä aikuisten kanssa työskenneltäessä on asiakkaan elämäntilanteen parantaminen työn painottuessa huolenpitoon ja ennaltaehkäisevään neuvontaan ja ohjaukseen. (Mäkinen ym. 2011, 123.) Ohjausta kuvataan ajan, kunnioituksen ja huomion antamiseksi. Neuvonnan käsite on hyvin lähellä palveluohjauksen käsitettä, sillä neuvonnalla tarkoitetaan sosiaaliohjauksessa usein tilannetta, jossa asiakkaalla on elämäntilanteeseen liittyvä ongelma tai kysymys, johon hän tarvitsee vastausta. (Mäkinen ym. 2011, 124.) Palveluohjauksella tarkoitetaan prosessia, jossa määritellään yhdessä asiakkaan kanssa hänen voimavaransa, palvelutarpeensa ja etsitään niihin vastaavia palveluita ja tukimuotoja hyödyntäen viranomaisverkostoa ja asiakkaan muuta verkostoa (Suominen & Tuominen 2007, 5–7). Asiakkaan rooli neuvonnassa on passiivisempi kuin palveluohjauksessa tai ohjauksessa. Ohjaustilanteessa työntekijä ja asiakas yhdessä määrittelevät ongelmaa ja keksivät vuorovaikutuksessa ratkaisuvaihtoehtoja (Mäkinen ym. 2011, 125).

Ohjauksessa voidaan puhua interventioista, jolloin pyritään ohjauksellisella työotteella vaikuttamaan asiakkaan käyttäytymiseen (Mäkinen ym. 2011, 126). Ohjaaja voi ottaa erilaisia ohjaajarooleja ja vaikuttaa siten ohjaustilanteen etenemiseen joko tietoisesti tai tiedostamattomasti. Hyväksyvän ohjaajan roolissa työntekijä kuuntelee empaattisesti ja tarjoa tukea, on neutraali eikä tuomitse, rohkaisee kertomaan kokemuksista ja tunteista sekä rohkaisee asiakasta etsimään ongelmiin ratkaisuja. Katalysoiva ohjaaja auttaa asiakasta pohtimaan tilannetta monista eri näkökulmista sekä selkiyttämään ajatuksiaan, tukee sopivimman ratkaisuvaihtoehdon valinnassa ja käyttää avoimia kysymyksiä. Konfrontoiva ohjaaja kiinnittää asiakkaan huomiota tekojen ja puheen ristiriitaan, jotta asiakkaalla on mahdollisuus muuttaa toimintaansa palautteen perusteella. Määräävä ohjaaja haastattelee asiakasta saadakseen kokonaisnäemyksen asiakkaan tilanteesta ja kertoo näkemyksensä ohjattavalle sekä tarjoaa ratkaisuehdotuksia tai suosituksia. (Mäkinen ym. 2011, 127.) Näistä ohjausrooleista yleinen on määräävän ohjaajan rooli, koska sitä pidetään nopeana ja tehokkaana, tällöin vuorovaikutus ei kuitenkaan ole dialogista ja asiakkaan todellinen osallisuus ohjaustilanteessa saattaa jäädä vaillinaiseksi. Lisäksi ohjattava ei saa voimaantumisen kokemusta, vaan hän saattaa uskoa olevansa itse kyvytön ratkaisemaan ongelmiaan ja tulee riippuvaisemmaksi ohjaajasta. (Mäkinen ym. 2011, 128.)

Merja Mäkitalo korostaa artikkelissaan ”Ohjaustyön jäsentäminen ja avainosaamisen käsite” ohjaajan vuorovaikutustaitojen merkitystä. Hänen mukaansa asiakasta on pidetty perinteisesti motivoivan toiminnan kohteena ja täten motivoituminen on ollut työntekijän näkökulmasta asiakkaasta itsestään kiinni, mutta tutkimusten valossa motivoituneisuus määrittyykin vuorovaikutuksessa. Ohjaustyö ei ole ylhäältä alaspäin tulevaa neuvomista, hoivaamista ja ohjaamista eikä asiakkaan palvelemista asiakkaan ehdoilla, vaan neuvottelutilanne, jossa ohjaajan ja ohjattavan tulisi olla tasaveroisia. (Mäkitalo 2004, 238–239.) Mäkitalo nostaa esiin oman ryhmänohjaustaitoja käsittelevän tutkimustuloksensa, jonka mukaan asiakkaiden luottamusta ei saavuteta pelkästään ammatillisen pätevyyden tuomalla kompetenssilla, vaan persoonalla ja työntekijän kyvyllä tukea, kannustaa ja kuunnella ilman kontrolloivan ammattiroolin synnyttämää ristiriitaa. Mäkitalo listaakin, että vaikka perusosaaminen synnyttää ammatillisen pätevyyden työhön, ydinosaaminen antaa kyvyn ymmärtää teoriaa ja hallita useita erilaisia menetelmiä, kaikkein tärkein on kuitenkin avainosaaminen eli taito kohdata toinen ihminen vuorovaikutuksessa (Mäkitalo 2004, 239).



## 4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on nostaa näkyväksi ohjaustyöhön liittyviä ideologioita, asenteita, uskomuksia sekä käytäntöjä, joiden ohjaamina ohjaustyötä toteutetaan Vanajan vankilan perheosastolla. Tutkimuksessa pyrin etsimään vastauksia kysymyseen: Millaista ohjaustyötä Vanajan vankilan perheosastolla tehdään ja mitä Vanajan vankilan perheosaston työntekijät itse ajattelevat ohjauksesta? Tutkin ja tarkastelen käytäntöpainotteisesti ohjausprosessiin liittyviä ilmiöitä ja ohjauksen vaikuttavuutta ohjaustyötä tekevien näkökulmasta. Haastateltavilta kysytyt kysymykset ovat olleet konkreettisia ohjaustyöhön teorioihin ja menetelmiin liittyviä kysymyksiä sekä haastateltavat omien mielipiteiden ja kokemusten selvittämistä tavoittelevia kysymyksiä (katso liite 2). Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa Vanajan vankilan perheosastolle tutkimuksellinen, reflektiivinen, laatu- ja kehittämistyötä tukeva kuva ohjaustyön vaikuttavuudesta Vanajan vankilan perheosastolla.

Kanta-Hämeen perhetyön Vanajan vankilan perheosaston henkilökunta oli esittänyt etukäteen ennen tutkimuksen alkamista opinnäytetyössä tarkasteltavaksi joukon kysymyksiä. Osa kysymyksistä oli sen tyyppisiä, että niihin voisi saada vastauksia lähinnä pitkäaikaistutkimuksella ja valitettavasti näihin kysymyksiin ei tämän tason tutkimuksen puitteissa pystytä paneutumaan. Osa kysymyksistä liittyi verkostotyöhön ja katson, että verkostotyön kehittämiseen tarvittaisiin pidempiaikaista kehittämistyötä kuin mihin tämä opinnäytetyö tarjoaa mahdollisuuksia. Koska kyseessä on ammattikorkeakoulutasoinen opinnäytetyö, vuosien mittainen seurantatutkimus esimerkiksi asiakaskokemuksiin peilaten ei ole mahdollinen. Tästä syystä aihetta on syytä lähestyä poikittaisleikkauksena tutkimalla ja tarkastelemalla nykyhetken todellisuutta. Tästä huolimatta täytyy kuitenkin jättää mahdollisuus avoimelle arvioinnille, sillä yksilöillä voi olla sellaista historiaan perustuvaa kokemuksellista tietoa, joka vaikuttaa heidän tämänhetkiseen kokemukseensa ohjauksesta. Tarkastelen ohjaustyötä ennen kaikkea kesän 2016 tilanteessa. Haastateltavien valinta on vaikuttanut siihen, että haastateltavat tuottavat tietoa nykyhetkestä ja vertaavat sitä muistikuviansa menneestä toiminnasta, jolloin menneet kokemukset vaikuttavat haastateltavien käsitykseen nykyhetken tilanteesta. Tavoitteenani on lisäksi ollut pyrkiä tarkastelemaan ohjauksen toteutumista sosionomin koulutuksessa esiteltyä

ohjausteoreettista viitekehystä vasten ja saada näkyviin asiakastyössä käytettäviä ohjauksellisia työmenetelmiä ja niiden käyttöä Vanajan vankilan perheosastolla. Olen rajannut tutkimuksen koskemaan ohjaajien näkökulmaa.

Olin rikosseuraamusesimiehen harjoittelijana Vanajan vankilan Vanajan osastolla touko–kesäkuussa 2016. Opinnäytetyösuunnitelmaa työstin huhti–toukokuussa 2016. Ollessani harjoittelijana pääsin tutustumaan vierailevan harjoittelijan ominaisuudessa perheosaston toimintaan sekä Vanajan vankilassa että Hämeenlinnan vankilan tutkintavankien perheosastolla. Kävin harjoittelun aikana keskusteluja liittyen perheosastoon Kanta-Hämeen perhetyön toiminnanjohtajan Sini Stoltin, Vanajan ja Hämeenlinnan vankiloiden rikosseuraamusesimiesten, perhetyön ohjaajan, erityisohjaajan, koevapauksista vastaavan ohjaajan, Romano Mission työntekijöiden, KRISin sosiaalityöntekijän sekä vartijoiden kanssa. Kaikki he antoivat minulle arvokasta taustatietoa perheosaston toiminnan ymmärtämiseksi. Harjoittelun myötä sain vertailukohtaa perheosaston ja avovankilan yhteneväisyyksistä ja eroista ja vastaavasti sain nähdä eron suljetun vankilan muiden osastojen ja tutkintavankien perheosaston välillä.

Tutkimuslupaa kehoitettiin hakemaan Kanta-Hämeen perhetyö ry:ltä ja se myönnettiin 26.5.2016. Tutkimuksen aineistona toimivat työntekijöiden yksilohaastattelut, yllä mainitut keskustelut harjoitteluni aikana ja Sini Stoltin sähköpostit, joissa hän vastaa tarkentaviin kysymyksiini. Haastatteluja oli viisi heinäkuussa 2016 ja haastattelut kestivät alle kaksi tuntia per haastateltava. Haastattelujen kesto vaihteli tarkentavien kysymysten määrän perusteella sekä keskustelutavasta ja haastateltavan persoonasta riippuen. Elokuussa 2016 haastattelut litteroitiin ja aloitin kirjoittamaan teoreettista viitekehystä ja aineiston analyysi alkoi syyskuussa 2016.

Tutkin haastatteluaineistoa sisällön analyysin menetelmällä. Sisällön analyysiä toteutetaan tässä laadullisessa tutkimuksessa kuvailemalla sanallisesti aineistoa ja luomalla kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Analyysimenetelmä täsmentyy teoriasidonnaiseksi analyysiksi, jossa tutkitaan haastateltavien työntekijöiden kokemusta ohjaustyöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 93–99.) Analyysi on teoriaohjaavaa, sillä vaikka aineisto on ollut lähtökohtana, olen verrannut sitä ohjauksen teoreettisen taustaan pitkin analyysiprosessia (Tuomi & Sarajärvi 2006, 112–116).

## 5 KENELLE OHJAUSTYÖTÄ TEHDÄÄN, MITEN SITÄ TEHDÄÄN JA MITEN SE VAIKUTTAA?

### 5.1. Kuka on ohjaustyön kohde?

Ohjaustyöstä kysyttäessä aineistossa nousee sana ”yksilöllisyys” korostetusti esiin. Täten työntekijöiden ajattelun taustalla voi huomata vaikuttavan nykyaikaisen humanistisen ihmiskäsityksen, joka korostaa yksilöä, yksilöllistä kasvua, itseohjautuvuutta ja henkilökohtaisen vastuun ottamista omasta kasvusta (Vänskä ym. 2014, 22). Kun ohjaustyön lähtökohdaksi toimii ymmärrys yksilöstä oman elämänsä asiantuntijana, ohjaustyötä muovataan asiakkaan tarpeiden mukaiseksi:

”No se on yksilöllistä työskentelyä, et jokaiselle pyritään niinku vastaamaan yksilöllisesti siihen niinku, mitä hän niinku tarvitsee. Ja yhteistyössä perheen kanssa sitten niinku miettimään sitä.” (H2)

Työntekijä joutuu huomioimaan asiakkaan taustan ja hänen temperamenttipiirteensä ohjaustilanteissa. Temperamenttipiirteitä ovat elämyshakuinen (hakee positiivisia elämyksiä, ei välttämättä huomaa ”hampurilaismallisen” palautteen muutosaihetta, ei huomaa kritiikkiä, sitoutuminen ja jaksaminen kaipaa tarkistamista ja tukea), vaikeuksia välttävä (herkkä kritiikille, lamaantuu moitteista, passivoituu herkästi, tarvitsee turvallisen ilmapiirin, jossa virheitä pidetään inhimillisenä, tarvitsee paljon perusteluja ja aikaa sekä runsaasti kannustusta), hyväksyntää hakeva (erittäin riippuvainen ulkoisesta palautteesta ja muiden hyväksynnästä, pitää tärkeänä sitä mitä muut hänestä ajattelevat, ylikehittynyt velvollisuudentunto ja miellyttämisenhalu, toimintaa ohjataan kannustavan palautteen avulla ja ohjataan itsenäisyyteen) sekä sinnikäs (asiakkaalla on tarve olla täydellinen, kriittinen palaute koetaan uhkaksi täydellisuuden tavoittelulle, täydellisuuden palaute lisää uupumisen ja sairastumisen riskiä, tarvitsee palautetta riittävän hyvästä toiminnasta ja korostetaan lupaa hellittää). (Oksanen 2014, 236–237.)

”Ihan niitä arkisia keskusteluja ja ohjausta, mutta täällä hetkelläkin meil on kyl semmoset äidit, jotka ihan osaa sen arkisen puurtamisen tehdä sen suurempia ohjauksi [...] Ehkä joskus täytyy ehkä jollekin sanoa, että ei se oo ihan niin justinsa. Joillakin menee pikkusen jo yli.” (H4)

”Ne on aika herkkiä tilanteit tavallaan niinku että meillä asiakkaat kokee, et he on jollain tavalla niinku tarkkailun alasina. Et minkälaiset heillä on esimerkiks niin kun kodinhoidolliset taidot tai vaik ruoanlaittotaidot. Ni jotenki se semmonen, et miten ottaa puheeks sen asian, et miten sä teet ruokaa ja minkälaista ruokaa sä teet. Ja sit jos tulee vähän esiin se, että mielessä häivähtää, et ei oo vissiin niinku hirveesti tehty ruokaa, niin miten ottaa puheeks sen. Että haluaisiksä yhdessä tehdä ja millein sen mahdollistaa, että työntekijän kanssa yhdessä

kokkaa. Mut ne täytyy ottaa tosi jotenki sillain niin kun silkkihansikkain puheeks ja sit esimerkiks mä käytän paljon jotenki niinku semmosta että ihan vaik joku yksinkertainen, tää nyt kuulostaa tyhmältäkin, mut jos vaik perunat porisee kutosella sillai, et se vesi roiskuu ja räiskyy ympäriinsä, ni sit saattaa sillai mä vedän tätä vaik niinku nelosella, mitä sä aattelet. Ja yleensä toisel on siinä se portti siinä, et no mä pidän kutosella ja piste. Mut yleensä tulee se sellanen, et no niinpä. Et jotenki se semmonen, et tosi nätisti yrittää asioista sanoo, koska sit taas meillä saattaa vanhemmat jostain asioista sanoo, et kun ei heil oo kokemusta, ei he tiedä. Tai se elämä on ollu semmosta, et ei todellakaan oo ollu niinku semmosii normaaleit arkiaskareit. Et täällä niitä harjotellaan. Mut sillon työntekijä saa näpeilleen kyllä, jos menee ihan niinku sillai vähän niinku ylhäältäpäin.” (H2)

Ohjaustyö on tukemista ja toivon antamista ja työn tavoitteena on tuottaa yhdessä parempia toiminnan mahdollisuuksia (Vänskä ym. 2014, 23). Työntekijät käyvätkin ohjauksellisia keskusteluita hyvin laajalla skaalalla asiakkaiden tarpeista lähtöisin.

Ohjaustyö on keino toteuttaa perhetyön tavoitteita. Ensimmäinen tavoite on arjen hallinnan ja toimintakyvyn tukeminen esimerkiksi vanhemman ohjaaminen säännöllisen vuorokausirytmien löytämisessä, kodin siisteydestä huolehtimisessa ja ruoan valmistuksessa. Toiseksi pyritään tukemaan parisuhdetta ja vanhemmuutta esimerkiksi vanhemmuuden roolien, vahvuuksien ja kehittämiskohteiden pohtimisella sekä keskustellen vanhemmuuden vastuusta, iloista ja keinoista löytää voimavaroja. Vanhempia tuetaan lasten hoidossa ja kasvatuksessa esimerkiksi lapsen perusturvallisuuden tukemisessa ja arjen kasvatustilanteista keskustelemalla. Lapsen etu turvataan esimerkiksi tilanteita ennakoimalla, puheeksi ottamalla ja turvaamalla lapsen lailliset oikeudet. Perhettä tuetaan vuorovaikutustaidoissa esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaidoissa ohjaamalla sekä asiakkaan myönteisten vuorovaikutustaitojen tukemisella ja esiin nostamisella. Perhetyössä tavoitteena on myös vanhemman sosiaalisen verkoston ylläpitäminen. Vanhemman sosiaalista verkostoa hahmotetaan menetelmätyöskentelyn avulla. Lisäksi tuetaan vanhempaa yhteistyössä viranomaisverkoston kanssa suoraan ja palveluohjauksen keinoin. (Järvinen ym. 2012, 113) Haastattelussa näkyikin kuinka laajasti erilaisiin elämään liittyvien teemojen parissa työntekijät ohjaustyötä tekevät:

”Mut semmonen tukeminen, siis se arjessa oleminen ja tukeminen ja niinku ne keskustelut, niinku mä toivosin, että semmonen positiivisten voimavarojen löytyminen ja usko siihen itse ja tulevaisuuteen.” (H3)

”Mä aattelen, että mejän asiakkaat saa tosi laajaa ohjausta eli mejän rooleista jos aattelee niin me ollaan lastenhoitajista nuoriso-ohjaajiin ja kodinhoitajia ja siivousohjaajia ja seksuaaliterapeutteja ja mitä kaikkea. Jos aattelis niit työtehtäviä tai niit aihealueita, mitä me jutellaan vanhempien kanssa, niin ne on tosi laajoja. Eli niin kun se ei liity pelkästään missään nimessä vaikka lapsen kasvuun ja kehitykseen. Eli se on huomattavasti laajempaa. Parisuhdeasioita ja rikosasioita käsitellään, että miks on tähän tullu, taloudellisia asioita selvitellään. Et se on niinku älyttömän laajaa mun mielestä.” (H1)

Työntekijät myös tiedostavat hyvin toimintaympäristön asettamat rajoitukset ohjaustoitinnalle.

"Vankila asettaa tietty jotkut raamit ja rajat, mut kaikki mahdollinenhan yritetään heijän eteen tehdä." (H4)

Toimintaympäristön tuomien rajoitteiden lisäksi on huomioitava, että vankiloihin myös päätyy runsaasti ihmisiä, joilla on mielenterveydellisiä ongelmia ja riippuvuuksia. Tämä vaatiikin ohjaajalta aivan erityistä yksilöllisyyden tunnistamista ja sensitiivisyyttä ohjaustyössään. (Rikosseuraamuslaitos 2010.)

### 5.1.1. Vanki, äiti vai asiakas?

Ohjaustyön taustalla vaikuttavat paitsi ohjaustyötä tekevän henkilön oma arvomaailma, myös työympäristön asettamat odotukset. Haastateltavilta kysyttiin puhutaanko perheosastolla sosiaalialalle tyypillisesti asiakkaista vai vankiloille tyypillisesti vangeista.

"Asiakkaista me puhutaan. Ei juurikaan vangeista. Meil ei sillai vankilan sanasto välttämättä näy muutenkaan, et huoneet on huoneita. Ne ei oo sellejä. Ne ei oo myöskään Hämeenlinnan vankilassa, missä ne on kyllä niinku sellejä, mut meille ne on huoneita. Tai meidän rooli näkyy siinä, että me koputetaan ennenku me mennään huoneeseen, vartija taas saattaa mennä koputtamatta. Et kyl me ihan tietosesti ollaan tämmönen linja otettu, että se meidän tontti ja meidän rooli on tota niin lapsen edun kattominen, että lapsen paras on olla täällä osastolla ja vanhemman tukeminen, rinnalla kulkeminen. Ja halutaan tehdä se sillä tavalla, että se ei niinkään se vankistatus oo keskiössä. Vaan hän on äitinä, vanhempana, isänä siellä osastolla. Et sillä tavalla niinku se ajatus meillä siellä taustalla on." (H2)

"Pääsääntöisesti asiakkaista puhutaan ja äideistä. Nyt kun meil oli yks isä, niin sitten kiinnitettiin siihen huomioo, et itseasiassa pitäis puhuakkin vanhemmista, että ei pelkästään äideistä. Mutta suurin osa on tosiaan äitejä meillä. Niin se on, me ollaan tehty se päätös sillon ku aloteltiin. Että harvemmin puhutaan. Joskus joutuu jossain asioissa ehkä korostamaan sitä jotenkin, että sun status on myös vanki eli että he on perheosastolla, heidän täytyy olla ensisijaisesti vankeja, koska muuten ei pääse perheosastolle ellei ole vanki. Mutta tavallisessa arkipuheessa ehdottomasti puhutaan asiakkaista tai äideistä." (H1)

"Äideistä. Asiakkaista ei tota. Mä vierastan vanki -sanaa, niin että ei. He on äitejä. Oikeuslaitos tuomitsee ja meil ei oo sitä tehtävää, et meille he on äitejä. Joo mut se, meille he on äitejä, me tehdään perhetyötä ja vankityö on tavallaan eri. Se vankityö on vankityötä ja perhetyö on äitien kans ja perheen kans tehtävää työtä." (H3)

Vastaukset olivat kaikilla vastaajilla hyvin samankaltaiset ja siitä ilmenee, että työntekijät suhtautuvat perheosaston vankeusrangaistusta suorittaviin vanhempiin erityisesti äidinroolin kautta ja käsite on laajentunut isyyteen ensimmäisen isä-lapsi -parin kautta. Täten haastattelu vahvistaa Enroosin tutkimushavainnot äitiyden korostumisesta puheessa (Enroos 2014, 148). Se, millaisessa roolissa ohjattava nähdään, vaikuttaa väistämättä siihen millaiseksi hänelle kohdistettu ohjaustyö muodostuu.

### 5.1.2. Ohjaustyö vanhemman ja lapsen kanssa

Ohjaustyö perheosastolla on lapsilähtöistä ja sellaisissa tilanteissa joissa tehdään pohdintaa siitä, kumman tarpeista lähdetään liikkeelle, vanhemman tarpeissa joustetaan. Valinta perustuu Sosiaalihuoltolakiin. Laki määrittää, että ”kaikissa sosiaalihuollon toimituksissa, jotka koskettavat lasta, on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu”. Samoin on lain mukaan huomioitava, miten turvataan lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, mahdollisuus saada ikätason ja kehityksen mukaista huolenpitoa sekä ymmärtämystä, miten taataan turvallisen kasvuympäristön sekä ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden turvaaminen ja lapsen itsenäisyyteen ja vastuullisuuteen kasvamisen turvaaminen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, § 5.) Vankeusrangaistusta suorittava vanhempi tekee kuitenkin viimekädessä päätöksen siitä, millaiseen toimintaan perheosastolla haluaa osallistua.

”Sen, et meillähän lähtee niinku lapslähtöisesti ja sit on näitä vanhemmuuden roolikartta ja lapsesta keskustelua ja lapsen tää läheiskartta ja tämmöstä. Meil on hirveen paksu materiaalipankki, en muista ulkoo kaikkee mitä siellä on, mut sehän lähtee siitä yksilöllisyydestä, mikä on ja mikä on äidin halukkuus siihen.” (H3)

”ihan jo lähtee siitä et meil on päiväjärjestys ja sen mukaan eletään ja ollaan ja tuoda sitä lapsen mieleen palauttamista ja sitä, että lapselle ne tietyt ne arjen rutiinit ne toistuu joka päivä, ne on äidistä tylsiä, äiti haluais paljon kaikkee, mut ne luo lapselle sen turvan, että tavallaan jo siihen niinku siihen arjen tylsyyteen, et oppii et ei me käydä täällä viikottain retkillä, ei me niinkun ei me tehdä. Ku jollain tapaa tuntuu, et kaikki se, mikä menee aitojen ulkopuolelle, on hienoo ja upeeta. Täällä voi mennä laavulle, täällä voi mennä metsään, täällä voi, mutta se ei oo kivaa, ku se on niinku sellaista et. Tavallaan myös siihen, et ku ne pääsis siihen, että täälläkin voi tehdä lapsen kans kaikkee kivaa. Et se ainoo kiva ei oo se, että lähetään täältä oikeesti poistumisluvan kanssa jonnekin. Et se tavallaan se arjen tylsyyden sietäminen.” (H5)

Vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman halu päästä tekemään asioita vankila-alueen ulkopuolella on inhimillistä jo siksi, että vankeus ei ole yksilön oma valinta, vaan rangaistus, joka asettaa rajoituksia omasta elämästä ja liikkumisesta päättämiseen. Perheosastolla on paljon ensisynnyttäjiä ja tiedetään, että vaikka lapsen syntymään on odotettu, muutoksen suuruus ja vauvan vaatavuus voi tulla vanhemmalle yllätyksenä ja pienen vauvan kanssa eläminen on usein rutiininomaista ja tylsääkin arjen pyörittämistä. Vapaudessakin vanhemmat joutuvat jossain määrin luopumaan omista menoistaan ja jatkuvan läsnäolon vaatimuksen on todettu stressaavan eniten pienen lasten vanhempaa. Läsnäolon vaatimus korostuu perheosastolla, jossa vanhempi saa hyvin rajatusti omaa aikaa toisin kuin esimerkiksi vapaudessa oleva ja parisuhteessa elävä vanhempi, joka voi jakaa vauvanhoitoa puolisonsa kanssa. Samoin on tilanne, mikäli vanhempi on yhteydessä muihin läheisiinsä ja saa apua arkeensa esimerkiksi isovanhemmilta.

Suhtautumistapa vanhemman vastuuseen on kulttuurissamme yksilöperhemallin mukainen, jossa ”Yhteiskunta rakentuu sen perusoletuksen varaan, että jokainen huolehtii pääasiassa itsestään ja omasta ydinperheestä”. Vertailun vuoksi: ”Yhteisöllisessä kulttuurissa perheeksi ei käsitetä ydinperhettä, vaan laajempi perhe, johon kuuluu sukulaisia useammasta polvesta. Laajennetun perheen jäsenet ovat sekä aineellisesti ja henkisesti riippuvaisia toinen toisistaan. Monissa kollektiivisen kulttuurin maissa pidetään itsestään selvänä, että koko perhe osallistuu vähempiossaisten perheenjäsenten hyvinvoinnin ylläpitoon.” Yhteisöllisessä perheessä vauva tai pikkulapsi ei ole yksin äidin/isän vastuulla ja vastuun jakautuminen vähentää myös läsnäolovaatimuksen aiheuttamaa stressiä. (Väestöliitto 2016.)

Romanikulttuurin voi katsoa edustavan kolmatta yhteisökeskeistä perhetyyppiä, jossa ”identiteetti ei perustu yksilöön vaan ryhmään, jonka jäsen kukin on syntymästään lähtien. Yhteisön jäseneksi voi tulla myös avioliiton tai adoption kautta. Yhteisö voi olla laajennettu perhe (extended family), heimo, klaani tai kyläyhteisö. Koska jokainen yksilö on riippuvainen yhteisöstään, yhteisön etu on myös kaikkien sen jäsenten etu. Eturistiriitilanteissa yhteisön tarpeet ohittavat yksilöiden omat tarpeet. Yhteisön jäsenet eivät ole tasa-arvoisia, vaan jokaisella ryhmän jäsenellä on oma paikkansa yhteisössä. Asema yhteisössä määrittää myös yksilön velvollisuudet, jotka vaikuttavat henkilön käyttäytymiseen. Yksilöiden oletetaan käyttäytyvän roolimallien mukaisesti. Harmonian säilymistä yhteisössä pidetään yksilön henkilökohtaisia oikeuksia tärkeämpänä. Vanhempia ja muita auktoriteettihenkilöitä kunnioitetaan, eikä heidän sanomisia tai tekemisiään kyseenalaisteta. Omavaltainen käytös voi johtaa yhteisöstä pois sulkemiseen.” (Väestöliitto 2016.) Romanikulttuuri haastaakin ohjaustyötä perheosastolla ja pakottaa monikulttuuriin työtoteeseen, josta perheosastolla on jo kertynyt kokemusta.

Kysyttäessä kenen tarpeita nykyiset ohjauskäytännöt palvelevat, aineistossa näkyy hyvin erilaisia käsityksiä. Aineistossa luetellaan äidin, asiakkaiden, vanhempien, työntekijän itsensä ja Rikosseuraamuslaitoksen tarve. Huomiotani kiinnitti se, että kukaan haastatelluista ei maininnut ohjauskäytäntöjen palvelevan perheosaston, Kanta-Hämeen perhetyö ry:n, Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tai kunnan lastensuojelun tarvetta. Ehkä ohjaustyötä on totuttu ajattelemaan perheosaston arjessa konkreettisemmin läsnä olevien tahojen tarpeista käsin. Rikosseuraamuslaitoksen toiveet perheosastojaksolle eivät kuitenkaan tunnu olevan työntekijöille aivan selviä.

”Siin on varmaan vähän niinku kaikkien, et Rikosseuraamuslaitoksen tarpeestahan me ollaan täällä, mutta sitten se, et mitä niinku Rikosseuraamuslaitos tällä hetkellä halua perheosastolla, ni se on ehkä nyt vähän hämäärän peitossa. Ja osa asioista varmaan niinku tulee

työntekijän tarpeesta tehdä joku asia tai ohjata joku asia ja osa tulee sitten asiakkaan ja hänen lapsensa tarpeesta. Et mä aattelin, et vähän kaikkee.” (H4)

Lapsen ensisijaisuus herättää yhdessä työntekijässä, jopa siinä määrin halua työskennellä nimenomaan lapsi edellä, että vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman halutaisiin jopa jotenkin haipuvan työskentelyssä taustalle.

”Niih, jos tätä aattelee nyt sillain, että mejän asiakas on se lapsi, pääasiakas, ni hirveen paljon ja ihan liian paljon me joudutaan keskittyyn myös sen äidin niinku asioihin niin, et se näkyy sellasissa määrätyissä asioissa, vaikka mejän tiimeissä ku me käydään mejän asiakkaat läpi, ni hirveen useesti me alotetaan puhumalla äidistä ja sit niinku pitäs alkaa jotenki niinku kääntään sitä niinku mitens se lapsi ja sithän se äiti tulee siellä näkyviin, koska ei se laps oo ilman äitiä meillä. Tän hetkellä mejän äidit on, ja onhan ne aina, mut juuri jotenkin tähetkiset on hirvittävän tarvitsevia, ihan hirvittävän tarvitsevia. Ja se meinaa välillä se laps jäädä jalkoihin.” (H1)

Toinen työntekijä puolestaan nostaa esiin sen, että työskenneltäessä perheen kanssa erityisesti lasten ollessa pieniä, parhaiten pystytään lapsen tilanteeseen vaikuttamaan työskentelemällä vanhemman kanssa.

”No se tietysti niinku se lapsi olis se pääasia. Ja siis semmonen ni et, niinku saada sen että näkymään sillä tavalla ni että äitien parhaaksi tehdään töitä, lasten parhaaksi. Lasten parhaaks niinku äitien kautta niinku tavallaan. Sen, että niin kun me ollaan heitä varten.” (H3)

Vankeusrangaistusta suorittavaa vanhempaa pyritään ohjaamaan vanhemmuudessa ja lapsen hoidossa ensisijaisesti mahdollisimman hienovaraisin keinoin ja vanhemmuutta kunnioittaen.

”mun mielest ihan kaikki lähtee siitä niinku lasten kanssa se mallioppiminen elikkä mä mietin puhtautta ja muuta. Se oma sanottaminen, että kun me[...] Vaikka äiti pyytää, et hei tuuksä auttaan, et syöttäisit. Et joo oota mä käyn pesemässä kädet ensin. Ilman, että mä teen siitä mitään, että kädet täytyy pestä aina! Vaan se, et joo mä tuun, mut mä käyn pesen kädet ensin. Elikkä sanottaa sitä sillain, sillain juu, mä kyl, mut mun täytyy ensin tehdä. Musta se mallina oleminen on ehkä se kaikist tärkein” (H5)

Arjenhallinnassa ohjaaminen on eräs hienovarainen keino vanhemmuuden vahvistamiseksi.

”Sit joskus on tehty jotain kellon kanssa yritetty jotain niinku vähän suunnitella sitä millä tavalla sitä päivää hahmottais. Ja mitä vois tehdä milloinkin. Se on niin yksilökohtaista ni, et miten. [...] Ja sit jollekin esimerkiks kellon tehtiin sit sillä tavalla, ni et oliko se sit digitaalinen oli niinku hänelle hahmotukseltaan helpompi, niin sitä arkee käytiin. Muutettiin sitten digitaaliseksi sitä. [...] Jossain vaiheessahan perheosastolla tehtiin kuulemma, ennen kun mä oon tullu tänne ni oli niin, et tehtiin yhdessä sitä ruokaa. Ja nyt sitten nyt tän kesän aikana keittiön Minna on vetäny ruokapiiriä äideille.” (H3)

Vankeusrangaistusta suorittava vanhempi voi joskus kokea ahdistavaksi, mikäli työntekijät kertovat esimerkkejä omasta elämästään.

”täl hetkellä äidit on sanoneet, et he eivät halua niin kun, että työntekijä tois omasta elämästään esimerkkejä” (H1)



Esimerkit työntekijän omasta elämästä ovat mahdollisesti herättäneet kipeitä tunteita. Kyseessä voi olla myös halu pitää etäisyyttä työntekijään. Vanhemmathan ovat vankilassa ja vankeus on rangaistus. Etäisyyden ylläpitäminen voi olla myös valinta siitä, ketnet haluaa päästää lähelleen, kun muutoin valinnanvapaus monen asian suhteen elämässä on vankeusaikana kapeampi.

Vanhemmuutta pyritään perheosastolla vahvistamaan arkisin keinoin ja haastattelumateriaalin perusteella pääasiassa keskustelemalla.

"Kysymyksellä koitan heittää, että sen et mieti, että mitä sä aattelet siitä. Sanon sit joskus ni, että niinku tulee kysymään, ni sanon et mä olisin sitä mieltä, mut ei se oo niinku välttämättä. Ja mä niinku korostan sitä, et ainoota oikeeta tapaa ei oo olemassa. Et sen täytyy löytyä äidin ja lapsen välinen, heijän täytyy löytää se heijän paras ja sopivin vaihtoehto. Et se tietysti, et lasta ei saa laiminlyödä ja lasta ei saa pahoinpidellä, et se on niinku semonen. Mut se, että yhtä ainoota oikeeta ei oo olemassa. Et se täytyy vaan löytää niinku se semonen oma. Ja se et niinku miettii sitä, mikä hänelle on parhaaks." (H3)

Vanhemman mentalisaatiokyvyn vahvistaminen on eräs keino vahvistaa vanhemmuutta. Mentalisaatiokyvyllä tarkoitetaan vanhemman kykyä pohtia ja tunnistaa lapsensa tarpeita, ajatuksia, tunteita tai kokemuksia arkisissa tilanteissa erillisenä mielenä ja vanhemman kykyä reagoida lapsen tarpeisiin (Kalland 2014, 30). Yleisin aineistossa mainittu työmenetelmä oli ohjata vanhemman huomiota lapsen näkökulmaan puhumalla lapsen äänellä tai sanoittamalla tilanteita.

"Sanotan lapsen puhetta, ni, et mitähän se miettii. Se, tätä, siis lapsen kautta." (H3)

Lapsen äänellä puhuminen ohjausmenetelmänä ei kuitenkaan ole mutkatonta, vaan herättää toisinaan asiakkaissa negatiivisia tunteita.

"Ne [vanhemmat] ei oikeesti tykkää siitä, että puhuu sillä lapsen äänellä, mut kyllä mulla jos mä nään, et nyt täytyy jollain tavalla puuttua, niin kyllä mä otan sen pienen ihmisen sieltä, mitäköhän se mi. Mitenköhän onkohan käsi nyt jotenkin tuolla vähän paha. Mitäköhän se miettii. Minkäköhän takia se? Et se äiti niinku keksis sen ratkasun" (H5)

Lisäksi vanhemmuuteen puuttuminen, vaikka ohjaamisen perimmäinen tavoite on vanhemmuuden vahvistaminen, on toisinaan niin arka asia, että se herättää voimakasta vastustusta vanhemmassa.

"tällä hetkellä mun omat perheet, mitä osastolla on, niin äidit on niin haastavia, että heidän kanssaan ei niinku pääse edes keskustelemaan siitä, että miten se näyttää toi sun toiminta lapsen silmissä. Tai pääsee keskustelemaan hirveen hyvinkin, mutta lopputulema on yleensä se, että työntekijä on ollut väärässä ja äiti on [oikeassa]. Oikeesti meillä on siis niin haastavia, että he eivät näe sitä omaa toimintaansa." (H4)

"aika useinhan se on [...]meillä semmonen tilanne, et ei oo mistään ihan semmosesta akustista hädästä kyse, missä pitäis toimia justiaansa niinku tunnin sisällä, et nyt tää lapsi on saattava turvaan täältä, et jotenki niinku asiakkaasta[...] Puhutaan niinku oikeestaan niinku joka päivä. Ja tiimissä niinku viikottain. Niin sitä suuntaa koko ajan katotaan, et mihkä suuntaan tää on niinku menossa ja jos siit suunnasta nousee huoli, se otetaan sit asiakkaan kans puheeks. Et siinä kohassa se ehkä niin kun. Joutuu ehkä itte oleen sillain niinku miten mikä

nyt olis. No esimerkiks vaikka, jos vanhempi ja lapsi vaikka niinku jumittuu niinku omaan huoneeseen. Niin sitä ei hirveen pitkään meillä kuitenkaan niinku pidä kattoo, et se täytyy ottaa puheeks, että nyt ollaan huomattu tämmönen, et mikä juttu tämmönen niinku on. Ja sit jos se niin kun jatkuu, niin jossain tapauksessa sitten joutuu vähän niin kun jäməkäminkin puuttumaan siihen, että nyt sielt huoneesta pitää päästä vaan pois, et se ei oo lapsen edun mukasta, että te kökitte siellä.” (H2)

Toisinaan joudutaankin ohjauksellisiin menetelmiin puuttumaan tilanteisiin, jossa lapsen edun turvaaminen vaatii ohjaajan reagointia ja silloin vanhempi ei voi päättää haluaako hän asiasta keskustella, jolloin ohjaaja toimii autoritäärisesti turvatakseen lapsen edun, joka on Sosiaalihuoltolaissa määritelty ensisijaiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, § 5.)

Vanhemmukseen puuttamalla pyritään kuitenkin tekemään ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä ja tavoitteena on, että perheosastojakson myönteiset vaikutukset ja annettu tuki kantaisivat vankeusajan jälkeiseenkin elämään.

## 5.2. Ohjaustyön menetelmät perheosastolla

Koska haastateltavilla työntekijöillä on erilaisia koulutustaustoja ja jatkokoulutuksia on ymmärrettävää, että kaikki eivät käytä kaikkia samoja ohjaustyön menetelmiä. Jotkin haastattelussa esiin tulleet nimikkeet olivat vieraita, mutta kun menetelmää avasi, haastateltava kertoi menetelmän olevan hänelle tuttu ja käyttävänsä kyseistä menetelmää, vaikkei tunnistanutkaan nimikettä. Usein näin voikin käydä. Työntekijä sisäistää menetelmän niin täydellisesti, että se muuttuu osaksi arkista toimintaa, vaikkei muistakaan menetelmän nimeä. Samoin työtovereilta on mahdollista oppia ja omaksua uusia menetelmiä, kun niitä käytetään yhdessä. Aineistossa näkyy myös se, että työntekijät ymmärtävät, ettei pelkkä menetelmäkoulutus yksistään riitä, vaan menetelmää tulee tietoisesti käyttää jatkuvasti.

”Me ollaan siihen [dialogisuuteen] saatu koulutusta. Ja pyrin käyttämään. Se on sellanen kans, mitä pitäis koko aika niinku itselleen ikään kuin vahvistaa. Ja jotenki, me ollaan koko työryhmä saatu siihen koulutusta, ja mä toivoisin semmosta, että me välillä vahvistettais toinen toistemme sitäpuolen niinku osaamista. [...]jos ei sitä koko ajan käytä, niin se pikkasen tuppaa sitten jäämään takaa-alalle.” (H1)

”toki avoimia [kysymyksiä] varmaan kaikki käyttää. Tarkentavia aika paljon. Ja sellasia niinku, nyt hei mä en ihan ymmärtäny sua, koska välillä ei ihan oikeesti ei ymmärrä, et joutuu kysyyn. Mut välillä sitten tekee sen siin, että asiakas niinku syventää sitä kertomaansa ja ehkä sitten hän ymmärtää itsekin itseään paremmin. Vaihtoehtoja annan asioille. Ne voi olla laajo tai semmosia isojakin ihan näkökantoja eikä pelkästään jotain yksittäisiä ja sit siihen niinku jotenkin mun mielestä tavallaan niinku sen ratkasukeskesyyden ja dialogisuuden myös niinku semmonen, että nekään ei oo kaks ihan erillistä vaan, että niinku voi niinku tavallaan lomittaa viedä sinne tulevaisuuteen.” (H1)

Työntekijät tunnistavat myös ohjauksellisten menetelmien limittäisyyden. Eri ohjauksen menetelmissä toistuu päällekkäisiä elementtejä. Kaikki haastateltavat tunnistivat hyvin

dialogisuuden käytetyksi omassa ohjaustyössään ja kertoivat käyttävänsä avoimia kysymyksiä. Dialogisuus olikin parhaiten aineistossa esiin noussut teoreettinen ohjauksen menetelmä.

Ratkaisukeskeisyys menetelmänä ei puolestaan haastattelujen perusteella vaikuttanut teoriatasolla kaikille tutulta menetelmältä. Mutta menetelmän filosofisia elementtejä löytyi silti käytännön työstä.

Ratkaisukeskeisyys on asenne, tapa elää, tapa ajatella ja tapa olla suhteessa ja vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Ongelmien olemassaoloa ei kielletä, mutta huomio pyritään kiinnittämään positiivisiin asioihin asiakkaan tilanteessa ja elämässä esimerkiksi kykyihin, resursseihin ja voimavaroihin. Ratkaisukeskeisyyden elementtejä ovat asiakasohjautuvuus, kunnioitus, luottamus asiakkaan voimavaroihin sekä kykyihin, asiakkaan vastuu omasta elämästään, tilanteestaan ja muutoksesta, tavoitteellinen työskentely, toiveikkuuden ja myönteisen näkökulman näkeminen. Ratkaisukeskeisydessä keskitytään positiivisiin asioihin, onnistumiseen, edistymiseen ja uusiin vaihtoehtoihin sekä ratkaisuihin. Ratkaisukeskeisydessä uskotaan muutoksen mahdollisuuteen, vahvistetaan positiivisen muutoksen voimia, eikä kuitenkaan tarjota valmiita ”asiantuntijaratkaisuja”. Tärkeää on myönteisen palautteen antaminen, yhteistyö asiakkaan kanssa, dialoginen keskusteluyhteys sekä asiakkaan verkoston käyttäminen asiakkaan tilanteen parantamiseksi. (Vilén ym. 2008, 172–182.)

Haastateltavat kuvailevat käyttävänsä monipuolisesti erilaisia ratkaisukeskeisen toimintamallin kysymystyypppejä.

”No omassa työkalupakissa on sit semmonen niinku ajassa liikkuminen myöskin, et tavaltaan niinku ehkä semmosii palauttavia kysymyksiä niinku, et jos joku kertoo jostain ahdistavasta tilanteesta menneisytydessä, ni sitten pyrin palauttaan sen tähän hetkeen, et mitä sä nyt ajattelet siit tällä hetkellä ja miten isona se on nyt tällä hetkellä sun maailmassa ja elämässä” (H2)

”Kyl mä yritän niitä käyttää, niitä et mitä sä aattelet. Ei ihan noilla sa. Mut sellasilla omilla sanoilla. Mitä sä aattelet, mitä mieltä oot ja näitä miten, miksi -kysymyksiä.” (H3)

Haastateltavat pyrkivät tukemaan asiakkaita heidän ongelmanratkaisussaan ja kyvysään ratkaista oman elämänsä ongelmia antamalla valmiita vastauksia.

”yleensä niinku ehkä se tulee siinä että kun ei anna niitä valmiita vastauksia vaan aina vähän niinkun ihmettelee ja kyselee ja pohtii sen äidin kanssa sitä, mikä kulloinkin on se ongelma, ni ne tulee niinku siinä hetkessä.” (H4)

Vankila toimintaympäristönä haastaa kuitenkin työntekijöitä. Tulevaisuuteen katseen kääntäminen voi olla myös asiakkaan tuskaa lisäävää.

"Et jotenkin jos on pitkä tuomio ja on osastojakso alussa, ni mulla ainakin ittellä on semmonen tunne, et se olis vähän niinku kiusaamista, et koko aika veis sitä niinku sinne kotiinpäin tai jotenkin sinne verkostoon, et kun se tuska saattaa välillä olla aika isokin siitä, et mä oon täällä ja mä en pääse pois. Et jotenkin vähän silleen sensitiivisesti" (H2)

Pitkä vankeustuomio toisaalta mahdollistaa pitkäjänteisen työskentelyn vankeusrangaitusta suorittavan vanhemman kanssa, mutta toisaalta laitospäristö ja erossaolo asiakkaan sosiaalisesta verkostosta tuottaa stressiä. Asiakaslähtöisempää on painottaa asiakkaan verkoston tarkastelua ja työstämistä lähempänä vapautumisajankohtaa.

### 5.2.1. Palveluohjaus

Palveluohjauksella pyritään asiakkaan mahdollisimman itsenäisen elämän tukemiseen ja tuki perustuu palveluohjaajan ja asiakkaan kohtaamiseen sekä luottamuksellisen suhteen rakentamiseen. Keskeistä on asiakkaan tarpeiden ja tarpeita tukevien palveluiden yhteensovittaminen ja palveluohjauksessa pyritäänkin varmistamaan, että asiakas saa tarvitsemansa palvelut. Palveluohjaus, kuten mikään muukaan ohjaus ei kuitenkaan ole asiakkaan asioiden hoitamista puolesta tekemällä, vaan asiakkaan tahdissa etenemistä, hänen tukemistaan ja silti myös asiakasta vastuuttavaa. (Suominen & Tuominen 2007, 13–19): Palveluohjauksella pyritään katkaisemaan syrjäytymiskehitystä ja tukemaan asiakasta esimerkiksi tapaamisissa viranomaisten kanssa (Suominen & Tuominen). Palveluohjaukseen perustuvia työotteita on Suomessa kolme. Varsinainen palveluohjaus pohjautuu tiiviiseen työskentelysuhteeseen ohjaajan ja asiakkaan välillä. Tällöin palveluohjaaja on sellaisessa roolissa, että hän ei käytä viranomaisvaltaa suhteessa asiakkaaseen. Palveluohjauksellisessa työotteessa puolestaan etsitään, suunnitellaan ja varmistetaan asiakkaan palveluiden saantia. Tällöin palveluohjausta tehdään viranomaisena oman työn ohella. Neuvova/konsultoiva työote puolestaan kuvaa palveluohjausta, jossa asiakkaalle etsitään ratkaisuja johonkin selkeärajaiseen ja ajankohtaiseen ongelmaan. (Suominen & Tuominen 2007, 16.)

"No esimerkis just johonki tämmöseen niinku palveluohjaukseen liittyvä niinku vaik Kelaan soitto, niin no mä annan numeron ja sitten hän hoitaa sen asian ja sitten myöhemmin saatan kysyä, et no miten se meni. Jonkun kohalla taas sitten olla sillä tavalla, että soitetaan yhdessä, et mä oon siinä vieressä, et jos meet lukkoon, ni anna puhelin mulle. Et jotenkin se menee niin eri tasolla eri ihmisten kanssa. Jonkun kohdalla saattaa olla sillä tavalla, et periaattessahan vanhemmat ei mejän konetta käytä, vaan sitä varten he varaavat täältä päätalolta [vankilasta] niinku tietokoneaikaa. [...] Tavallaan niinku laitostuminenki tapahtuu vähän niinku eri imussa vähän eri ihmisillä, et jonkun kohalla täytyy olla vähän silleen vähän niinku tarkempi, et nyt jos mä lähen tähän, ni sitten ne hanskat tippuu ihan niinku kokonaan helpommin, ku taas sitten toisella. Ja sit jotkut taas on tosi omatoimisia, et sitten saattaa vähän niinku tipahtaakin heijän asioista, ettei ihan oikein tiijakkään missä oikein mennään ku he hoitaa niitä niin hienosti." (H2)

Haastatteluissa kysyttäessä palveluohjauksesta työntekijöiden vastauksista ilmeni, että vaikka kaikki työntekijät eivät kokeneet palveluohjauksellisen työtteen sisältyvän viralliseen työnkuvaansa, kaikki kuitenkin tekivät sitä osana omaa työtään.

"Periaatteessahan mä en tee palveluohjausta, koska mä olen lähihoitaja ja meillä niinku palveluohjaus kuuluu sosionomien elikkä ohjaajien työnkuvaan. [...]koska jossainhan se täytyy näkyä se palkkojen ero, mutta tokihan sitä siinä arjessa tekee paljonkin." (H4)

Myös käsitteinä sosiaaliohjaus ja palveluohjaus menivät toisinaan sekaisin. Sosiaaliohjauksen tavoitteena on laajemmin ihmisen kokeman hyvinvoinnin edistäminen erityisesti psyykkisesti ja sosiaalisesti (Helminen 2016, 16.) Palveluohjauksella puolestaan pyritään mahdollistamaan asiakkaan mahdollisimman saumaton palveluiden saanti tilanteissa, joissa palvelujärjestelmän hajanaisuus tai monimutkaisuus tai asiakkaan oma tilanne heikentää asiakkaan mahdollisuuksia saada tarvitsemiaan palveluita (Suominen & Tuominen 2007, 19).

"Meil on tota perhetyöntekijöitä ja perhetyönohjaajia. Ja kun mä olen se perhetyöntekijä, mä ihan kopioin tuolta mejän[...] Mun niinku työtehtäviin kuuluu asiakkaiden tukeminen, lastenhoito, osaston käytännön asioiden hoitaminen, asiakasprosessin suunnittelu, raportointi yhdessä perhetyönohjaajaparin kanssa. Niin silloinhan tämä ei juurikaan kosketa vaikka mä myös teen tätä. Eilen juuri, kun Kelaan laitettiin, niin teen. Mutta perhetyönohjaajan tehtävät on sosiaaliohjaukselliset tehtävät ja kuntoututtavan toiminnan suunnittelu." (H4)

Työnjako työtehtävissä vankilan henkilökunnan ja perheosaston henkilökunnan välillä ei palveluohjauksesta puhuttaessa vaikuta selkeästi määritellyltä. Asiakkaiden hakeutuminen vankilan perhetyöntekijän luo hakemaan apua palveluohjauksellisessa tarpeessaan on asiakkaan valinnan vapautta lisäävää. Se nähdään työnjaollisena kysymyksenä, mutta toisaalta toisinaan ongelmallisena.

"Palveluohjausta siis, et äidit hakeutuu hirveen paljon tänne mielellään hakeen sitä. [...]Niin, vankilan puolelle, niinku Mia-Riikan kans tekeen hyvin paljon näitä, mut ton sosiaalityöntekijöiden kanssahan me tehdään yhteistyötä ja tota nää[...] Mut palveluohjaus, kyl me haetaan heijän kans sitten näitä etuuksia, mitä on. Ja niin kun Kelan sivuilta koittaa löytää jotakin, yritetään selvittää yhdessä. Mut mä niinku sitä mieltä, että ohjata äitiä hakemaan niinku se, että tuolta tietokoneeltakin sen, että ei tehdä puolesta, vaan sen, että äiti tekis itse." (H3)

"No tota semmoset niinku kelan ja työkkärin asiat ja niin ne enemmän mun mielestä kuuluu niinku vankilan erityistason perhetyönohjaaja Tynille. Et hän tekee niitä enimmäkseen. Me sivutaan niit asioita, me täytellään lappuja avuksi äidin kanssa ja tota ja kerrotaan ehkä että mitä kaikkee sulla on niinku mahdollisuus ja nytkin esimerkiksi jos esimerkiksi käyttää niin täältä käy mejän yks äideistä Hämeenlinnan vankilan psyk.sairaanhoitajalla kuka on psykoterapeutti myös, niin tota keskusteluissa, niin hänet pyydettiin sit seuraavaan lastensuojelun palaveriin mukaan, ni hän voi kertoa sen kotikunnan lastensuojeluun millasta psyykkistä tukee äiti tulee tarvitsemaan. Eli sillain niit lonkeröitä yritetään aina. Ja älytä käyttää, et hetkinen mistä tää vois hyöttyä. Varmaan kaikkee ei älytä neuvoo. Ei myöskään ammatitaito ehkä riitä, kun ei olla ihan sosiaalityöntekijöitä eikä oo semmost kokemusta vaikka justiin ihan semmosesta sosiaaliohjauksesta." (H1)

Joistain vastauksista kuului myös epävarmuus oman osaamisen riittävydestä. Palveluohjaajana voivat kuitenkin toimia sosiaalityöntekijät, lähihoitajat, sairaanhoitajat, yms. Olennaista palveluohjauksessa ei ole ammatillinen tutkinto vaan se, että hallitsee dialogisen työtteen ja ymmärtää asiakaslähtöisyyden ja asiakkaan oman toimijuuden kaiken toiminnan perustaksi. (Suominen & Tuominen 2007, 27.) Suominen ja Tuominen kirjassaan *Palveluohjaus – portti itsenäiseen elämään* nostavat esiin sen, että vaikka laaja-pohjainen koulutus antaa työntekijälle itsevarmuutta muiden palveluntuottajien kanssa neuvoteltaessa sekä voi auttaa erilaisten ongelmanratkaisukeinojen löytymisessä, pitkälle koulutautunut henkilö voi toisinaan jumiutua omiin ongelmanmäärittelyihinsä ja ratkaisumalleihinsa. Tällöin maalaisjärjestä ja käytännön ongelmanratkaisukyvyistä voi olla parempaa hyötyä. Suominen ja Tuominen myös muistuttavat, että palveluohjausta käytettäessä voidaan toisinaan myös hyötyä siitä, että on pohdittu asiakaskunnan omaa koulutustaustaa palveluohjaustyötä tekeviä valitessa. Tämä voi tukea asiakkaan näkökulman ymmärtämistä. (Suominen & Tuominen 2007, 88.) Haastattelumateriaalista käy ilmi, että perheosastolla on osattu ratkaista palveluohjaukseen liittyviä asiakkaiden ongelmia perheosaston tiimissä moniammatillisuutta ja reflektiivisyyttä hyväksi käyttäen. Tällöin saadaan esiin sekä koulutuksen tuoma hyöty, että käytännön maalaisjärki ongelmanratkaisuisissa ja ongelmaan saadaan useampia näkökantoja, kun asioita pohditaan tiiminä.

### 5.2.2. Kuntouttava ohjaus ja muutostavoittaminen

Kuntoutuksen ominaispiirteitä ovat syrjäytymistä, työttömyyttä, huono-osaisuutta ja köyhyyttä ehkäisevät tavoitteet. Kuntoutus ei ole ainoastaan jo olemassa olevia ongelmia korjaavaa, vaan myös ennaltaehkäisevää toimintaa. Tavoitteena on ihmisen tai ihmisryhmien elämäntilanteen muutos ja paremmat mahdollisuudet selviytyä arkielämässä ja omassa toimintaympäristössä. Kuntoutus on tyypillisesti suunnitelmallista ja prosessinomaista ja se muodostuu ohjauskeskusteluista, oppimiskokemuksista, harjoituksista ja toimenpiteistä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 33–34.) Haastateltavien käsityksissä kuntoutuksesta oli eroavaisuutta ja jopa asenteellisuutta sanan käyttöä kohtaan näkyi.

”Ei meillä kyllä sillä tavalla niinku kuntoutusohjausta tehdä tai itseasiassa en tiedä tehdäänkö, mut ei ainakaan sillä tavalla, et me nyt oltais niinku päätetty, että ylipäättään niinku. No mul on henkilökohtanen mielipide siihen kuntoutus -sanaan, mä en sitä niinku sillä tavalla. Mä en tykkää siitä tai jotenki niinku meillä mun mielestä työskentely on ehkä samaan aikaan korjaavaa ja ennaltaehkäisevää, et se ihan riippuu siitä, että mikä sen ihmisen tilanne on, mut mä en koe, että meillä kaikki asiakkaat tarvii kuntoutusta, vaan jossain asioissa voi olla, et tarvii, mutta mä en näe itseäni kuntouttajana.” (H2)

”Joo mä nään sen, että jo se pelkkä arki saattaa olla jollekin kuntouttavaa ja sen, että miten me puhutaan kuntouttavasta me niinku[...] Jossain vaiheessa oli, kun mä tulin tänne, et me ei saatas puhua kuntoutuksesta. Mä en ymmärrä minkä takia, kun eiks kaikki mikä on osviittaa siihen, että tulevaisuudessa olis paremmin, ettei joutus tänne uudestaan ja muuta niinku. Mun mielestä se on kaikis keskusteluissa, kaikissa niinku, ei ole tietien ajateltu, mut nyt tässä on kuntoutusta, vaan siis se, et kaikki keskustelut ja kaikki yrittää siihen saada siihen sitä ajatusmuutosta aikaseksi. Ja mun mielestä se on nimenomaan sitä kuntouttavaa, niinkun. Ei sitä tarvi fysioterapiana ajatella niinku näin. Tää on mun ajatus.” (H3)

Haastateltavien ajatukset kuntoutuksesta eivät olleet yhteneväisiä, mikä voi luoda työyhteisön sisällekin kitkaa ja hankaloittaa perustehtävän toteuttamista. Vankeuslaki määrittää sosiaalisen kuntoutuksen antamisen velvoitetta. Vankia on lain mukaan tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa (Vankeuslaki 767/23.9.2005 10 luku § 6). Rikosseuraamuslaitos on määritellyt muuna sosiaalisena kuntoutuksena vankiloissa toiminnan, jonka tavoitteena on vangin arkielämän ja sosiaalisten taitojen lisääminen samoin kuin hänen ammatillisiin opintoihin tai työelämäänsä valmistautuminen tai muuten vapauteen valmistautuminen. Sosiaalinen kuntoutus tukee myös päihdeettömän ja rikoksettoman elämätavan omaksumista. Muuhun sosiaalisen kuntoutuksen määrittellään Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta elämänhallinnan lisääntymiseen tähtäävä toiminta sekä arkielämän perustaitojen kohentaminen. (Rikosseuraamuslaitos 3.10.2016.)

”Joo, keskustellaan. Toki siis erityistyöntekijät on tällä vankilalla olemassa niitä varten, mutta paljonhan sitten siinä arjessa meil on sellasta keskustelua, että ehkä niitä arjenhallinnan taitoja pähkäillään mitkä on ne riskitekijät. Aika jotenkin niinku suoraakin välillä pohditaan niitä vanhempien kanssa, et kenen kanssa kannattaa olla tekemisissä tai pähkäillään sitä tulevaisuutta esim. lastensuojelun palavereissa, että tota mihin suunnilleen kaupunginosaan kannattaa muuttaa tai kannattaako ees sinne samalle paikkakunnalle palata, missä on se joku vaikka päihdepiiri mihin on liittyny vahvasti, että mitkä riskit siinä on. Niin tota niin mun mielestä tätät on mejän arjessa oikeestaan koko ajan. Sama ihan, ihan niinku tai jotenkin aika laajastikin sitä, että et niinku et mitä kaikkee siihen liittyy. Niin yhtäkkii niinku se vaikuttaa niin arkiselta se mejän työ ja sit kun se laitetaan tämmöisiks hienoiks sanoiks ja sithän se onkin niinku tosi hienoo se mejän työ.” (H1)

Periaatteessa perheosastolla tehdään jo nyt haastattelumateriaalien valossa kuntouttavaa työtä, mutta sitä ei aina välttämättä tietoisesti tunnisteta kuntouttavaksi toiminnaksi.

Muutos tarkoittaa ihmisen ja hänen toimintaympäristönsä suhteen muutosta. Muutoksessa edellytyksenä on ihmisen voimavarojen kasvaminen ja ympäristössä olevien esteiden poistaminen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 33.) Muutostarpeen taustalla voi olla esimerkiksi riippuvuuksia. Motivointityöskentely on muutokseen tähtäävää kuntouttavaa työtä ja sitä tehdään usein osana arkista vuorovaikutusta.

”mä näkisin jotenkin niin, et kylhän mejän ehkä koko työryhmä niinku ajatusmallina on monessa se että me motivoidaan mejän äitejä asioihin. Että jotankaan sillain en osaa, se ei oo varmaan mun tapa ehkä tehdä töitä tai olla olemassa jotenki, et mä ajattelisin, et jaha nyt otan motivoivan haastattelun menetelmän, kun menen puhumaan tälle asiakkaalle, niin en tee niin. Vaan tota jotenkin niinkun mun mielest meillä tosi paljon on just sitä semmosta, et me motivoidaan mejän asiakkaita ja se on niin helppo, koska se pääasiakas on meillä se lapsi, niin sen lapsen kautta niitä mejän äitejä motivoida, että sul on tää niin arvokas, että

sen kautta on jotenkin niinku tosi paljon paljon varmaan helpompi kuin niitä, kellä ei ole lasta olemassaan tai mukana vankilassa.” (Haastateltava 1, heinäkuu 2016)

”Ja kyllähän sitä niinku äitien kans yritän vahvistaa, et se on teidän päätöksistä vaan, miten te itse tästä eteenpäin elätte. Mennyttä ei voi muuttaa, mut se on sit tulevaisuus on siin, et te mietitte, miten te teette ja miten päätätte niinku asioita. [...]Ja nehän hyvin paljon jää vankilan puolelle. Ja sit jos ajatellaan, niin meillä on sit se vastuullinen vanhemmuus siellä. Niinku tavallaa siinä niin, siinä mielessä niin kun jotenkin olis hirveen hyvä, et meillä olis jotain yhteinen näkökanta niinku tavallaan siihen. Et koska mehän ollaan arjessa tuolla mukana. Niin se, että me pystyttäis sitten tukemaan sitä joka päivä niinkun tavallaan sitten sitä muutosta, eikä se ole semmosta kerran viikkoon käyntiä työntekijän luona.” (H3)

Muutostyöskentelyn tukemiseksi työyhteisön olisi hyvä tulla tietoiseksi omasta kuntouttavasta roolistaan, muutoksen vaiheista ja niiden ilmenemisestä sekä motivoivasta työskentelystä. Olisi hyödyllistä myös lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä, jotta arjessa tapahtuva kuntoutus perheosastolla nähtäisiin kuntoutukselliselta vaikuttavuudeltaan vähintään yhtä merkittävänä ellei jopa merkittävämpänä asiakkaan kuntoutumisen kannalta kuin kerran viikossa tapahtuvat vankilan erityistyöntekijän yksilötapaamiset. Asiakkaan kuntoutuminen tukee myös vanhemmuutta vahvistaen ja lastensuojelulliset tavoitteet ovat linjassa kuntoutuksellisten tavoitteiden kanssa.

### 5.2.3. Toiminnallisten menetelmien käyttö ohjauksessa

Muutostyöskentelyä ja asiakkaiden kuntouttamista toteutetaan perheosastolla myös erilaisin toiminnallisina menetelmin. Toiminnallisten menetelmien käyttö on terapeutista ja ratkaisukeskeistä työskentelyä, jossa luovia menetelmiä käyttäen ohjataan asiakasta löytämään itsensä sekä omat voimavaransa. Koska oivaltamisen katsotaan lähtevän asiakkaasta itsestään, ylhäältä alaspäin suuntautuva opettaminen tai neuvonta ei kuulu toiminnallisilla menetelmillä ohjaamiseen. Pääpaino on myös nimen mukaisesti toiminnassa eikä keskustelussa. Ja toiminnallisten menetelmien avulla on mahdollista työstää sellaisiakin asioita, joille ei löydy ehkä sanoja tai joista keskusteleminen tuntuu sillä hetkellä vaikealta. Toiminnallisten menetelmien käytön jälkeen kuuluu menetelmään olennaisena osana purkuvaihe, jossa on mahdollisuus tarkastella tehtyä työskentelyä ja jakaa ajatuksia toisten kanssa. (Heiskanen & Hiisijärvi 2016.)

”Mä uskosin, et niillä vois olla enemmän vaikutusta. Mut sen, että niitä pitäis lisätä. Et sen, et se huomattavasti. Siis tää toiminnallisuus niin siin tulee niinku siinä sivussa niinku sitten tulee, et siin ei tuu sitä vastarintaa sillä tavalla niin ehkä kun jossain pöydän ääressä keskustelemalla. Tekemällä pääse lähemmin, mä uskosin näin” (H3)

Käytettyjä toiminnallisia menetelmiä haastateltavat luettelivat musiikin, kuvataiteen, muun kulttuurin (mm. vauvasirkus) ja luonnossa retkeilyn osalta. Kesäkausi vaikutti



haastattelujen perusteella vähentävän erilaisten teemallisten toiminnallisten menetelmien käyttöä perheosastolla mahdollisesti lomakauden vaikutuksen takia. Toiminnallisten menetelmien vaikuttavuudesta kysyttäessä ilmeni asiakkaiden yksilöllisyys. Toiset olivat omassa prosessissaan sellaisessa kohtaa, että työntekijä tunsu vankeusrangaitusta suorittavan vanhemman hyötyvän toiminnallisten menetelmien käytöstä ja toisten prosessissa niiden käyttö ei työntekijän mielestä ollut ajankohtaista.

"No, sekin riippuu varmaan siitä asiakkaasta, että missä kohti se on siinä omassa prosessissaan ja siinä, että onko niinku jotenkin halua ottaa niitä niinku vastaan. Että toisille vaikuttaa, toisille ei." (H4)

Toiminnallisten menetelmien käyttö herätti kysymyksen siitä, kenelle siinä ohjaustyötä suunnataan ja kuka on perheosaston asiakas.

"Mä aattelen sillai jotenki niinku se mejän pääasiakas on kumminki niinku se lapsi ja se, että jos ne vanhemmat voi hyvin, se täällä oleva äiti voi hyvin, niin se yleensä heijastuu sit siihen lapseenki, et hän jaksaa sen kanssa paremmin, että niitä mun mielestä tuetaan." (H1)

Toiminnallisten menetelmien käytöstä todettiin, että niitä voisi yleisesti ottaen lisätä, sillä niistä koettiin olevan hyötyä vankeusrangaitusta suorittavan vanhemman ja työntekijän välisen työskentely-yhteyden rakentamisessa.

#### 5.2.4. Ryhmänohjaus

Ryhmä on kahdesta, kolmesta tai useammasta yksilöstä muodostuva vuorovaikutuksessa oleva joukko. Ryhmään vaatii tietoisuutta kuulumisesta ryhmään ja kuuluminen ryhmään luo tunnetta osallisuudesta. Usein ryhmällä on olemassa jokin tehtävä tai tavoite ja ammatillisesti ohjatussa ryhmässä tavoite on usein etukäteen määritelty, joko demokraattisesti koko ryhmän voimin tai sitten perinteisesti työntekijälähtöisesti. Ryhmä kohtaakin usein haasteita nimenomaan tavoitteeseen liittyen, tavoite ei välttämättä ole kaikille selvä tai jotkut ryhmän jäsenistä eivät halua sitoutua tavoitteeseen. Tavoitteen saavuttaminen vaatii kuitenkin ryhmältä yhteistoimintaa ja siksi yksilöt ovat riippuvaisia toistensa toiminnasta. Tämä riippuvaisuus ilmenee ihmisten välisenä vuorovaikutuksena ja tämä vuorovaikutus on keino vaikuttaa ryhmän toimintaan. (Kataja ym. 2011, 15.)

Ryhmät voidaan jakaa karkeasti suurryhmiin ja pienryhmiin. Pienryhmät koostuvat korkeintaan 10 yksilön joukoista. Suurryhmät ovat alttiimpia ristiriidoille, koska niissä ei ole yhtä paljon jäsenten välistä vuorovaikutusta kuin pienryhmissä. Ryhmäprosessit kuvaavat, mitä ryhmässä tapahtuu toiminnan aikana. Erilaiset prosessissa syntyvät rakenteet,

suhteet ja normit määrittävät prosessin suuntaa. Ryhmädynamiikalla tarkoitetaan ryhmän prosessissa tapahtuvaa muutosta. Se voi ilmetä jännitteinä, tunteina tai kiinnostuksena jäsenten välillä toinen toisiaan kohtaan. Ryhmän suoritus voi ryhmädynamiikasta johtuen olla joko heikompi tai vahvempi kuin yksittäisten jäsenten yhteenlaskettu suoritus. (Kataja ym. 2011, 15–16.) Toimivan ryhmän tunnuspiirteitä ovat myönteinen riippuvuus, joka voimauttaa, vuorovaikutteinen viestintä, yksilöllinen sitoutuminen, sosiaalinen yhdessä tekeminen ja toiminnan pohtiminen ja reflektointi (Kataja ym. 2011, 22–24).

Ryhmän ohjaaja voi valita kaksi erilaista roolia ohjatessaan ryhmää ja näitä ovat tehtäväkeskeinen ja prosessikeskeinen. Tehtäväkeskeisessä mallissa ohjaaja toimii asiantuntijana, määrittelee ongelman tai tehtävän ja kertoo, miten tehtävä ratkaistaan. Hän suhtautuu määräävästi ja objektiivisesti ryhmäänsä. Prosessikeskeinen malli on lähempänä dialogista ja ratkaisukeskeistä ideologiaa, sillä siinä ohjaaja toimii auttajana ja ryhmä ratkaisee ongelman tai tehtävän yhdessä. Tällöin suhde ryhmään on personaalinen, voimavarakeskeinen ja sitoutunut. Ohjaajan työ ryhmäohjauksessa vaihtelee sen mukaan, mikä on päivän mieliala ja onko ryhmä uusi vai tuttu. Prosessikeskeinen ohjaaja edistää turvallista ilmapiiriä ja rohkaisee kannustaen ryhmää eteenpäin pienillä, miltei näkymättömillä väliintuloilla. (Kataja ym. 2011, 27).

Haastatteluista käy ilmi, että perheosastolta löytyy ryhmiä, joissa on tavoitteellista toimintaa esimerkiksi jonkin teeman puitteissa tai toiminnallisena menetelmänä.

”Siis joka arki-aamuhan tai neljä kertaa viikossa meil on tota aamupiiri. Sehän on yhdensorttinen ryhmä. No se on aika haastava ryhmä sen takia, et siin on lapset mukana, että tota siinä niinku käydään yhteiset, asioita läpi ja sitten myös yksilöllisesti vähän, et mitä on sun päivään on ja näin. Eli tota ja siinä jotenkin mä pyrin aina nostaan jotenkin sitä, että se äiti tekee sen lapsensa päivän. Et mä melkein aina jotenkin saatan sanookin, että kuulostaa kurjalta, ku äiti siin ei meil oo mitään tähän ja mä voi harmi, että sun vauvallas ei oo mitään tänään, mitä vois olla? Että jotenki niinku semmosta. Ja sitten nää mejän ryhmät mitkä pyörii, no kesätauolla tietenkä ollaan nyt, kun on lomakausi tässä. Mutta meilläähän pyörii nonstopina semmonen, tai on pyöriny tähän mennessä semmonen tota niinku äitien ryhmä, missä käydään määrättyjä asioita vanhemmuudesta ja naiseudesta ja väkivallasta muun muassa läpi. Niin sitten[...] No se on joku, mikähen sen lempinimeks annettiin nimeks. Öö ootappas nyttän, keväästä on kauan aikaa, mikähen nimi sillä oli, no kumminki. Se on mejän oma. Ja se vähän muuttuu aina, riippuen tietenkin millasia äitejä meillä on ja sitten, että jos samat äidit, ku se menee keväällä kaks kertaa, tai meni, ja syksyllä kaks kertaa, ni eihän ne samat teemat voi olla, ne vähän muuttuu. Tokihan ne muuttuu vähän kuka sen ryhmän vetää, kenen työvuoro sattuu. Sit me katotaan meil on ens viikolla Pilvin kanssa vedetään tää ryhmä, mikä meijän aihe on ja sitten suunnitellaan kaksin se, että miten me se tehdään. Niin mitähän ne muodot sit vois olla, en minä tiedä mitä hienoja nyt muodoiks vois sanoa. Ryhmäohjauksen muotoja käytät. Mä en itte oo kauheen mikään. Joo enemmän niinku keskus. Ja sit välillä on tekemisen kautta eli välillä siin on vaikka vimppana on joku tällanen hemmottelujuttu, että sitten on tämmöstä, joo. Et enemmän se on keskusteleva. Ja sit meil on ollu ulkopuolisia luennoitsijoitakin esimerkiks lasten turvallisuus ja ensiapu, niin sitten oli ulkopuolinen ihminen kertomassa semmosista. Joo painottuu enemmän keskusteluun.” (H1)

Haastattelukysymykset eivät kuitenkaan osanneet ohjata haastateltavien vastauksia siten, että olisi käynyt selkeästi ilmi missä tai miten ryhmädynamiikkaa perheosastolla työstetään.

"Noh, sen että äideille on sitä vanhemmuusryhmää ollu ja tota sitten niin meillähän on aamupiireissä on, aamupiirit on kans, mikä on ollu mun mielestä aina se yks ryhmäohjaus kans mikä on. Ja mulle tietysti lankee nää lastenlaulut ja tämmöset niinku semmonen, et saada äitejä niinku mukaan siihen. Työn ja tuskan takana välillä siis on ku kivirekee vetäis, mutta nään hirveen tärkeenä sen." (H3)

Ryhmässä voi esiintyä vastarintaa ja se voi näkyä esimerkiksi ryhmätoiminnan vähättyä, vitsailuna, kieltäytymisenä tms. Mikäli koko ryhmä asettautuu vastustamaan yhteistä toimintaa, on syystä nostaa kissa pöydälle ja kysyttävä ryhmän mielipide ja asettaa ryhmälle tehtäväksi pohtia paras mahdollinen toimintatapa, jolla ryhmä voi päästä tavoitteisiinsa. (Kataja ym. 2011, 27). Yhteisön määrittäminen voisi olla yksi ratkaisu asiakkaan valtaistamiseen omassa asiakasyhteisössään.

#### 5.2.5. Yhteisöllisyys, asiakkaiden tasa-arvoisuus ja vallankäyttö ohjauksen taustalla

Toisinaan yhteisen kielen puute tai kielitaidon heikkoudet asettavat asiakkaita epätasa-arvoiseen asemaan.

"vääriymmärryksen mahdollisuus on muutenkin siis, että... Varsinkin kun on meillä kuitenkin aika paljon on, nyt just ei oo, mutta ulkolaisia äitejä tai jotka puhuu huonoo suomee ja sitten romaniäitejä, joilla niin kun ei se kieli ole välttämättä niin hallussa, et pitää olla jotenki yksinkertasia ne sanomat ja niinku suorita. Eikä niinku semmosia hienoja kiertäen ja kaartuen." (H4)

Yksinkertaistetulla selkosuomella tai muulla asiakkaan kanssa yhteisellä kielellä, mutta ei aina niin vahvalla kielitaidolla, saadaan pintapuolisesti asioita hoidettua. On kuitenkin olemassa suuri vääriymmärryksen riski ja lisäksi syvällisempi työskentely perheen hyvinvoinnin edistämiseksi ei toteudu yhtä laadukkaasti kuin hyvän kielitaidon omaavien välillä.

Puhuttaessa tasa-arvoisuudesta, ilmeni että se ei ole itsestäänselvyys vankeusrangais- tusta suorittavan vanhemman ja työntekijän rooleista johtuen eikä edes vankeusrangais- tusta suorittavien vanhempien kesken:

"Vaikka pyrkimys on hieno, että oltaisiin tasa-arvoisia, niin asiakkaat niinku työntekijätkin, mutta eihän se oikeesti voi tämmösessä paikassa olla sitä, koska työntekijä on kuitenkin se, joka lähtee illalla kotio ja joka pitää sen osaston toiminnan niinku jollain tavalla niinku hyp- pysissä ja on se, joka viime kädessä sitten ohjaa, neuvoo ja rajottaa. Ni ei se niinku voi olla semmosta. Se on ehkä mun mielestä semmosta näennäistä tasa-arvosuutta, mitä ei sit kuitenkaan oikeesti oo olemassa." (H4)

"Siellä pyritään kyllä siihen, että kaikkia kuunnellaan ja ollaan niinku tasa-arvosia, mutta onko se nyt ihan mahdollista sitten kumminkaan. Et sen et jokaisella asiakkaalla on kaks omatyöntekijää ja niinku heillä on. Niinku mahdollisuus sanoa osastokokouksissa ja viikko-keskusteluissa puhua niinku. Mutta sitten hei itestään kiinni se, et miten he uskaltaa, pystyy sanomaan. Ja kylhän yhteisössä on aina se, et siel on niitä vahvempia, jotka sitten vie sitä ja ehkä voi jyrätäkin siellä osaa. Tää tapahtuu sekä [asiakkaiden] keskinäisissä tilanteissa ja [...]et jos ajatellaan viikkokokouksetkin jos ajatellaan, et meil on tää osastokokous, ni kylhän siel on nää tietyt jotka puhuu ja muut ei saa[...] Ja sit on nää et osa ei viitsi, ei halua lähtee siihen mukaan niinku tapella joka asiasta ja muuta." (H3)

Aineistosta ilmenee, että sosiaalityön nykyisen ideologian ihanne tasa-arvoisuudesta ei perheosastolla käytännössä toteudu. Ryhmänohjaustilanteissakaan valta ei jakaudu tasapuoleisesti asiakkaiden kesken, vaan voimakkaammat persoonat ottavat suuremman osan yhteisestä ajasta ja perheosaston yhteisön huomiosta. Hiljaisempia ei haastateltavan vastauksen perusteella tueta rakenteellisesti valtaistumisen tasaamiseksi kaikkien asiakkaiden kesken.

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että työntekijät joutuvat toimimaan ympäristöstä johtuen joissain tilanteissa myös autoritäärisinä rajojen asettajina.

"esimerkiks ku osastolla on omat sääntönsä ja vankilassa on omat sääntönsä, ni kyllä silloin ohjaaja joutuu olemaan välillä semmonen aika autoritäärinenkin, et kaikista asioista ei keskustella, et se on vähän niin kun hukkaan heitetty aikaa. Ja jotkut asiat saattaa olla, et ne on tosi ärsyttäviä sen asiakkaan mielestä, mut näin vaan täällä on. Ja siinä sitten työntekijä on sillain niin kun jämäkkäkin." (H2)

Asiakkaan valtaistuminen, voimaantuminen ja tasa-arvoisuus ovat ohjaustyössä ratkaisukeskeisen ja voimavarakeskeisen ideologian tavoitteita. Vankilaympäristö herättää eettisen kysymyksen asiakkaan vallasta oman elämänsä itsenäisenä toimijana ja osana yhteisöä perheosastolla.

"Siis mä oon sitä mieltä, että pitäis niinku omissa asioissa ihan niinku ilman muuta niitä päätöksiä pitäis voida tehdä, mut ainahan se ei oo niinku vankeusaikana mahdollista. Ku mä mietin et nyt tähän päätöksen tekoon että kuitenkin me ollaan laitoksessa ja meitä ne tietyt säännöt ja ne niinkun ne koskettaa kaikkia. [...] Omaa lastaan koskettavat asiat ni mun mielestä silloin ainakin niinku äideillä pitää olla se päätösvalta. Me ei voida sanoa tää on ainoo oikee tapa tehdä tehdä oikein [...] mut tälläset mitkä ei ole niinku oikeesti et ne on suosituksia, ni silloin äiti saa tehdä sen. Niistä keskustellaan, mut kyl se äiti tekee päätökset" (H5)

"Niinku mä mietin sitä kun tossa meillä on aika paljon osastokokouksissa puhuttu niinku asioista ja äidit on niinku saaneet ehkä periksi nyt jos aatellaan tän kevään aikana, aika paljonkin. Vähän liikaakin. Et siit on tullu semmonen hännänveto. Mut omaan elämäänsä hehän vaikuttaa. Hehän on se, joka siihen vaikuttaa. Et kenelläkään muulla. Se on ihan turha mejjän sanoo yhtään mitään. Jos he ei halua, niin he ei toimi siinä. Et he siihen vaikuttaa" (H3)

Asiakkaiden valtaistumista yhteisössä pidetään haastattelumateriaalin perusteella hyvänä silloin kuin se koskee esimerkiksi oman lapsen hoidollisia asioita kuten antaako vanhempi lapselle kaupan valmisruokia ja valmistaaako hän ruoan itse. Sen sijaan muunlainen yhteisössä valtaistuminen näyttäytyy haastattelumateriaalin valossa työntekijänäkökulmasta jossain määrin ongelmallisena.

Kasvatustieteiden tohtori Kalevi Kaipio toteaa kirjassaan *Kasvattava yhteisö*, että tullessaan lopulta 1970-luvulla poikakodissa kohtaamaan kärjistyneen vallankäyttöön liittyvän tilanteen hän koki, että hänen oli pakko alkaa kuunnella ja sopia yhdessä asioista poikien kanssa. Kasvatus, myös aikuiskasvatus, on myös vallankäyttöä ja oleellista yhteisössä on se, miten se vallankäyttö organisoidaan, jotta toiminta olisi mahdollisimman tasa-arvoista ja dialogista. Kaipio kertoo kirjassaan, että hän joutui törmäämään siihen tosiasiaan, ettei hän lopulta enää pystynyt kontrolloimaan poikien toimintaa autoritäärisellä paikalla ja poikien käytökseen ei saatu aikaan haluttuja muutoksia. Ihmisistä oli tullut omaehtoisempia. Perinteiset ohjauskeinot eivät enää toimineet, koska asiakkaiden ja ohjaajien välillä ei ollut luottamusta. (Kaipio 1999, 34–38.)

Kaipio jatkaa, että asiakkaiden ja ohjaajien tavoitteet laitospelämälle olivat erilaiset. Poikien eli asiakkaiden normistot ja kasvattajien vastaiset arvot olivat niin vankat, että parhaatkin yksilöterapeuttiset menetelmät tai vaikuttamisyrietykset hävisivät yhteisön normien rinnalla. Hän kertoo todenneensa työyhteisönsä kanssa, että muutosta yhteisön ja yksilöiden toiminnassa ei saada aikaiseksi muutoin kuin ryhtymällä työskentelemään asiakkaiden kanssa yhdessä tasa-arvon pohjalta. Ainoa tapa Kaipion mukaan muuttaa laitotyhteisön tilannetta oli vaikuttaa yhteisön normeihin. Hän sanookin: ”Käyttäytymistä ohjaavan normiston, käyttäytymissäännöstön, toiminnan periaatteiden ja käytäntöjen tulee jatkuvasti muuttua ryhmän, yhteisön ja yhteiskunnan muutoksen myötä. Yhteisö ja sen jäsenet loivat itse koko ajan muuttuvaa normatiivista, turvallista ylärakennelmaa, jota kunnioittivat toimintansa perustana. Yhteisö opittiin näkemään jatkuvasti itseään korjavana luovana prosessina”. (Kaipio 1999, 34–38.) Muuttamalla sitä, mitä yksilöt ajattelevat yhteisöstä ja mitä on yhdessä sovittu, asiakkaat saadaan sitoutumaan toiminnankin tasolla yhteiseen perustehtävään, jonka puolestaan yhteisö yhdessä määrittää ja jota tarkastellaan yhdessä säännöllisin väliajoin.

Yhteisöllisyydestä kysyttäessä haastateltavien vastaukset hajaantuvat voimakkaasti yhteisöllisyyden puolesta ja sitä vastaan ja yhtenäistä linjaa yhteisöllisyyteen ei löydy.

”Meillä on joo yhteisö siellä ja yhteisöllisyyttä mutta ehkä vankilassa ei voi olla yhteisöllisyyttä. Että kuitenkin jokaisella on se oma syynsä, miksi he on täällä. Toki mones muussakin paikassa on, mut et niin kun. Ja kuitenkin sen oman edun tavottelu on ehkä sit niin kun jotenkin niin sellasta, että ei voi olla niin yhteisöllisyyttä kun ehkä haluais, että siellä olis ja sitten se, että kuitenkin on ne vankilankin asettamat rajat ja raamit ja näin ni meillä mun mielestä ei. Jotain pientä yhteisöllisyyttä voi olla, ehkä se aamupiirikin on se, jolla on sitä haettu, mutta. Tai mun mielestä se pitäis ehkä mennä enemmän sinne yksilötyöskentelyyn kun sinne yhteisöllisyyteen, koska kaikilla on se oma historiansa miksi he on tuolla. Ja sitten taas jotenkin ehkä vangeille se yhteisöllisyys ei vaan niin kun toimi.” (H4)

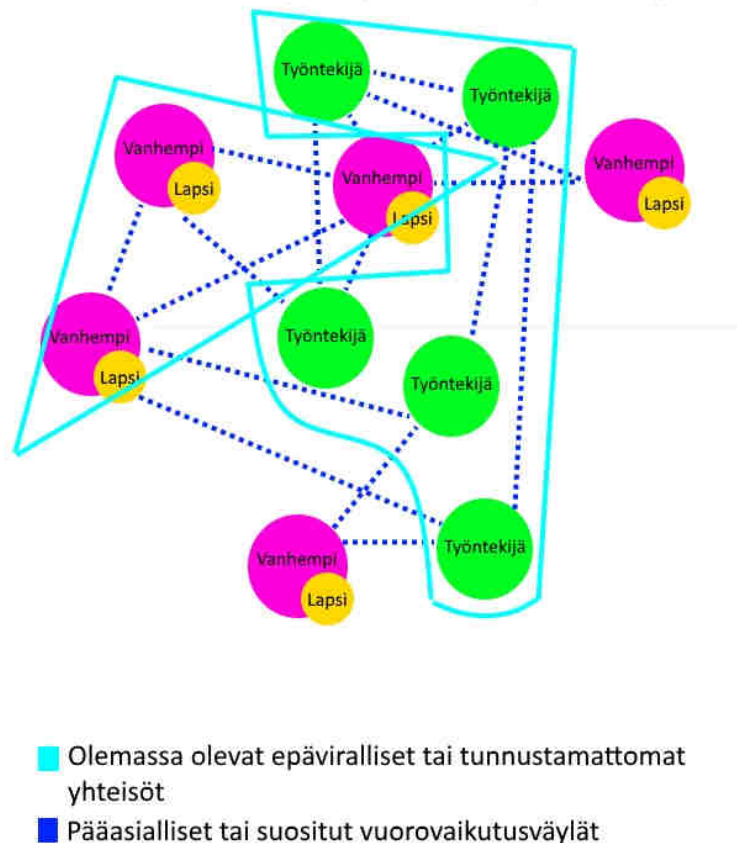
”No meillähän yhteisöllisyyttä pyritään jollain tavalla niinku pitämään yllä. Meilhän on tosiaan osastokokoukset, joissa jokaisella on mahdollisuus tuoda asioita ja mielipiteitä esiin ja antaa

ideoita ja mitä nyt millonkin. Sitten taas niin kun jossain kohdissa ni meillä kun on aika tiivis yhteisö. Äideistä tulee niinku väistämättä niinku he on jotenki tuolla niinku erillään ja tiiviisti niinku keskenään ni, välillä se on sit semmonen että ku alkaa kuohumaan äitien kesken, niin se on kyl sit semmonen vähän niin kun ei aina ehkä niin semmonen positiivinen tai eteenpäin vievä voima. Et tota ni välillä myöskin semmonen niinku rasite, et sitten voi olla, et se vahvistaa ihmisenä, et voi sanoa, että tostakin mä selvisin, mutta sitten huomaa, et joskus sitten se oma työskentely on semmonen, et joutuu sitten niinkun tukemaan siihen niinku, et miten sä voisit ottaa vähän niin kun pesäeroa tästä kaikesta, et miten sä voisit tehdä niin, et sä keskityt itteen ja niinku lapseen eikä kaikkeen tähän niin kun muuhun hässäkkään.” (H2)

”Mä näkisin sen hirveen tärkeenä ja mä toivosin, että se olis niinku hyvin tärkeä. Mut mä en tiedä minkä takia se ei toimi tuolla. Siis jostain. Siel on niin vahvat persoonat ja klikit ja sitten myös sen, että tietysti mejän henkilökunnan vaihtuvuus on näkynyt ja näkyy siinä ja niinku toivon, et nyt ku saadaan uus vastaava ja muuta, et saadaan semmonen luotua semmonen vahva työtiimi, joka vetää yhtä linjaa ja niin silloin sitä... Mut mä kuvittelen, että siinä olis niinku yks mahdollisuus toimia se yhteisöllisyys mikä on.” (H3)

Käytännössä vastauksista voi todeta, että on olemassa yhteisö, mutta se ei toistaiseksi ole organisoitu, vaan jäsentymätön.

Kuvitteellinen mallikuva jäsentymättömästä yhteisöllisyydestä



Kuvio 2. Kuvitteellinen mallikuva jäsentymättömästä yhteisöllisyydestä.

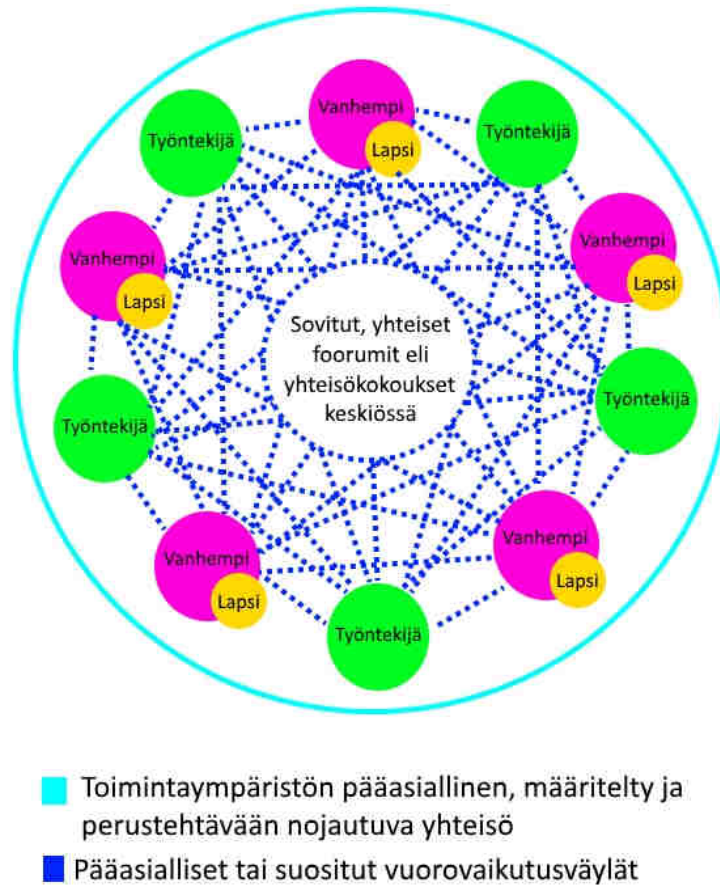
Jäsentymättömässä yhteisössä syntyy herkästi esimerkiksi liittoutumia ja ulossulkemista tai ulossulkeutumista. Tällöin läsnä ovat myös osallisuuden ja osattomuuden elementit,

joihin ohjaustyöllä ideologisesti pyritään muutoin vaikuttamaan. Osallisuus ja tasa-arvoisuus lisäävät voimautumisen kokemusta. Jäsentyttömässä yhteisöllisyydessä osatomaksi, yhteisön tai jonkin tilapäisen tai pysyvemmän sisäpiirin ulossulkemaksi voi joutua paitsi vankina myös työntekijänä:

”tai sitten mikä viime uutenavuotena oli mulle ihan. Mä sanoinkin äideille, et onneks en ollu töissä, et mä en tiedä miten mä olisin selviytynyt. Kun äidit halusin että he menee, työntekijät ei tuu, he viettää uudenvuoden keskenään ja he oli rantasaunalla ja te jäätte tänne. [...]et kun mä olin edellisenä uutena vuotena töissä. Ja miten mun jäi se, et meillä oli, me tehtiin noita lennokeita ja meillä oli kilpailu ja meillä oli nyyttikestit ja vartijat tuli ja sit killistettiin Pommacilla ja toivoteltin hyv. Mä sanoin, et se oli jotenkin niin hienoa ja sit vuoden päästä ni äidit on, et ei, työntekijät ei tuu mukaan. Me halutaan ihan mennä keskenämme. Juu, elikkä työntekijöitä ei haluttu. Ja me koettiin työntekijät se hyvin erilailla. Ku joku sanoi, et mitä siinä. Ja mä sanoin, et mun[...] Tää on ihan hirvee juttu! Mulle tää on oikeesti, että onneks mä en ole töissä. Et mä en tiedä miten mä. Jäis niinku sellanen mä haluan tulla mukaan, mutta en saa” (H5)

Organisoidussa yhteisössä on selkeästi määritelty yhteisön malli (Murto 2013, 12–15). Yhteisölle on määritelty yhteinen perustehtävä, yhteiset pelisäännöt, yhteiset arvot ja yhteiset säännöllisesti kokoontuvat foorumit eli yhteisökokoukset, joissa käsitellään yhteisiä asioita. Tämän kaltaisia yhteisökokouksia ei ole suunniteltu toiminnallisiksi tai teemaryhmiksi esimerkiksi muutostyöskentelyryhmiksi, vaan nimenomaisesti yhteisten asioiden käsittelyyn, yhteisön tilan tarkasteluun, tunteiden käsittelyyn ja yhteisen sosiaalisen todellisuuden rakentamista ja ohjaamista varten. Yhteisöllinen näkökulma ei poissulje asiakkaiden yksilöllisyyttä tai edes yksityisyyttä, mutta ottaa huomioon ihmisen roolin sosiaalisena olentona. Elämällä oppimisen malli on esimerkiksi eräs malli, jossa oman yhteisön toimintaa jatkuvasti ja säännöllisesti tutkitaan. Toimintaa tutkitaan kysymällä yhteisesti mitä tapahtui, miksi tapahtui, mitä haluamme asialle tehdä ja mitä tunteita tai ajatuksia tai tapahtumia on taustalla. Toiminnan säännöllinen yhteinen tarkastelu johtaa vähitellen asiakkaiden ja henkilökunnan sitoutumiseen suhteessa yhteisiin toimintatapoihin ja tavoitteisiin (Kekkonen 2013.) Organisoidussa yhteisössä asiakkaita ohjataan vastuun kantamiseen paitsi omasta itsestään ja lapsestaan, mutta myös koko yhteisön hyvinvoinnista huolehtimiseen vastakohtaisesti ideologiselle periaatteelle, jossa jokainen yksilö keskittyyköön omiin asioihinsa. (Murto 2013, 54).

## Kuvitteellinen mallikuva organisoidusta yhteisöllisyydestä



Kuvio 3. Kuvitteellinen mallikuva organisoidusta yhteisöllisyydestä.

Organisoitu yhteisyys ei poissulje asiakkaiden yksilöllisiä, kahdenkeskisiä ohjaustilanteita ja mahdollistaa myös yksityisyyden suojan, yhteisissä foorumeissa kun käsitellään nimenomaisesti sellaisia asioita, jotka koskettavat jollain lailla koko yhteisöä joko perustehtävää tukien tai sitä vaikeuttaen. Organisoitu yhteisöllisyys toimii sekä asiakkaita että henkilöstöä kasvattavana ja tutkimusten valossa parhaita tuloksia saadaan pidemmällä 9–12 kuukauden asiakasjaksoilla, joissa on huolehdittu tarpeellisen tuen saamisesta jakson päättyessä ja asiakkaan siirtyessä jatkamaan omaa elämäänsä yhteiskunnassa. Organisoitu yhteisöllisyys vaatii toimiakseen ohjausta, kulttuurin luomista ja kehittämistä sekä sitoutumista erityisesti henkilökunnalta. (Murto 2013, 24–25.)



### 5.3. Työntekijöiden ohjaustyön taustalla olevat arvot ja asenteet

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan ohjaustyön taustalla vaikuttavia arvoja ja asenteita. Haastattelussa kysyttiin, milloin ohjaustilanteessa tarvitaan ohjaajakeskeistä orientaatiota ja milloin asiakaskeskeistä orientaatiota. Ohjaajakeskeistä orientaatiota koettiin tarvittavan sellaisissa tilanteissa, joissa ohjaaja joutuu rajaamaan asiakasta joko vanhemmuuteen, toimintaan tai vankilan sääntöihin liittyen tai sitten sellaisissa tilanteissa, joissa ohjaaja johtaa jotain ohjelmanmukaista toimintaa.

"No kyllä semmosia tilanteita tulee, esimerkiks silloin ku huoli nousee, et se nyt on vaan semmonen tilanne, et kyl se täytyy sanottaa, että nyt mulla on huoli koska[...] Ni mä perustelen sen. Ja sitten tehdä semmonen esimerkiks ihan sopimus siitä, että nyt kokeillaanko vaikka niinku tällästä ja tällästä, jos sieltä asiakkaalt tulee. Ja sit katotaan miten niinku menee eteenpäin. Kylhän joskus joutuu ihan niinku selkeesti itte ottamaan niitä lankoja käsiin, mut kylhän niit sit taas pyrkii palauttamaan sitten niinku takasin sinne minne ne kuuluu eikä niitä oikeestaan ikinä niinku kokonaan ota." (H2)

"Mä mietin niinku omia ohjaustilanteita, mitkä ihan ne on vauvasirkushan on oikeesti sehän on nimenomaan sitä, koska siin on ne liikkeet ja kaikki ni silloin mun täytyy ohjata ja siin on iät millon saa tehdä ja mistä pitää pitää kiinni ja mistä ei voi niinku, et siin on sen lapsen turvallisuuden kannalta se on ihan oikeinkin hyvä esimerkki siitä." (H5)

Ohjaaja käyttää tilannekohtaisesti aseman mukanaan tuomaa valtaa sellaisissa tilanteissa, kun haluaa saada asiakkaan toimimaan haluamallaan tavalla. Asiakaskeskeinen orientaatio puolestaan näkyy vapautena päättää pienessä mittakaavassa, miten lastaan hoitaa esimerkiksi mitä lapsi syö tai mitä vaippamerkkiä käyttää tai sellaisissa tilanteissa, joissa asiakas pohtii ja tekee suunnitelmia oman elämänsä suhteen.

"No just vaikka esimerkiks kun miettii vaik niinku tulevaa. Ni kyllä se oikeestaan on sillai hänen ittensä pohdittavissa ja niinku mietittävässä sillai, vaikka tuleva asuinpaikka on auki ja kaikki ammattiasiat ja kaikki tämmöset auki. Ni kyllä se ihan siellä asiakkaalla itellään on. Et tottakai sillai, jos ne on ihan vaikka utopistisiä ne ajatukset ite miettii, et tuo ihan niinku tuu onnistumaan, ni saattaa sitten et mulla nyt on vähän tällänen tunne, mut mitä sä aattelet tästä, et onks tää miten niinku realistinen ni, et sillai tavalla pyrkii ehkä vähän niinku auttamaan ja ehkä jossain kohdissa niinku ohjaamaan mutta... Kyl meillä aika paljoltikin on sitä. Tai sit jossain ihan niinku yksinkertainen asia niinku alle yksivuotiaan ruoat. Meillä asiakas itte sit sen päättää, et tekeeks hän itte vai tarjooks hän valmisruokia. Eikä me arvoteta sitä sen enempää. Jos sä haluat pilttiä syöttää, ni selvä, et jotenki niinkun sekin on siellä hänes itessä." (H2)

"Se ajatus mulla on, että tota itse tietää, itse osaa, ovat täyspäisiä, ymmärtäviä ihmisiä. Ehkä se on sit se kunnioittaminen ja se et niinku ei jääräpäisesti jotain omaa ajatustaan niinku vaan jyrää, vaan että semmonen kunnioitus että ei nyt ihan mee niinku mä aattelin, mutta hän elää sitä omaa elämää ja tekee niit omia ratkasuja. Että jotenkin hirmu paljon mä aattelen, et jokaisella on mahdollisuus tehdä niitä ja se jonkun hyvä ratkasu ei oo ehkä toiselle hyvä ratkasu. Et se on hänen näköstä elämää, se on sitä, mitä hän halua, mikä on hänelle tyypillistä. Niin jotenkin se on ehkä joku ihmisikäisyyksessä sitten se ajatus, että en mä tiä, toivottavasti se näkyy mun toiminnassa, mun olemisessa." (H1)

Kysyttäessä miten asiakkaalle näkyy, että olet asiakkaan rinnalla kulkija ja mahdollistaja, työntekijöiden vastaukset hajaantuivat. Osa koki, ettei usko sen näkyvän mitenkään ja

toisaalta näkyi myös vahvaa uskoa siihen, että asiakkaalle näkyy, että toimitaan rinnalla kulkijana ja mahdollistajana.

"Ei varmaan mitenkään. Noh mitenhän sen nyt. No ehkä semmonen, että tällä hetkellä osa äideistä kokee, että he ei voi tiettyjä asioita puhua toisten työntekijöitten kans, mutta mulle niitä voi puhua. Olen kyllä kertonut heille, että tässä aikojen edetessä te ette ehkä halua puhua niistä asioista minulle vaan te ehkä haluatte sitten puhua taas jollekin toiselle. Et mun mielestä sekin taas liittyy siihen ikään kuin ihmisenä kasvamiseen, et vetää herneitä milloin kellekin nenään ja sit se pitää vaan työntekijänä kestää." (H4)

"Nyt tällä hetkellä aika huonosti. Sen, et niinku tää tekee niin, et kun on vähän porukkaa, niin jotenkin tuntuu niin, et sinne liikaa joutuu jumittumaan sinne tietokoneen, niinku toimiston puolelle. Et sieltä ja sit ohjaajalla, kun on niinku näit kuukausyhteenvetoja ja muita tämmösiä. Nää on selityksiä ja seliseli, mut se, että paperitöitä on. Niin tota joutuu näitä tekemään ja sit ei pääse sinne. Niinku nyt joutu pakon eestä tekemään näitä kirjallisia hommia enemmän. [...] Niin ja sit se, et sä et oo fyysisesti läsnä siellä solussa. Ja sit se että ei, sit se ilmapiiriin vaikuttaa siihen kans niin, et jos on asiakkaalla semmonen ni et en halua tehdä tuon ihmisen kanssa töitä, niin kyllä siin aikalailta ulkopuolisena sitten." (H3)

"Ja mä koen nimenomaan, että mä oon rinnallakulkija, mä ihan oikeesti koen, että tota jotenki ku käy näitä keskustelujä, se että yrittää ihan viimeeseen asti sillai et ei millään tavalla syytä äitiä. Et siinä keskustelussa ei tuu sitä asetelmaa, et äiti kokee et mä syyllistän, syytän. Et niinku oikeesti varoo sitä että vaan olis se rinnallakulkija. [...] mä jollain tapaa koen, et mä oon se ihminen ihmiselle. [...] samalla viivalla me siinä seistään ja ihmetellään ja ihastellaan sitä lasta. Ja sit se, että et mä aidosti pystyn sanoo, et jos mä en tiitä, ku multa kysytään, ni mä sanon, et tiekkö kuule mä en tiedä, mut selvitetään, et otetaan selvää." (H5)

Vastauksista näkyy työntekijöiden erilaisten työroolien sekä haastatteluajankohdan vaikutus. Perheosasto oli haastattelujen aikaan siirtymävaiheessa, jossa uutta vastaavaa ohjaajaa odotettiin. Vastaava ohjaaja linjaa omalla esimiestoiminnallaan perheosaston toimintakulttuuria, sitä millaisella työotteella työtä tehdään ja mitä asioita priorisoidaan. Perheosaston työntekijät joutuvat tasapainoilemaan tuen ja kontrollin rooleissa, mikä haastaa rinnalla kulkijan ja mahdollistajan roolien käyttöä. Ratkaisukeskeinen työote vaikuttaa hyvällä tavalla ajatukseen omasta työntekijän roolista.

### 5.3.1. Työntekijöiden usko ohjaustyön vaikuttavuuteen perheosastolla

Aineistosta kävi ilmi, että asiakkaiden voimavarojen lisääntymisessä näkyi asiakkaiden yksilöllisyys, lähtökohdat muun muassa asiakkaan kunto perheosastojakson alkaessa ja perheosastojakson pituus. Nämä kaikki vaikuttivat siihen, miten asiakkaan voimavarojen lisääntyminen perheosastolla koettiin näkyvän.

"Se on niin yksilökohtaista, et mitä on, mut siis jos niinku aatellaan sitä että osa, ketkä on pitkätuomioisia on ollut ni on kouluttanut ja päässy työharjotteluun ja saanu niinku elämänsä raiteilleen, niin sehän on niinku aivan loistavaa. Ja siis semmosta, must se on tosi hyvä, mahtavaa et niitä on. Mut sit ku se on niin siit tuomion pituudesta kiinni, mitä on mitä näkee. Mikä on sit tavallaan äidin kuntokin, et miten hän pystyy vastaanottamaan ja niinku sen, et ku heillä voi olla tosissaan puolustuskeinona se torjunta, et heti valmiina niinku hyökkäämään, niin se ei oikein etene sillon mihinkään. Et se vaihtelee hyvin paljon, se on hyvin yksilökohtaista." (H3)

"No omat voimavarat varmaan niinku näkyy siinä, et lopulta siitä lapsestakin löytyy se iloa. Tai niin kun äidin ilo sen lapsen kanssa ja sen lapsen tekemisen kans. Ehkä se myös liittyy siihen, et se laps kasvaa ja oppii uusia asioita, mut et äiti oppii ehkä niin kun iloitsemaan niistä ja sitten niin kun ehkä miettiin sitä omaa tulevaisuuttaan, et mitä sit kun hän täältä pääsee. Mimmosen elämän hän halua niinku omalle lapselleen tarjota." (H4)

"Hän näyttää hyvinvoivemmalta tai osaa tuoda itteensä enemmän esiin tai on keksinyt erilaisii juttuja, että näkyy jotenki vaan siinä arjessa ehkä niitä ei ees tuu aina ajateltua, et sit vast huomaa joskus, et joo mut onhan se muuttunu tosi paljon siit ku se tuli." (H1)

Työntekijät arvioivat osastojaksolla asiakkaiden omien voimavarojen lisääntymisen näkyvän konkreettisesti asiakkaan olemuksen muutoksessa, ilon löytymisenä ja asiakkaan tulevaisuuteen suuntautumisenä.

Haastatteluista kävi ilmi, että työntekijöillä on halu uskoa oman ohjaustyönsä vaikuttavuuteen, mutta luottamus pulaa ohjaustyön vaikuttavuuteen on syntynyt työssä syntyneiden kokemusten mukana. Pettymyksen tunteita on syntynyt perheosastolta lähteneen vanhemman päädyttyä myöhemmin uudelleen vankilaan. Työntekijät kuitenkin tiedostavat oman rajallisuutensa ja ymmärtävät sekkin, että loppujen lopuksi asiakas tekee viimekädessä päätöksen siitä, miten haluaa elämänsä elää.

"usko siihen niinku on, että se, mitä tota ni meiltä niinku sinne työkalupakkiin vanhempi saa, niin kyllä niistä osa kantaa sinne eteenpäinkin." (H2)

"Mun mielestä pitäs olla mahdollisuus vaikuttaa [asiakkaiden tilanteisiin]. Tavote on se, mutta sitten kun meille palaa takasin samoja asiakkaita tai nähdään heitä Hämeenlinnan vankilassa, niin ollaan sitten todettu, että se ei ole kantanut hedelmää." (H1)

"Koska tavallaan niin kun mä ajattelen, että voidaanhan me lisätä ihan mitä vaan, mutta se, että kuinka se vanhempi ottaa sen sitten vastaan ja kuinka se käyttää sitä sitten, kun hän on täältä vapautunut, niin tota mä ajattelen niin, että me tehdään siinä hetkessä, kun he on täällä se kaikki mahdollinen, mitä me voidaan ja loppu on sitten niin kun sen äidin ja hänen valintojensa niinku summa." (H4)

Ohjaustyöllä saavutettujen hyvien tulosten jatkuvuus vapaudessa saattoi haasteltavien mukaan kompastua kulttuuriin tai heikentyä tuomion pituuden takia. Itse vankilaympäristökin tuottaa stressiä ja jotkin ongelmat saattavat kadota jo ympäristön muuttuessa.

"eritoten romaanikulttuurissa jotenkin se suku on niin vahvana, et monella täällä romaninuoarella, romaniniaisella herää se, ku heijän kans jutellaan niinku sellaisista tavallisesta arjesta ja tavallisesta perhe-elämästä ja muusta, ni heillä nousee hyvin vahvasti se, et he ei halua enää siihen takasin, mut se niinku, se vaan se ei oo ihan niin helppoo eikä mahdollista kun he palaa sinne omaan sukuun ja siihen ja se jatkuu sillain." (H5)

"Tuomion pituus vaikuttaa siihen. Lyhyellä tuomiolla väitän, että ei ole juuri mitään [vaikutavuutta], koska äitihän on jo niinku jalka ovensuussa lähdössä, jos on kuukausista kyse. Ei hän sitoudu työskenteleeseen." (H5)

"et voi olla et ne asiat mitkä täällä näkyy, ne ei näy kotona ollenkaan. Et tää paikka itessään aiheuttaa vanhemmille stressiä, semmosta mitä ei sit taas siellä kotona ole sitä niinku samaa. Et saattaa olla, et se vanhemmuuskin on erinäköstä, erilaista kotona ku täällä." (H2)

Neljäs ohjaustyön vaikuttavuutta heikentävä seikka on omaohjaajatyöskentely. Se on myös voimavara. Omaohjaajatyöskentelyyn täytyisi suhtautua tiedostaen sekä mahdollisuudet, että riskit.

”niin kun että välillä must tuntuu, että me takerrutaan liikaa niinku niihin omaohjaaja ja oma-työntekijä juttuihin eikä niinku muisteta sitä, et jollakin on joku koulutus ja hän olis ehkä hyvä ihminen keskustelemaan tietyistä aiheista sen perheen kanssa, vaan sit niin kun jokainen tuijottaa sitä omaa perhettään ja yrittää sitten sinne viedä itse sit niitä asioita eikä sit sillain, et vois hyödyntää sen toisen ammattitaitoo. Joo ja varmaan mä luulen, että pohditaan paljon syksyllä uusia asioita, ku meillä tulee uus vastaava. Toivon ainakin.

Haastattelussa näkyy myös usko perheosaston työntekijöiden läsnäolon vaikuttavuuteen suhteessa osastojakson tavoitteisiin.

”työntekijöiden läsnäolo kyllä niinku omalta osaltaan auttaa, et se intuitio mikä on, että jos vanhemmat olis ihan keskenään tuolla osastolla, ni se ei välttämättä niinku maailman paras yhtälö olis, että sitten niinku toinen toisiltaan pelkää katosivat niitä vinkkejä. Et saavat toki tosi hyviä vinkkejä toinen toisiltaan, mutta tota ni kyl se työntekijöiden läsnäolo on ihan tärkeä.” (H2)

”kyl mä halun niinkun uskoo, että perheosastolla pystytään vaikuttamaan. Se voi olla, et se ei ees näy ihan heti sen niinku ihmisen elämässä. Se voi tulla jossain vaiheessa niinku, että semmosena muistikuvana, et hei tästähän juteltiin siellä tai näinhän ne tekee. Mut se, että sehän on ihan uskon asia, koska me ei tiedetä. Me ei välttämättä tiedetä sitä. Mutta jotenki niinku, ilman sitä että mä en niinku uskois siihen, niin eihän sitä työtä oikein meinaa pystyy tekeen. Et kylhän siihen täytyy niinku aatella, et täst on jotain hyötyä. Ja mä sit mä aattelen, et vaik ei sit ees tulevaisuuteen, niin tää hetki sille lapselle, tää aika mitä hän on meillä, saattaa olla hyvin merkityksellinen sille lapselle ja niitä korvaavia kokemuksia ja niinku jotenkin turvallinen ympäristö ja jotain tekemistä, niin ne ehkä.” (H1)

Koko perheen kanssa työskenteleminen perheosastolla voisi olla yksi keino puuttua nykyillä tehokkaammin ennaltaehkäisevästi ja korjaavasti perheen kokonaistilanteeseen.

”näit [perheen] haavottuvuustekijöitä, ni kaikkiin niihin me ei pystytä puuttumaan esimerkiks sen takia, et koko perhe ei oo täällä läsnä. Et se on semmonen mitä niinku mielessään on välillä mielenkiinnolla ajatellu. Et voiko esimerkiks kymmenen vuoden päästä olla sillä tavalla, et jos perheen kummatkin vanhemmat istuu vankeustuomiota, niin he istuis vankeustuomionsa yhdessä. Et se olis niinku vaikuttavampaa perhetyön näkökulmasta se työskentely. Et päästäis niinku tekemään perhetyötä koko perheeseen.” (H2)

Mielenkiintoista olisi myös pohtia millainen ennaltaehkäisevä ja korjaava vaikuttavuus olisi vankilan perheosaston toiminnalla, mikäli koko perheen olisi mahdollista olla yhdessä perheosaston avovankilan osastolla silloin, kun vain toinen vanhemmista kärsii vankeusrangaistusta. Olisiko se tehokkaampaa ennaltaehkäisevää lastensuojelullista ja kuntouttavaa työtä kuin nykyinen malli?

Ohjaustyön vaikuttavuutta pohdittaessa huomion arvoista on aineistossa näkyvä perheosastolla tehtävän ammatillisen ohjaustyön merkitys asiakkaiden kasvussa ja vanhemmuuden tukemisessa ennaltaehkäisevänä toimintana. Ja se, kuinka merkityksellistä on, että työntekijät uskovat itse tekemäänsä ohjaustyöhön.

### 5.3.2. Työntekijöiden ajatuksia ohjauksellisen tuen jatkumisesta vankeusajan jälkeen

Haastatteluista käy ilmi, että luottamus kuntien ja lastensuojelun antamaan tuen riittävyteen vapautumisen jälkeen vaihtelee. Osa työntekijöistä luottaa hyvinvointiyhteiskuntaan ja osa epäilee kuntien taloustilanteen vaikuttavan haitallisesti perheen saamaan tuen määrään.

"meillähän on kauheen suuri merkitys siinä lastensuojelulle kuukausiyhteenvedossa. Ja koajan niinku viestittää sen äidin ja lapsen vuorovaikutuksesta ja miten he pärjää. Ja siinä hetkessä, kun koevapautta mietitään niin kyllähän lastensuojelu tulee myös niinku meiltä sitä kysymään. Ja silloinhan mietitään, että mitähän ne on ne tukitoimet sinne kotiin" (H5)

"Et kukaan ei jää ihan tyhjän päälle, mun mielestä. Ei perheosastolta lähtiessä." (H1)

"No koevapauden ajaks yleensä rakennetaan joku lastensuojelun yhteys, mutta sitten se luultavastikin useesti katkee joko koevapauden aikana tai sitten sen jälkeen [...] Huonosti jatkuu. Sen takii, että kunnilla ei ehkä oo rahaa ja he ei ehkä nää sitä äidin rikoshistoriaa välttämättä niinku lastensuojelun niinku syynä." (H4)

Johtuen ehkäpä juuri seurantatutkimuksesta saatavan tiedon puutteesta nousee aineistossa näkyviin pelko siitä, että vanhempi tai perhe ei ehkä ole oppinut selviämään yhteiskunnassa, jolloin tavoitteet rikoksetoman elämäntavan ja perhe-elämän suhteen eivät ehkä toteudu. Varsinkin, jos vanhemmalla tai mahdollisesti kunnan lastensuojelulla on eri käsitys tuen tarpeesta kuin perheosastolla.

"Mutta sitten jos vapautuu ilman koevapautta, niin sillohan niin kun voi sanoa, että en tarvi, en huoli. Niitäkin on ollu, et me ollaan niinku nähty sitä tuen tarvetta, mutta ei oo sillain kuitenkaan, et he on voinu, et he lähtee sit elään ihan omillaan." (H5)

Koevapaus muuttaa lastensuojelun osalta perheen asioiden hoitamisen painopistettä. Perheosaston rooli vähenee ja oman kotikunnan lastensuojelun merkitys kasvaa ja siksi siihen suhtaudutaan kahtalaisesti. Koevapauden suunnitelmallisuus tuo perheelle tukea vapautteen, mutta päävastuun siirtyminen lastensuojelulle jättää perheosaston jokseenkin tietämättömäksi perheen tilanteesta kehitymisestä vapaudessa.

"No siinä tietysti jos koevapautteen lähtee, niin silloin on. Mut mehän ei tiedetä niist asioista mitään. Et meillähän on niinku siihen asti, kun äiti joko pääsee vapautteen tai siirtyy koevapautteen. Ja sit me soitetaan muutaman kerran puhelimitse, niinku kuuluisia, niinku et muutama soitto tehdään, et mitä kuuluu. Mut mehän ei tiedetä siitä mitään." (H3)

Perheosaston työskentely, muutamaa mahdollista puhelinsoittoa lukuun ottamatta, päättyy vapautumiseen, mutta esiin haastattelussa nousi ajatus siitä, että voisi olla hedelmällistä tarjota perheosaston tukea vielä vapaudessa jonkin aikaa.

"No mä kuvittelen ainakin niin, et olis ainakin tietonen, et välittää, niinkun se kiinnostus ja välitys, se välittäminen heidän tilannettaan kohtaan niinkun seurais sillä." (H3)

Työntekijöillä ei ole varmuutta siitä, miten vapaudessa perheen asiat ovat sujuneet, koska yhteys vanhempaan katkeaa joko vapautumisen tai koevapauden jälkeen ja seurantatutkimusta asiasta ei ole tehty.

### 5.3.3. Työntekijöiden ajatuksia ohjaustyön kehittämisestä

Haastattelussa kysyttiin mihin suuntaan ohjaustyötä työntekijät haluaisivat perheosastolla kehittää. Kaksi teemaa kehittämisen kohteiksi ohjaustyön näkökulmasta nousi erityisesti esiin. Ensimmäinen kehittämiskohde olisi selkeyttää linjaa työntekijöiden keskenään erilaisessa ja ristiriitaisessa suhtautumisessa yksilökeskeisen kulttuuriin ja yhteisöllisyyteen. Yhteisöllisyys ja yksilötyöskentely sinänsä, kuten edellä on osoitettu, eivät ole toisensa poissulkevia.

"Joo, yksilölliseen niin kun ja sen ehkä niin kun yksilöllisen kohtaamisen suunta. Olisko se hyvä sana[...] Ja pienillä annoksilla yhteisöllisyyttä, ei sitä voi tommosessa paikassa unohtaa, mutta mitä se sitten on." (H4)

"mä haluaisin sitä, et me oltais enemmän niinku me ollaan samassa veneessä, me ollaan teitä jeesaamassa ja jotenkin niinkun nyt sitten on pikkusen jopa sitä et on parikin eri äiti-ryhmääkin tuolla, on omat kuppikunnat. Ni ne tuntuu tosi raskailta eli jotain siihen, mä en tiä mitä se jotain on, mutta tota jotain sit siihen semmosta, et olis enemmän sitä yhteistä niinkun meil on joskus ollu, että äidit iltasin kokoontu siihen olohuoneeseen ja meil oli tosi hauskoja juttuja siinä ja hyviä aiheita, ne vaan niinku nousi siinä keskusteluun. Sattu vauvat oleen omis huoneis nukkumassa ja heil oli toinen korva sinne huoneeseen päin ja heti, kun sieltä rapsaus kuulu, niin sit he meni ja se tyttö oli ai et olik s ä siel, joo se vähän inahti ja ite ei kuullu viel mitään. Ja jotenkin semmosta, että olis yhdessä mukavampaa, sitä haluaisin lisätä täl hetkellä." (H1)

Toinen kehittämisen toive suuntautuu dialogisuuteen ja jo hallussa olevien menetelmien vaalimiseen sekä eteenpäinviemiseen.

"No kyllä mä haluaisin jotenkin niinku vahvistaa, voimistaa ja ylläpitää sitä narratiivisuutta ja dialogisuutta ja sitä semmosta niin kun tavallaan niin kun asiakkaiden pohtimista moniäänisesti. Et tältä tää nyt näyttää. Esimerkiks joku haastava asiakas semmonen niinku tosi semmonen hankala ja niinku semmonen niinku haastavaolonen, ni sitten, ku alkaa niinku senkin tarinaa niinku kasvattamaan ni siit työskentelystäki tulee yleensä sillai niinku mielenkiinto-empaaki, että tää näyttäytyy mulle näin mut tää voi olla näinki. Et kyl mä sitä haluaisin jotenki niinku. Mun mielestä noi työkalut on semmosia, tää työ on niin haastavaa, ni sitä on sillai kauheen kiva tehdä." (H2)

"Kyl mä niinku, mä oon sitä mieltä et mul on nyt aika hyvät jo nää mitä mulla on, niin se niinku näiden kehittäminen ja näiden eteenv. Niinku vaan se vahvistus myös ittelle näissä menetelmissä, mitä on jo saanu koulutusta elikkä nyt tällä hetkellä mulla ei ole niinku sellasta, et mä haluaisin jotain ehkä. Se dialogisuus on sellanen, mikä niinku on mulle ihan sellanen, et siihen mä lähtisin ihan samantien, jos olis jotain, niin haluaisin kyllä siitä ihan selkeesti niinkun tietoo, mut muuten mä oon aika tyytyväinen." (H5)

Työntekijöillä on monenlaisia erilaisia työvälineitä ja menetelmiä sekä runsaasti työkokemusta työkalusalkussaan ja uuden vastaavan ohjaajan aloittaessa työskentelynsä, hän tulee jatkossa varmasti linjaamaan yhdessä yhdistyksen, toiminnanjohtajan sekä yhteistyötahojen kanssa myös ohjaustyön kehittämissuuntia.

## 6. TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyön tutkimusmateriaalin hankinta toteutettiin yksilöhaastattelujen kautta. Haastattelut äänitettiin digitaaliselle nauhurille ja litteroitiin ennen materiaalin tarkastelua. Haastatteluissa pyrittiin saamaan mahdollisimman paljon tietoa ohjauksen teorioiden käytöstä Vanajan vankilan perheosastolla ja tästä syystä runkokysymykset annettiin haastateltaville nähtäväksi etukäteen ennen haastattelua. Haastateltavista yksi ei ollut saanut haastattelukysymyksiä etukäteen opinnäytetyön tekijän virheen takia, mutta hän oli onneksi saanut kysymykset ennen haastattelua toiselta työntekijältä. Haastateltavilla on eettisin perustein oikeus tietää, mitä haastattelut koskevat. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.) Tutkimuslupa anottiin hyväksytyyn opinnäytetyösuunnitelman perusteella Kanta-Hämeen perhetyö ry:ltä heidän käytäntötapojensa mukaisesti. Kanta-Hämeen perhetyö halusi itse rajata haastatteluihin osallistujat. Mikäli kyseessä olisi laajempi tutkimus, ohjaustyötä olisi voinut tutkia esimerkiksi videoimalla ohjaustilanteita ja analysoimalla ohjauksen näyttämöllä tapahtuvaa vuorovaikutusta mm. kielenkäyttöä, ohjaajan ja asiakkaan erilaisia rooleja sekä sanatonta viestintää. Laajempaa tutkimusta olisi voinut tehdä myös haastatteleamalla asiakkaita heidän kokemuksistaan suhteessa perheosaston antamaan ohjaustyöhön. Tutkimus rajattiin tarkoituksellisesti tätä opinnäytetyötä varten.

Tutkimus on tyypillinen kvalitatiivinen opinnäytetyö ja siinä toteutuvat kokonaisvaltainen tiedon hankinta, ihmisten käyttö tiedon keruun instrumenttina, induktiivinen analyysi, laadullisten metodien käyttö, tarkoituksenmukainen tutkimuksen kohdejoukko ja tutkimussuunnitelma jousti olosuhteiden mukaan. Esimerkiksi haastateltavien lukumäärä riippui työpaikan tilanteesta ja aineiston tapaukset ja henkilöt ovat ainutlaatuisia kokemuksiin ja taustoihin (Hirsijärvi ym. 2001, 155)

Haastattelun runkokysymysten lisäksi tietoa tuotettiin dialogisessa vuorovaikutuksessa, jossa on mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä puolin toisin (Tuomi & Sarajärvi 2006, 80–83). Tämä mahdollisti yhteisen todellisuuden tilan syntyminen haastattelijan ja haastateltavan välille ja laajensi vastausten syvyyttä. Tutkimustavan valinta korostaa työntekijöiden kokemuksellisuutta ja sanoittamisen kykyä.

Tutkimuksen analysointivaiheessa yksittäisten ihmisten henkilöllisyys häivytettiin raportointivaiheeseen. Tästä syystä yksittäisten henkilöiden ohjaustyötä en ole halunnut käsitellä yksilötasolla verraten esimerkiksi työntekijän yksilöllisiä arvoja tai tietotaitoa henki-



lön saamaan koulutukselliseen taustaan tai verraten ohjaustyön näkökulmasta työntekijää muihin työntekijöihin. Tutkimuksen kannalta merkitystä on sillä, millainen kokemus ohjauksesta on, millaiset tiedot, arvot ja asenteet vaikuttavat perheosaston ohjauksen taustalla ja mitä muita arvoja, periaatteita tai käytännön seikkoja aineiston perusteella ohjaustyöhön perheosastolla näyttäisi vaikuttavan. Tutkimuksen kannalta ei ole olennaista kuka sanoi tai teki, vaan pikemminkin mitä tapahtuu ja miksi.

Tulosten luotettavuuteen vaikuttaa haastateltavien kyky itsearviointiin ja reflektioon. Aineiston luotettavuuteen vaikuttaa myös se, millainen suhde muodostuu haastattelijan ja haastateltavan välille ja tuntuuko haastattelutilanne haastateltavista tarpeeksi turvalliselta.

Haastattelukysymykset on laadittu tuomaan esiin käytettävissä olevia ohjauksen menetelmiä ja ohjaustyötä tekevien omia arvioita ohjaustyön menetelmien käytöstä ja vaikutuksista. Kysymysten määrää on rajattu ja tämä opinnäytetyö jättää varmasti myös vastaamatta joihinkin ohjaustyön menetelmien käyttöä koskeviin kysymyksiin. Työntekijöiden kokemus antaa kuitenkin yleisen kuvan tämän hetken tilanteesta.

Tutkimusta tehdessä täytyi ottaa huomioon perheosaston tilanne tässä hetkessä ja äskettäiset tilanteet, jotta tilanteen vaikutus vastausten luonteeseen näkyisi tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa.

## 7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

Tämän opinnäytetyön tavoite oli tuoda esiin Vanajan vankilan perheosastolla toteutettavaa ohjaustyötä ja pohtia ohjaustyön taustalla vaikuttavia ideoita, asenteita, uskomuksia ja käytäntöjä, jotka vaikuttavat ohjaustyön tekemiseen työntekijänäkökulmasta. Tavoitteena oli kuvata sitä, millaista ohjaustyötä tehdään ja mitä työntekijät itse ohjauksesta ajattelevat. Haastattelututkimus antaa tilanteesta vastauksia haastattelujen perusteella ja työntekijöiden kokemuksesta lähtöisin. Todellisuus on kuitenkin moniulotteisempi ja ohjaustyöstä ei tästä syystä voi vetää suoria johtopäätöksiä, sillä ohjaustyö syntyy vuorovaikutuksessa asiakkaan ja ohjaajan välisessä tilassa, johon vaikuttavat myös asiakas ja hänen kokemuksensa. Opinnäytetyö antaa kuitenkin suuntaviivoja siitä, millaisia ilmiöitä, asenteita, uskomuksia ja arvoja työntekijöiltä löytyy suhteessa ohjaustyöhön ja tarjoaa siten mahdollisuuden tarkastella työn tekemistä ja kehittää sitä edelleen.

Jukka Oksanen on laatinut kaavakuvan niistä tiedonlähteistä, joita työntekijä käyttää työssään (katso liite 1 kuva 4). Tiedonlähteitä ovat teoriat ja mallit, empiirinen tieto, proseduurinen tieto eli lait, työpaikan ohjeet sekä käytännöt, käytännön työstä ja kokemuksesta syntynyt viisaus, persoonallinen tieto eli työntekijän arkiajattelu, kansalaisuus, ammatilliset ja henkilökohtaiset arvot sekä asiakkaat ja heidän tuottamansa tieto. (Oksanen 2014, 76.) Ohjaustyö työntekijän puolelta muodostuu kaikkien näiden tiedonlähteiden toimiessa. Ohjaustyötä työntekijänäkökulmasta tarkastellessa esiin nousi huomioita, vahvuuksia ja kehittämisen tai tarkastelemisen kohteita.

Työntekijöillä oli monenlaisia koulutuksia ja monipuolista osaamista. Työntekijät ymmärsivät silti, ettei pelkkä kerran saavutettu menetelmäosaaminen riitä, vaan menetelmää tulee tietoisesti käyttää jatkuvasti ja palauttaa mieleen. Erityisesti dialogisuus nousi esiin työyhteisön yhteisenä kokemuksellisenä vahvuutena erityisesti yksilötyöskentelyn näkökulmasta. Ratkaisukeskeisyyden elementit ovat ohjaustyössä läsnä, vaikka menetelmän tunteminen olikin vaihtelevaa. Vankeustuomion pituuden ottaminen huomioon tulevaisuuteen tähtäävässä työskentelyssä kertoo työntekijöiden sensitiivisyydestä ja ymmärryksestä suhteessa asiakaskuntansa elämäntilanteeseen. Vahvana näyttäytyi myös työntekijöiden ymmärrys asiakkaasta oman elämänsä asiantuntijoina ja tästä syystä ohjaustyötä perheosastolla muokataan yksilöllisesti ja sensitiivisesti.

Palveluohjaus näyttäytyi osana arkista työtä perheosastolla, vaikka sitä ei oltu erityisesti määritelty kaikkiin toimenkuviin. Jonkin verran myös näkyi epävarmuutta omasta osaamisesta palveluohjauksen suhteen, vaikka haastateltavat olivat kaikki vahvoja alansa ammattilaisia. Perheosaston yhtenäistä toimintaa hankaloittaa toisinaan asiakkaiden sitoutumattomuus työskentelyyn perheosaston työntekijöiden kanssa. Aineistossa näkyi, että asiakkaat hakeutuivat esimerkiksi vankilan perhetyöntekijän luo palveluohjauksellisessa tarpeessaan, vaikka tarpeeseen olisi voitu vastata perheosastolla tai saamalla tukea KRIS:n sosiaalityöntekijältä. Asiakkaan vapaus valita keneltä ohjausta hakee, lisää asiakkaan valtaa oman elämänsä toimijana, mutta voi myös tehdä ohjaustyöstä katkonaista, päällekkäistä ja toisinaan epätarkoituksenmukaista. Esimerkiksi jos asiakas haluaa välttää joidenkin aiheiden käsittelyä hän voisi valita tarkoituksella sellaisen työntekijän, joka ei ole asiakkaan arjessa läsnä. Ohjaustyön tavoite ei tällöin pääsisi toteutumaan yhtä laadukkaasti kuin työskenneltäessä niiden ihmisten kanssa, jotka ovat läsnä asiakkaan arkipäivässä perheosastolla. Asiakas saattaisi myös esimerkiksi pyrkiä siirtämään ohjaajan huomiota toisiin työntekijöihin sen sijaan, että työskenneltäisiin asiakkaan oman elämän haasteiden parissa.

Kuntoutuksen tunnistaminen osana jo nyt perheosastolla tehtävää ohjaustyötä vahvistaisi tavoitteellista työskentelyä ja palvelisi muutokseen tähtäävästä näkökulmasta myös Rikosseuraamuslaitoksen asettamia rangaistusajansuunnitelman tavoitteita muistakin kuin vanhemmuuteen liittyvistä näkökulmista. Toiminnallisten menetelmien käytön muutostyöskentelyn ja kuntoutuksen välineenä katsottiin myös hyödyttävän vankeusrangautusta suorittavan vanhemman ja työntekijän välisen työskentely-yhteyden rakentamista ja niiden käyttöä voisi lisätä entisestään. Yleisesti ottaen ohjaustyön katsottiin palvelevan konkreettisesti arjessa olevista tarpeista lähtöisin.

Lasten ensisijaisuus asiakkaina ja ohjaustoiminnan lapsilähtöisyys periaatteena on Sosiaalihuoltolain mukaista. Perheosaston aikuisiin asiakkaisiin suhtaudutaan tämän takia ensisijaisesti vanhemmuuden kautta. Tämä vaikuttaa ohjaustyön painotukseen. Ohjaajat tekevät kuitenkin työtään hyvin erilaisten elämään liittyvien osa-alueiden parissa työskennellessään vanhempien ja lasten kanssa ja työskentely ja työskentelyn tarve on huomattavasti laajempaa kuin pelkästään vanhemmuuteen liittyvien asioiden parissa työskentely. Joissain vastauksissa näkyy silti, että työntekijät myös tiedostavat, että asiakaslasten etua palvelee parhaiten se, että vanhemmat voivat hyvin fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti, koska silloin he kykenevät paremmin tyydyttämään myös lastensa tarpeita.

Vanhemmuus toimii voimauttavana, mutta sen velvoittavuus ja ensisijaisuus toimii vankeuden lisäksi toisinaan myös kuormittavana tekijänä. Läsnäolon vaatimus vanhempana, rajoitettu ja säädelty mahdollisuus oman lapsettoman ajan käyttöön ja lisäksi omien laitoksen ulkopuolisten henkilöiden tarjoaman lastenhoidollisen ja sosiaalisen tuen puute voivat toimia stressiä lisäävänä ja vanhemmuutta heikentävänä. Tutkimusaineistosta ei käy ilmi, voidaanko vanhemman omaa lapsetonta aikaa lisätä tarvittaessa, jos vanhempi tuntuu kuormittuvan pienen lapsen hoitamisesta tai kaipaa selkeästi enemmän lapsetonta aikaa voidakseen paremmin.

Toimintaympäristö eli lastensuojelulaitos vankilassa tuo taustalle vahvan paternalistisen historiansa, mutta nykymaailmassa harvoin katsotaan enää moraalisesti oikeutetuksi tehdä ammattiasemasta käsin päätöksiä asiakkaan puolesta ilman, että asiakasta kuullaan tai täysin vastoin asiakkaan tahtoa. Vahvaa paternalismia käytetään silti jo siinä, että ollaan vankilassa. Vankeus ei ole vapaaehtoista, valvonta ei ole vapaaehtoista, tarkkailtavana oleminen ei ole vapaaehtoista. Aineistosta selviää, että työntekijät perheosastolla käyttävät pääasiassa ohjaustoiminnassaan maltillista paternalismia, jolloin katsotaan moraalisesti oikeutetuksi puuttua perheen autonomiaan ainoastaan, jos vanhemman toiminta tai jonkun muun tahon toiminta vakavasti vaarantaa lapsen kasvun ja kehityksen. Heikko paternalismi on yleisin tapa pyrkiä ohjauksellisesti vaikuttamaan vanhemman toimintaan esimerkiksi antamalla neutraalisti tietoa lapsen hoitoon liittyen, mutta jättämällä vanhemmalle valta päättää miten tahtoo toimia. (Launis 2010, 136–137.)

Ohjaustyössä pyrittiin ohjaamaan asiakkaita arjenhallinnassa mahdollisimman hienovaraisin keinoin autonomista vanhemmuutta kunnioittaen ja pyrkimällä takaamaan ihmiselle päätösvallan laitoksen ulkopuolisiin oman elämänsä asioihin. Esimerkkinä heikosta paternalismista on lapsen äänellä puhuminen, joka kuitenkin herättää välillä vankeusrangaistusta suorittavissa vanhemmissa negatiivisia reaktioita. Vanhemmuuteen puuttuminen on toisinaan niin arka asia, että se herättää vanhemmassa voimakasta vastustusta. Paternalismi ja ohjaajakeskeinen orientaatio ovat kuitenkin läsnä perheosaston arjessa ja tähän reagointi näkyy ajoittain jonkinlaisena kapinana esimerkiksi haluna ottaa etäisyyttä tai ulossulkemalla työntekijä tai työntekijät. Paternalismi haastaa ohjaajan roolia rinnalla kulkijana ja mahdollistajana, jos samaan aikaan joudutaan toimimaan ohjaajan roolissa autoritäärisenä rajojen asettajana.

Yhteisöllisyyden organisointi tukisi osallisuutta, tasa-arvoa ja asiakkaiden sitouttamista yhteiseen toimintaan ja tavoitteisiin. Tällöin jokainen yhteisön jäsen, työntekijät ja perheet, sitoutuvat yhteisiin pelisääntöihin ja yhteisön normeihin, jolloin yksittäiset työntekijät tai vain työntekijät ryhmänä eivät laadi perheosaston sisäisiä sääntöjä sellaisissa asioissa, joissa vankilalla ei ole antaa ohjeita tai sääntöjä, joiden mukaan tulee toimia. Organisoimalla yhteisö on mahdollista vaikuttaa myös ryhmän dynamiikkaan. Perimmäinen tavoite lastensuojelun näkökulmasta on kuitenkin se, että perheosastojakson myönteiset vaikutukset ja annettu ohjauksellinen tuki kantaisivat vankeusajan jälkeiseenkin elämään.

Monikulttuurisuus ja asiakkaiden kielitaidottomuuteen liittyvät haasteet heikentävät ohjaustyön laatua ja vaikuttavuutta. Muutostyöskentely vaikeutuu, jos asiakkaan sosiaaliseen ympäristöön ei pystytä vaikuttamaan ja perheosastolla tehty työ vanhemman ja lapsen kanssa ei pääse juurtumaan perheen arkeen. Vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman kielitaidottomuus taas synnyttää perheosaston sisäistä osattomuutta, kun hänen ei ole mahdollista ymmärtää tai tulla ymmärretyksi yhtä laadukkaasti, kuin sellaisten vankeusrangaistusta suorittavien vanhempien, joilla on hyvä kielitaito.

Asiakkaan voimavarojen lisääntymisen näkyminen osattiin tunnistaa asiakkaan prosessia seuraamalla. Ohjaustyötä tekevien läsnäolon uskottiin tukevan osastojakson tavoitteiden saavuttamista. Haasteita ohjaustyön vaikuttavuuteen toivat työntekijöiden mielestä asiakkaan kulttuuri, lyhyet tuomiot ja omaohjaajatyöskentely, joka myös toisaalta toimi vahvuutenakin. Omaohjaajatyöskentely saattoi toisinaan näkyä kapeakatseisuutena, jolloin koko työyhteisön moniammatillisuutta ei aina tule hyödynnettyä. Epäilyksiä työn vaikuttavuudesta oli syntynyt vangin palatessa uudelleen vankilaan. Kuitenkin merkittävä vahvuus on siinä, että ohjaustyötä tekevät itse kuitenkin uskovat oman työnsä vaikuttavuuteen. Seurantatutkimuksen puute jättää kuitenkin työntekijät arvailun varaan.

Tulevaisuuden suhteen pohdittiin, millainen vaikuttavuus ohjaustyöllä pidemmällä tähtäimellä olisi, jos koko ydinperhe olisikin yhdessä perheosastolla. Tai millainen vaikuttavuus ohjaustyöllä olisi, jos työskentelykontakti perheosaston puolelta jatkuisikin vielä nykyistä pidempään koevapauteen tai siviiliin pääsyn jälkeen. Perheosaston kehittämisen pääkohteiksi voisi nimetä yhtenäisen linjan löytämisen suhteessa yhteisöllisyyteen sekä hallussa olevien menetelmien vaalimisen ja eteenpäin viemisen.

## LÄHTEET

Ahonen, M., Korkalainen, T., Kouvo, K., Mäkelä, J. & Romppanen, H. 2016. Vankeus ja perhe – Äiti ja lapsi Vanajan vankilan perheosastolla. Oppimistehtävä. Sosionomin suuntautumisvaihtoehto. Saimaan ammattikorkeakoulu. Materiaalin antoi tarkasteltavaksi Stolt, S. 2016. Toiminnanjohtaja. Kanta-Hämeen perhetyö ry.

Araneva, M. 2016 Lapsen suojeleminen – Toteuttaminen ja päätöksenteko. Liettua: Talentum Media Oy.

Bardy, M. (toim.) 2014. Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. Suomen valtio. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry 2016. Mitä ohjaus on? Viitattu: 26.8.2016. <http://www.taitolaji.fi/ammattilaiselle/ohjauksesta/mitae-ohjaus-on>.

Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2008. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Enroos, R. 2014. Lastensuojelua vankilassa. Instituutioiden rajat vankilan perheosastolla. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014). Viitattu: 27.8.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116301/enroos.pdf?sequence=1>.

Enroos, R. 2015. Vankila, vanhemmuus ja lapsi – näkökulmia perheikäntöihin. Akateeminen väitöskirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2015. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print Viitattu: 27.8.2016 <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98163/978-951-44-9965-4.pdf?sequence=1>.

Ensi- ja turvakotien liitto 2016. Kanta-Hämeen perhetyö ry. Viitattu: 26.8.2016. [http://www.ensija-turvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/kanta-hameen\\_perhetyon\\_kehittami/](http://www.ensija-turvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/kanta-hameen_perhetyon_kehittami/).

Fair, H. 2009. International review of women's prisons. Prison Service Journal. Issue 184. Viitattu: 31.8.2016. [http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/100047ceinternational\\_review\\_of\\_womens\\_prisons.pdf](http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/100047ceinternational_review_of_womens_prisons.pdf).

Granfelt, R. 2015. Naisten kokemuksia kodittomuudesta ja vankeudesta[...]Teoksessa: Virokangas, E. & Väyrynen, S. (toim.). Varjoja naiseudessa. EU: UNIPress.

Heiskanen, T. & Hiisijärvi, S. 2016. Toiminnalliset menetelmät. Viitattu: 4.10.2016. <http://www.ela.fi/akatemia/toiminnalliset.php>.

Helminen, J. 2016. Sosiaaliohjauksen asiakastyöprosessista ja työkäytännöistä. Teoksessa: Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Keuruu: Edita.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Viitattu: 18.10.2016. [http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61733/Johanna\\_Hurtig\\_v%40it%F6skirja.pdf;jsessionid=C8DED7C31352115130EC398633A61608?sequence=1](http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61733/Johanna_Hurtig_v%40it%F6skirja.pdf;jsessionid=C8DED7C31352115130EC398633A61608?sequence=1).

Jyväskylän yliopisto 2016. Specima – Mitä ohjaus on? Viitattu: 26.8.2016. <https://www.jyu.fi/edu/laitokset/okl/koulutusala/ohjausala/haku/specima-ohjaus>.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOYpro OY.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi – Perhetyön arkea. Porvoo: Bookwell Oy.

Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kalland, M. 2014. Teoksessa: Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Kanta-Hämeen perhetyö ry 2016. Työpaikkailmoitus. Perheosastolle haussa vastaava ohjaaja. Viitattu: 31.8.2016. [http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/kanta-hameen\\_perhetyon\\_kehittami/?x3243067=5148630](http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/kanta-hameen_perhetyon_kehittami/?x3243067=5148630).

Kanta-Hämeen perhetyö ry 2016. Vankilan perheosasto. Viitattu: 26.8.2016. [http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/kanta-hameen\\_perhetyon\\_kehittami/toiminta/vankilan-perheosasto/](http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/kanta-hameen_perhetyon_kehittami/toiminta/vankilan-perheosasto/).

Karisto, A., Takala, P. & Haapola, I. 2009. Matkalla nykyaikaan – Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: WSOY.

Karttunen, T. 2015. Nais erityyisen työtteen elementeistä päihdehoidossa. Teoksessa: Virokangas, E. & Väyrynen, S. (toim.). Varjoja naiseudessa. EU: UNIpress.

Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2011. Ryhmä liikkeelle! – Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Juva: PS-kustannus.

Kekkonen, R. 2013. Tiimityö – Sinulla on yhteisö, käytä sitä! Luentomateriaali. Jyväskylän koulutuskeskus Oy. Viitattu: 9.9.2016.

[https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjcrITKrYLPahWDliwKHWtWA18QFgg-bMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.seinajoki.fi%2Fmaterial%2Fattachments%2Fseinajokifi%2Fseinajoenkaupunki%2Fkaupunkikehitty%2F6JWS1zQY9%2FREetta\\_Kekkonen\\_Tiimityo.pdf&usg=AFQjCNGPRqZXAaiOZB3HK9hO5sc6ktyDsw&sig2=iRoX1ygOKseV-AQghjOOag](https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjcrITKrYLPahWDliwKHWtWA18QFgg-bMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.seinajoki.fi%2Fmaterial%2Fattachments%2Fseinajokifi%2Fseinajoenkaupunki%2Fkaupunkikehitty%2F6JWS1zQY9%2FREetta_Kekkonen_Tiimityo.pdf&usg=AFQjCNGPRqZXAaiOZB3HK9hO5sc6ktyDsw&sig2=iRoX1ygOKseV-AQghjOOag).

Kuntoutusportti 2016. Vapautuvien vankien kuntoutus ja sen tutkimus. Viitattu: 31.8.2016. [http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/tutkimus/tutkimuskohteita/kohderyhmat/vapautuvien\\_vankien\\_kuntoutus/](http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/tutkimus/tutkimuskohteita/kohderyhmat/vapautuvien_vankien_kuntoutus/).

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 10.4.2015 400/2015. [www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. [www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

Laukkanen, J. 2015. Sosiaalityö & ohjaustyö. 26.10.2015. Luentomateriaali. Turun ammattikorkeakoulu.

Launis, V. 2010. Itsemääräämisoikeus ja paternalismi terveydenhuollossa. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2010: 47 136–139. Viitattu: 12.10.2016.

[https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiZq6Pjov\\_OAhXFDCwKHTdqAzQQFggpMAM&url=http%3A%2F%2Ffojs.tsv.fi%2Findex.php%2FSA%2Farticle%2Fdownload%2F2821%2F4137&usg=AFQjC-NESlp8tUve\\_43WkJ76F-7povdVo5g&sig2=DZFkcQZLnmE3VlygshvUQ](https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiZq6Pjov_OAhXFDCwKHTdqAzQQFggpMAM&url=http%3A%2F%2Ffojs.tsv.fi%2Findex.php%2FSA%2Farticle%2Fdownload%2F2821%2F4137&usg=AFQjC-NESlp8tUve_43WkJ76F-7povdVo5g&sig2=DZFkcQZLnmE3VlygshvUQ).

Murto, K. 2013. Terapeuttinen yhteisö. Porvoo: Bookwell.

Muurinen, T. 2016. Erityisohjaaja. Vanajan vankila. Hämeenlinna. Keskustelut touko–kesäkuu 2016.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Mäkinen, T. 2016. Rikosseuraamusesimies. Vanajan vankila. Hämeenlinna. Keskustelut touko-kesäkuu 2016.

Mäkitalo, M. 2004. Ohjaustyön jäsentäminen ja avainosaamisen käsite. Teoksessa: Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3 – ohjaustyön välineet. Juva: WS Bookwell Oy.

Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B., Lotus, G. & Wagenaar, W. 2009. Atkinson & Hildegard's Introduction to Psychology. China: RR Donnelley.

Ojanen, S. 2016. Ohjauksesta oivallukseen – ohjausteorian kehittäminen. Viitattu: 26.8.2016. <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/ohjaus/Ojanen.htm#Kokemuksellisen%20oppimisen%20teoria%20%E2%80%93%20ohjauksen%20p%C3%A4%C3%A4teoria>.

Oksanen, J. 2014. Motivointi työvälineenä. Juva:PS-kustannus.

Ollila, A. 1990. Perhe – ura vai vankila. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.

Pollock, J. 1998. Counseling Women in Prison (Women's Mental Health and Development, Volume 3) Thousand Oaks, CA: SAGE Publication.

Portti vapauteen 2011. Vankilaan tulo. Viitattu: 31.8.2016. [http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2471/vankilaan\\_tulo](http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2471/vankilaan_tulo).

Portti vapauteen 2016. 8.1 Avovankila. Viitattu: 26.8.2016. [www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva\\_kerrallaan/rangaistukseen\\_tuomittu/8.\\_asteittainen\\_vapautuminen/8.1\\_avovankila](http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rangaistukseen_tuomittu/8._asteittainen_vapautuminen/8.1_avovankila).

Portti vapauteen 2016. 2.4 Perheosasto Vanajan vankilassa. Viitattu: 26.8.2016. [http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva\\_kerrallaan/rangaistukseen\\_tuomittu/2.\\_vankeus/2.4\\_perheosasto\\_vanajan\\_vankilassa](http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rangaistukseen_tuomittu/2._vankeus/2.4_perheosasto_vanajan_vankilassa).

Portti vapauteen 2016. Rikosoikeudellinen prosessi ja seuraamukset. Viitattu: 26.8.2016. [http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva\\_kerrallaan/rikosoikeudellinen\\_prosessi\\_ja\\_seuraamukset](http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rikosoikeudellinen_prosessi_ja_seuraamukset).

Rantanen, T. & Toikko, T. 2014. Näyttöön perustuva käytäntö: Suomalaisen rikosseuraamusalan keskustelun ja sosiaalityökeskustelun vertailua. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 1/2014. Viitattu: 31.8.2016. [http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE\\_1\\_2014\\_Sosiaalityo\\_ja\\_sosiaalinen\\_tuki\\_280214web\\_versio1.3.pdf](http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf).

Rauhala, L. 2014. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Vantaa: Gaudeamus Oy.

Rikosseuraamuslaitos 2010. Vangeilla runsaasti ruumiillisia sairauksia ja mielenterveyden häiriöitä. Viitattu: 6.9.2016. [http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2010/06/vangeillarunsaastiruumiillisia\\_sairauksia\\_ja\\_mielenterveyden\\_hairioita.html](http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2010/06/vangeillarunsaastiruumiillisia_sairauksia_ja_mielenterveyden_hairioita.html).

Rikosseuraamuslaitos 2015. Toimintaohjelmat. Viitattu: 26.8.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/yhdyskuntaseuraamustentoimeenpano/toimintaohjelmat.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2016. Vanajan vankila. Viitattu: 26.8.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjajayhteystiedot/vankilat/vanajanvankilaojoistenosasto.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2016. Hämeenlinnan vankila. Viitattu: 26.8.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjajayhteystiedot/vankilat/hameenlinnanvankila.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2016. Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimisto yhdistää Lahden ja Hämeenlinnan toimipaikat. Viitattu: 26.8.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2016/03/hameenyhdyskuntaseuraamustoyhdistaalahdenjahaameenlinnan-toimipaikat.html>.



Rikosseuraamuslaitos 2016. Muu sosiaalinen kuntoutus. Viitattu: 3.10.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/muusosiaalinenkuntoutus.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2016. Organisaatiokaavio. Viitattu: 28.6.2016. [http://www.rikosseuraamus.fi/material/images/rise/rise-osankuvia/7nzY4QnSB/Rikosseuraamuslaitos\\_-\\_organisaatiokaavio\\_ilman\\_nimia\\_01032016.jpg](http://www.rikosseuraamus.fi/material/images/rise/rise-osankuvia/7nzY4QnSB/Rikosseuraamuslaitos_-_organisaatiokaavio_ilman_nimia_01032016.jpg).

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014 1301/2014. [www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

Suominen, S. & Tuominen, T. 2007. Palveluohjaus – portti itsenäiseen elämään. Helsinki: Profami Oy.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Eri tahojen tehtävät perheosastojakson aikana. Viitattu: 26.8.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa/eri-tahojen-tehtavat-perheosastojakson-aikana>.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Lapsi vanhemman mukana vankilassa. Viitattu: 26.8.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa>.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Palvelutarpeen arviointi. Viitattu: 26.8.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/palvelutarpeen-arviointi-ja-asiakkuus/palvelutarpeen-arviointi>.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Perhetyö. Viitattu: 18.10.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>.

Tiihonen, I. 2005 Sinä olet. Runokokoelmassa: Yliruusi, K. (toim.) 2005. Täällä sateenkaaren pää – Runoja kodin onneksi. Eesti: Katharos Oy.

Tutkintavankeuslaki 23.9.2005/768. [www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tyni, M.-R. 2016. Perhetyön ohjaaja. Vanajan vankila. Hämeenlinna. Keskustelut touko–kesäkuu 2016.

Vankeuslaki 23.9.2005/767. [www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

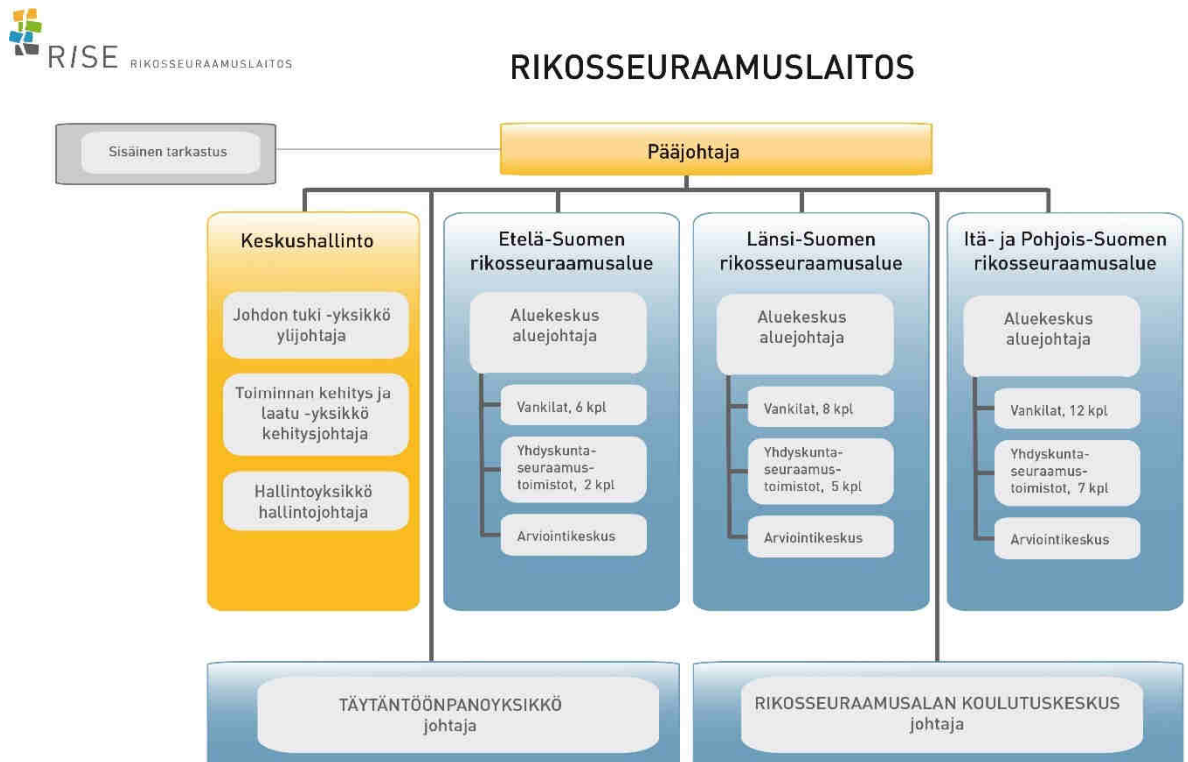
Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Virokangas, E. & Väyrynen, S. 2015. Varjoja naiseudessa. EU: UNIPress.

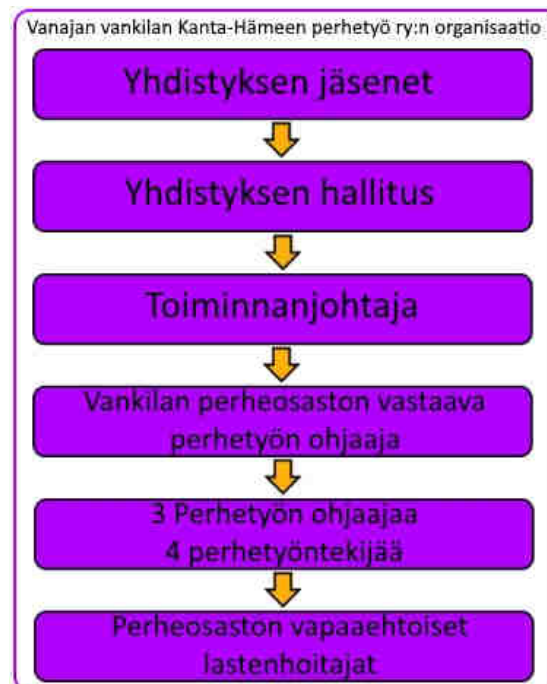
Väestöliitto 2016. Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri. Viitattu: 6.9.2016. [http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen\\_parisuhde/yhteisollinen\\_ja\\_yksilollinen\\_ku/](http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/).

Vänskä, K., Laitinen-Väänänen, S., Kettunen, T. & Mäkelä J. 2014. Onnistuuko ohjaus? – Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen. Porvoo: Bookwell Oy.

## Kuvat, kuviot ja taulukot



Kuva 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiokaavio (Rikosseuraamuslaitos 2016).



Kuva 2. Vanajan vankilan perheosaston Kanta-Hämeen perhetyö ry:n organisaatio.

TAULUKKO 5. Aineisto koskien lapsia vankilassa vanhempansa kanssa Suomessa.

<b>Lait</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Lastensuojelulaki (417/2007)</li> <li>– Laki lastensuojelulain muuttamisesta (88/2010)</li> <li>– Vankeuslaki (767/2005)</li> <li>– Laki rangaistuksen täytäntöönpanosta (1889/39A) sekä lainmuutos (555/1990) lapsen edun periaatteesta</li> <li>– Tutkintavankeuslaki (768/2005)</li> <li>– Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä (1379/2010)</li> </ul>
<b>Hallituksen esitykset (HE)</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Hallituksen esitys vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskeväksi lainsäädännöksi, HE263/2004</li> <li>– Hallituksen esitys lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, HE252/2006</li> <li>– Hallituksen esitys lastensuojelulain, vankeuslain 4 ja 20 luvun sekä tutkintavankeuslain 2 luvun 5 §:n muuttamisesta, HE225/2009</li> <li>– Hallituksen esitys laiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä, HE156/2010</li> </ul>
<b>Eduskunnan oikeusasiamiehen päätökset (eoam)</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Lapsensa kanssa vankilassa olevien vankien sijoittaminen avolaitokseen, eoam 1256/2006</li> <li>– Lapsen sijoittaminen vankilaan vanhempansa mukana, eoam 2758/2007</li> <li>– Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiden ja lapsen edun toteutuminen lapsensa kanssa vankilassa olevien vankien kohdalla, eoam 2765/2007</li> </ul>
<b>Kansanedustajien kirjalliset kysymykset ministereille vastauksineen</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Lapsinäkökulman toteutuminen naisvankien rangaistusaikana, KK659/2002</li> <li>– Vankilassa vanhempien mukana olevien lasten oikeudet, KK1024/2005</li> <li>– Vankilassa vanhemman mukana olevan lapsen asema ja oikeudet, KK986/2005</li> </ul>
<b>Muut parlamentaariset lausunnot ja mietinnöt</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Valtiontilintarkastajat. Tilintarkastuskertomus. Lastensuojelupalvelut ja niiden toimivuus, K16/2006</li> <li>– Valtiovarainvaliokunnan mietintö Valtiontilintarkastajien tilintarkastuskertomuksesta 2006, VaVM49/2006</li> <li>– Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietintö lastensuojelulain, vankeuslain ja tutkintavankeuslain muuttamisesta, StVM49/2009</li> <li>– Lakivaliokunnan lausunto lastensuojelulain, vankeuslain ja tutkintavankeuslain muuttamisesta, LaVL23/2009</li> </ul>

Kuva 3. Rosi Enroosin taulukko: ”Aineisto koskien lapsia vankilassa vanhempansa kanssa Suomessa” (Enroos 2015, 75).

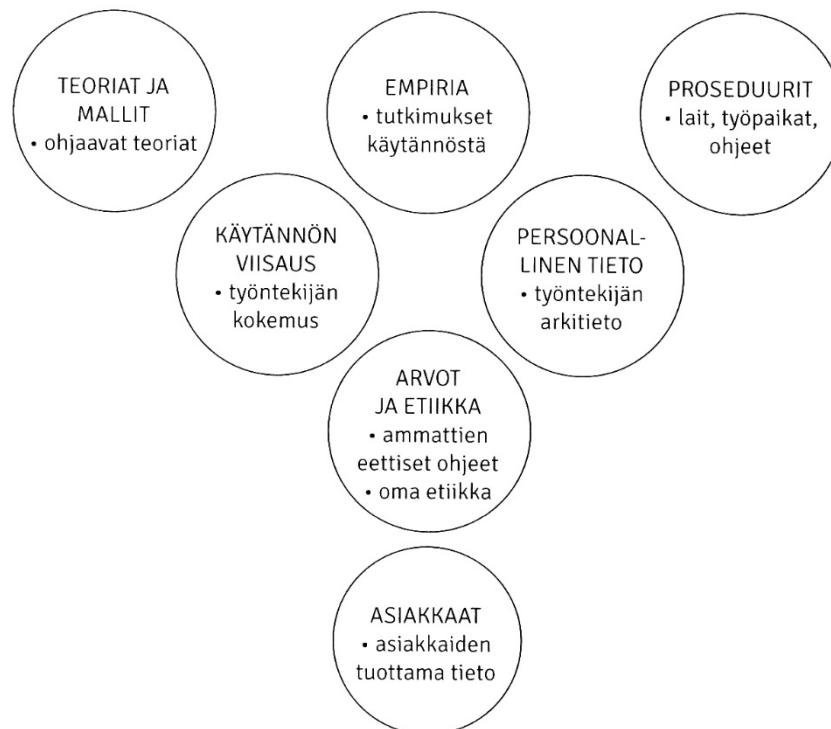
Jyväskylän Koulutuskeskus Oy

## YKSILÖ - YHTEISÖ/TIIMI

<ul style="list-style-type: none"> <li>□ Teoria;</li> <li>□ Psykologia (ihmisen käyttäytyminen/toiminta) ja Sosiaalipsykologia (Ihmisen toiminta ryhmässä, ryhmän toiminta, ryhmädynamiikka)</li> <li>□ Yksilön normisto, asenne, tarpeet, toiveet, odotukset</li> <li>□ Anomie: Individualismi korvaa kollektiivisen omatunnon – sosiaalinen epäjärjestys ja epätasapaino / normittomuus (Durkheim)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>□ Teoria; Sosiologia (Durkheim)</li> <li>□ Solidaarisuus, Tasavertaisuus, Harmonia, Yhteisvastuu</li> <li>□ Kaikki jäsenet työskentelevät yhdessä luodakseen TASAPAINON ja JÄRJESTYKSEN</li> <li>□ Sosiaalinen – kehittyvä oppiminen – Yhteinen kieli</li> <li>□ Kollektiivinen omatunto</li> <li>□ Kollektiiviset rajat</li> <li>□ Koheesio – yhteen kuulumuus, sos. todellisuus</li> </ul>
---	---

Jyväskylän Koulutuskeskus Oy  
www.jkk.fi

Kuva 4. Reetta Kekkosen luentomateriaali: ”Yksilö – Yhteisö/tiimi” (Kekkonen 2013).



Kuvio 8. Työntekijä saa tietoa monesta suunnasta

Kuva 5. Jukka Oksasen kuvio ”Työntekijä saa tietoa monesta suunnasta” (Oksanen 2014, 76).

# Taustatiedot haastatteluista ja haastatteluissa käytetty kysymysrunko

Haastateltavat on nimetty tekstilainauksiin koodeilla H1, H2, H3, H4 ja H5. Kaikki haastattelut toteutettiin heinäkuussa 2016 Vanajan vankilassa.

## HAASTATELURUNKO

Tämä haastattelu tehdään Sosionomin opinnäytetyön materiaalin hankkimiseksi. Haastattelu nauhoitetaan. Kaikki materiaali käsitellään luottamuksellisesti.

## HAASTATELTAVAN AMMATILLINEN TAUSTA (koulutuksen tuomat kompetenssit)

1. Koulutus
  - ammatillinen tutkinto
  - lisäkoulutukset (omaehtoiset, työnantajan tarjoamat)
2. Työkokemus perhetyössä
3. Työkokemus lastensuojelussa
4. Työkokemus rikosseuraamusalalla

## OHJAUKSEN MENETELMÄT

### **Osa 1 Tausta ja mahdollisuudet**

1. Miten rangaistusaikana tehtävällä ohjauksella on mahdollista vaikuttaa lapsen ja lasten tilanteisiin rangaistusajan jälkeen?
2. Miten mielestäsi asiakkaan saama ohjauksellinen tuki vankilan alueelta poistuttaessa jatkuu?
3. Miten toimitte ohjauksellisesta näkökulmasta, kun yhdyskuntaseuraamusta toimeenpannaan? Onko perheosastolla tässä roolia?
4. Millaista asiakkaiden tarpeisiin sopivaa ohjausta perheosastolla on mahdollista saada?
5. Puhutaanko työyhteisössä vangeista vai asiakkaista? Miksi?

### **Osa 2 Palveluohjaus**

1. Millaista palveluohjausta teet perheosastolla?
2. Miten tuet asiakkaan omatoimisuutta?

### **Osa 3 Ratkaisukeskeisyys/Voimavarakeskeisyys**

*Ratkaisukeskeisyyden periaatteita ovat toimivien ja olemassa olevien asiakkaan voimavarojen vahvistaminen ja löytäminen.*

1. Käytätkö asiakkaan ongelmien tarkastelussa asteikkokysymyksiä (esimerkiksi "Asteikolla 1–10, jolloin 10 on ratkaisu ja 1 pahin mahdollinen, minkä numeron kohdalla olet nyt?")
2. Käytätkö asiakkaan ongelman määrittelyssä tarkentavia kysymyksiä kuten "Mikä on muuttunut? Miten luottavainen olet, että pääset seuraavaan numeroon (asteikkokysymyksiä käytettäessä)?"
3. Käytätkö ihme -kysymyksiä ja muita tulevaisuuteen myönteisesti suuntaavia kysymyksiä? (esim. "Jos tapahtuisi ihme ja onnistuisit... Jos saavuttaisit tavoitteesi, mistä havaitsit sen?")
4. Ajatteletko asiakasta systeemisyyden kautta? Jos kyllä, voitko tarkentaa miten?
5. Miten ohjaajan ja asiakkaan välisissä vuorovaikutustilanteissa käytetty kieli vaikuttaa asiakkaan identiteetin muotoutumiseen?
6. Miten säilytät ratkaisukeskeisen ja myönteisen asenteen ohjaustilanteissa ja keskityt hyvin hetkiin sekä toimiviin asioihin?
7. Miten mielestäsi henkilökunnan tunnelmat "tihkuvat" asiakastyöhön?
8. Millaista valtaa asiakkaalla on tehdä päätöksiä yhteisissä tai oman elämänsä asioissa vankeusai- kana?
9. Miten ohjauskeskusteluissa nostetaan tarkasteluun asiakkaan onnistumisia (esim. "Mikä on autta- nut jaksamaan?")

10. Miten asiakkaiden voimavarojen lisääntyminen vankeuden aikana näkyy? Minkä uskot vaikuttavan asiaan?
11. Millä tavoin asiakasta rohkaistaan arvioimaan, antamaan ja saamaan palautetta?
12. Millaista asiakkaan tunnetyöskenteluyohjusta teet (esim. erilaiset tunteiden tunnistamisen menetelmät)? Mitä menetelmiä käytät?
13. Onko NLP sinulle tuttu menetelmä? Jos kyllä, miten katsot asiakkaiden hyötyvän menetelmän käytöstä?

### **Osa 3. Dialogisuus, jaettu asiantuntijuus**

1. Miten käytät ohjauskeskusteluissa dialogisuutta?
2. Toistatko asiakkaan puhetta keskustelujen kuluessa ("Kuulin, että sanoit... Kerroit, että sinusta tuntuu...")?
3. Millaisia erilaisia ja eri tilanteisiin soveltuvia ohjauskeskustelun kysymystyyppejä käytät (avoimet kysymykset, suljetut kysymykset, tarkentavat kysymykset, vaihtoehtoja antavat kysymykset, syitä pohtivat kysymykset ja erottelevat kysymykset)?
4. Millaisissa ohjaustilanteissa tarvitaan mielestäsi ohjaajakeskeistä orientaatiota?
5. Millaisissa tilanteissa tarvitaan mielestäsi asiakaskeskeistä orientaatiota?
6. Miten asiakkaalle näkyy, että olet asiakkaan rinnalla kulkija ja mahdollistaja?
7. Miten asiakkaan tasa-arvoisuus näkyy?
8. Miten lause "Asiakas on oman elämänsä paras asiantuntija" näkyy ohjaustoiminnassasi?

### **Osa 4 Muutostyöskentely ja sen menetelmät, konstruktivismi**

Kuka ohjaustilanteessa oppii?

*Motivoivan haastattelun menetelmä sisältää seuraavia periaatteita: empatian osoittaminen, asiakkaan arvojen ristiriidan voimistaminen ja muutosta kohden suuntaaminen, väittelyn välttäminen, asiakkaan kannustaminen.*

1. Käytätkö motivoivan haastattelun menetelmää? Jos kyllä, millaisia kokemuksia sinulla on sen vaikuttavuudesta asiakkaan muutostyöskentelyyn?
2. Miten kuntoutusohjausta toteutetaan perheyksikössä?
3. Millainen merkitys yhteisöllisyydellä on mielestäsi asiakkaiden kuntoutumisessa?
4. Millaisia ryhmäohjauksen muotoja käytät ohjaustyössäsi?
5. Millaisia taiteen ja kulttuurin keinoja toiminnallista olet käyttänyt ohjausta toteuttaessasi?
6. Millaisia terveyttä edistäviä toiminnallisia ohjausmenetelmiä käytätte esim. liikunta, rentoutukset?
7. Millaisia luontoyhteydestä syntyviä hyvinvointia edistäviä toiminnallisia menetelmiä käytät?
8. Miten vankeuden aikaisten toiminnalliset menetelmät vaikuttavat asiakkaiden prosessiin?

### **Osa 5 Vanhemmuuden tukeminen, ennaltaehkäisevä lastensuojelu**

1. Millaisia kokemuksia sinulla on Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä vankilan perheosastolla?
2. Millaisia ohjaustapoja käytät asiakkaan arjen hallinnan ja toimintakyvyn tukemiseksi?
3. Millaisia menetelmiä käytät asiakkaan mentalisaatiokyvyn vahvistamiseksi?
4. Millaisia ohjaustapoja käytät asiakkaan oman vanhemmuuden vahvistamiseksi lasten hoidossa ja kasvatuksessa?
5. Miten puutut ohjauksellisin keinoin tilanteisiin, joissa lapsen edun turvaaminen tarvitsee ohjaajan reagoimista vanhemmuuden tukemiseksi?
6. Mitä ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimintamenetelmän käyttöä haluaisit lisätä ohjaustyössäsi?

### **Osa 6 Yleistä arviointia**

1. Mitä ajattelet perheyksikön tämänhetkisen ohjauksen vaikutusmahdollisuuksista asiakkaiden tilanteisiin?
2. Kenen tarpeita nykyiset ohjauskäytännöt palvelevat?
3. Mihin suuntaan haluaisit ohjausta kehittää?
4. Jäikö tässä haastattelussa jokin ohjauksellinen näkökulma käymättä läpi, jota haluaisit vielä arvioida tai tuoda esiin?